PROPOSTA D'AMBIENTALITZACIÓ DE LA FISCALITAT DE L'EMPRESA TURÍSTICA AL MUNICIPI DE PALMA DE MALLORCA

ESTER BLANCO CARTAGENA
Ciències Ambientals
2003

Agraïments.

Voldria agrair a tots aquells que han contribuït en major o menor mesura a que aquest projecte hagi pogut ser realitzat, els seus esforços i consells:

Jesús Ramos, Ignasi Puig, Iván Murray, Jaume Mateu, Macià Blázquez, Alfonso Meaurio, l'equip del CITTIB, Iván González, Bea i Andreu

ÍNDEX

Introducció: La mediterrània i el turisme 4

Justificació i objectius 7

Antecedents i propostes de futur: Envers un nou model territorial 8

LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA 8

L'ADMINISTRACIÓ 9

IBATUR 9

EL PACTE DE PROGÉS 10

EL CONFLICTE SOCIO-POLITIC DESENCADENAT AMB L'ECOTASA. 10

Cronologia del conflicte. 10

Conclusió 18

Comentari 18

EL NOU GOVERN MATAS 27

DIAGNOSI DE SITUACIÓ DEL TERRITORI BALEAR 30

Breu història del turisme a les Balears 30

Els indicadors de sostenibilitat 32

DEMOGRAFIA 33

1. ÍNDEX DE PRESSIÓ HUMANA: 33

2. INDICADOR DE PRESSIÓ TURÍSTICA (IPT). 37

ECONOMIA 39

3. EQUILIBRI DE L'OCUPACIÓ LABORAL PER SECTOR 40

4. DISTRIBUCIÓ DE LA RIQUESA 44

RECURSOS 48

5. CONSUM URBÀ D'AIGUA 49

El Pla Hidrològic de les Illes Balears 53

6. PARC MÒBIL DE VEHICLES 57

7. CONSUM ENERGÈTIC 61

8. PRODUCCIÓ DE RESIDUS 64

9. CONSUM APARENT DE CIMENT 67

BENESTAR SOCIAL 70

10. ACCÉS A L'HABITATGE 70

Conclusió 74

LA INTERVENCIÓ PÚBLICA: DIFERENTS MODALITATS *76*

NORMATIVA 76

PRESSUPOSTOS 77

INCENTIUS ECONÒMICS 78

Les externalitats, eficiència i òptim social. 78

Economia ambiental i economia ecològica 79

Mesures per corregir les externalitats 79

ELS BÉNS AMBIENTALS I ELS MERCATS DE CONTAMINACIÓ 79

BÉNS PRIVATS I LA INTERNALITZACIÓ DELS COSTOS EXTERNS 82

DE L'ÒPTIM PRIVAT A L'ÒPTIM SOCIAL: LA INTERNALITZACIÓ DE LES EXTERNALITATS 84

Dificultats de la internalització dels costos externs 85

Els impostos ecològics 86

La reforma fiscal ecològica 88

APLICACIÓ PRÀCTICA 88

El doble dividend 88

La neutralitat dels ingressos 89

VIABILITAT PRÀCTICA 89

PROPOSTES D'AMBIENTALITZACIÓ DE LA FISCALITAT *91*

MODIFICACIÓ DE LA FISCALITAT EXISTENT PER A L'EMPRESA TURÍSTICA 91

Fiscalitat sobre l'inici de l'empresa turística 94

Declaració d'alta i fiscalitat inherent a la mateixa 94

IMPOST SOBRE OPERACIONS SOCIETÀRIES 94

Proposta de modificació 94

TAXES COMUNS A LES EMPRESES TURÍSTIQUES 95

Notarials i registrals 95

Llicència d'obertura 95

TAXES ESPECÍFIQUES 96

Ocupació del domini públic per empreses turístiques 96

Proposta de modificació de la cobertura del deteriorament del domini públic causat per empreses turístiques. 97

Balnearis i altres gaudiments d'aigües que no consisteixin en l'ús comú de les públiques 97

Ocupació de terrenys d'ús públic local 97

Comentaris 98

Comentaris 98
Portades, aparadors i vitrines 98
Cànon per l'ús dels béns del domini públic hidràulic 99
Ús del domini públic marítimo-terrestre 99
Proposta de modificació. 99
Ocupació o aprofitament del domini públic portuari 100
Comentaris. 100
ALTRES 100
Impost sobre activitats econòmiques 101
Proposta de modificació 102
Inici i desenvolupament de determinades empreses turístiques 104
IMPOST SOBRE LES CONSTRUCCIONS, INSTAL·LACIONS I OBRES 104
Proposta de modificació. 104
TRIBUTS SOBRE EL JOC D'ATZAR 106
IMPOST SOBRE DETERMINATS MITJANS DE TRANSPORT 106
Proposta de modificació 106
IMPOST SOBRE HIDROCARBURS 107
Proposta de modificació 108
Fiscalitat sobre el patrimoni de l'empresa turística 110
IMPOST SOBRE EL PATRIMONI 110
Proposta de modificació 110
IMPOST SOBRE BÉNS IMMOBLES 111
Proposta de modificació 112
IMPOST SOBRE VEHICLES DE TRACCIÓ MECÀNICA 114
Propostes de modificació. 114
IMPOST MUNICIPAL SOBRE DESPESES SUMPTUÀRIES 117
Comentaris 117
Fiscalitat sobre el benefici 118
Subvencions 118
Proposta de modificació 118
Impostos 119
IMPOST SOBRE SOCIETATS 119
Proposta de millora 121
IMPOST SOBRE LA RENDA DE LES PERSONES FÍSIQUES 121
Propostes de modificació. 122
Règims especials en la tributació del benefici turístic 123
Proposta 123

Fiscalitat sobre el trànsit turístic 124
IMPOST SOBRE EL VALOR AFEGIT 124
Proposta de modificació 124
IMPOST SOBRE L'INCREMENT DE VALOR DELS TERRENYS DE NATURALESA URBANA 125
Proposta de modificació 125
IMPOSTOS SOBRE EL TABAC I LES BEGUDES ALCOHÒLIQUES 126
Preus públics i Taxes municipals 127
Preu públic per serveis de temporada a les platges 127
Recollida i tractament dels Residus sòlids urbans 128
CONCEPTE 130
Proposta de modificació. 132
Pagament per generació. 132
Incentius envers la selecció en origen. 133
PREUS PÚBLICS PER EL SUBMINISTRAMENT D'AIGUA I EL TRACTAMENT DE LES AIGÜES RESIDUALS 135
LES TARIFES DE CONSUM I DE SERVEI DE CLAVEGUERAM 136
QUOTES DE SERVEI D'AIGUA I CLAVEGUERAM 136
Propostes de modificació 137
Modificació de les tarifes de consum 137
Mesures fiscals 139
La nova oferta turística 140
INTRODUCCIÓ DE NOVES FIGURES 141
CONCLUSIÓ *143*
BIBLIOGRAFIA. *145*
ANNEXES *150*

INTRODUCCIÓ: LA MEDITERRÀNIA I EL TURISME

Essent el conjunt de la mediterrània una regió amb gran quantitat de lligam que no poden ser ignorats degut a la seva unitat com a regió territorial, és de vital importància per al conjunt de les administracions –de totes les jerarquies- que gestionen cada qual la part la seva fracció del territori que els correspon, assumir la necessitat de plantejar determinades actuacions com a modes de gestió que és indispensable que es desenvolupin de forma conscientment col·lectiva.

Així un dels temes claus als quals s'ha de fer front és a la situació de degradació ambiental que sofreix la conca mediterrània i que en els darrers temps s'ha posat de manifest de manera preocupant. Al 1975 es va impulsar el primer Pla d'Acció de la Mediterrània, en totes les iniciatives internacionals que han afrontat la degradació ambiental de la zona s'ha insistit especialment en els impactes induïts pel turisme, i per la necessitat d'integrar aquesta activitat en el nou paradigma de la sostenibilitat, que especialment des de la unió europea es pretén consolidar com a base per a qualsevol actuació territorial.

El panorama turístic –ben igual que el sociopolític- de la mediterrània es veu fortament dualitzat.

Per una banda ens trobem amb l'existència d'un conjunt de països que constitueixen el sud i est de la mediterrània que tenen una ferma voluntat de desenvolupar-se per tal de poder augmentar la seva qualitat de vida i equiparar-se, en la mesura del possible, a la situació de privilegi econòmic de la que gaudim els habitants de la Unió Europea. Aquests països veuen en el turisme una important font potencial d'ingressos i una possible via d'enriquiment econòmic. És d'esperar doncs, que es doni un important increment del nombre de places turístiques en aquest conjunt de països, augmentant doncs, la pressió ambiental a la qual haurà de fer front el nostre entorn en els propers trenta anys.

D'altra banda trobem l'oferta turística del territori inclòs en la unió europea, amb destinacions tradicionals, moltes de les quals en l'actualitat es troben sota l'amenaça de la pèrdua d'atractiu turístic degut al desbordament de les infrastructures existents i la seva obsolescència juntament amb els fenòmens de massificació de l'espai edificat i de lleure comportant, doncs, la degradació general de l'espai. Així, la sobrexplotació dels recursos (en la seva concepció més amplia) ha comportat inexorablement a la pròpia saturació de l'estructura turística, essent imprescindible, doncs, la reconcepció de l'espai i turístic i redefinir l'ordre de prioritats a l'hora de que cada administració es marqui els propis objectius, ja que si el que es pretén és una explotació generadora de riquesa tant per a nosaltres com per als nostres fills, cal una planificació de l'explotació que es faci de l'espai en el marc de la sostenibilitat.

Així, en les àrees que foren primerament explotades turísticament ja fa trenta anys que es deixen sentir els efectes de la degradació ambiental associada a l'activitat humana, i en alguns indrets aquesta degradació comença a repercutir ja en minva de la capacitat d'enriquiment econòmic dels territoris que les desenvoluparen.

És evident que no podem privar a les destinacions de l'est i el sud mediterrani de desenvolupar-se, però alhora hem d'intentar impedir, en la mesura del possible que els errors comesos en el passat per àrees consolidades en l'actualitat com a destinacions turístiques a través de mesures i estàndards a assumir pel conjunt dels territoris. En el compliment d'aquests estàndards ens hem d'implicar també nosaltres, ja que el territori que ens uneix a tots és un medi molt fràgil i compartit, del qual hem d'assumir una responsabilitat conjunta de mantenir. S'ha d'avaluar autocríticament la pròpia experiència i avançar envers el disseny de noves polítiques més sostenibles que siguin capaces de reorientar tant l'evolució de les destinacions més madures com la de marcar nous criteris per al desenvolupament de les actuacions futures.

Dintre del territori de les Illes Balears la iniciativa que s'ha presentat com estrella en la millora del turisme i de l'entorn ha sigut l'ecotasa. Aquesta sorgí de i potencià un profund debat social sobre quin és el model territorial que volem per a la nostra comunitat, i quines son les eines necessàries per aconseguir-lo. Tant el primer com el segon punt han detonat la tensió social que es vivia des de molt temps ençà generant per primer cop un intens conflicte socio-politic que es fonamenta en tres eixos: economia, turisme, i medi ambient. A aquests tres punts n'hi afegirem un quart en el present projecte que són les consideracions socials.

Tot i el fracàs de l'ecotasa com a primera mesura política envers un nou model territorial i la seva pròxima derogació, encara resta a l'imaginari social la idea de que és possible desenvolupar un canvi en les tendències a les que es veuen sotmeses les nostres illes i per tant és necessari continuar analitzant la realitat de les Illes i llançant noves propostes per tal d'intentar gestionar el territori, amb la voluntat de compatibilitat dels ritmes ecològics i els econòmics. Hem de passar del rebuig frontal a les polítiques intervencionistes d'alguns sectors i del rebuig frontal al turisme per part d'uns altres, a veure com aquest i la protecció ambiental i equitat social poden fer-se més compatibles.

A mesura que la degradació ambiental ha anat augmentant, s'ha perdut la confiança de la classe mitja-alta dels països del nord, primer dels suecs, desprès dels anglesos i de cada vegada més dels alemanys. Per tant, per poder recuperar el ric mercat perdut s'ha de recuperar el patrimoni natural i cultural que hem anat venent de manera descontrolada des dels anys seixanta.

Compatibilitzar la conservació i promoció de la identitat balear (en tracte, paisatge i cultura) no passa per la dinàmica actual de generalització dels agroturismes o del turisme residencial, ocupant aquells espais que fins al moment s'han vist salvaguardats de la massificació de les costes sorrenques baixes. Del que es tracta és de recuperar el caràcter inicial d'aquests indrets avui

despersonalitzats i degradats alhora que es mantenen espais en els que la població resident pugui desenvolupar la seva quotidianeitat al "marge" del fet turístic.

Així doncs, hauríem de ser capaços d'elaborar polítiques que ens permetin revertir les tendències del tercer boom en el que ens trobem immensos (Rullan, 1999), i mitigar també els efectes que des dels anys seixanta han anat generant els dos processos expansius anteriors.

Per concloure, crec que és de menester posar de manifest que el moment actual és especialment adequat per plantejar mesures de millora ambiental i turística al territori de les Illes Balears, ja que a arrel de l'ecotasa s'ha creat un clima socio-polític idoni per al debat. La pròpia existència de conflicte possibilita avançar políticament, despertar una societat encarcarada i obrint-li tot un ventall de possibilitats d'innovació que poden i han de ser valorades conjuntament en el context de l'aprofundiment en la democratització de les iniciatives. Així, ha de concebre's la conjuntura del moment actual com una possibilitat per avançar com a societat, com una oportunitat per tal de reconduir les dinàmiques del nostre territori al modificar les tendències mantingudes fins al moment i donar opció a plantejar de nou els principis bàsics sobre els quals desitgem constituir-nos i de quina manera aquests repercutiran en la morfologia de la realitat de les Illes Balears, la qual cosa passa, inevitablement, per valorar quin paper volem que jugui el turisme a les nostres vides, i fins a quin punt estem disposats a intercanviar riscos socials i ambientals per riquesa.

JUSTIFICACIÓ I OBJECTIUS

Degut als processos degradatius als quals s'està veient subjecta la mediterrània, amb unes destinacions madures en declivi per la pèrdua d'atractiu i l'obsolescència del sector turístic i un conjunt de regions encara avui verges o que tot just comença a néixer-hi l'activitat turística, entenem necessàries aportacions des de les diferents branques d'estudi que puguin implicar solucions per a la mediterrània noroccidental i alternatives de model de desenvolupament per a la resta.

Els objectius del present treball són fonamentalment:

- Millora de la qualitat ambiental i paisatgística de l'entorn
- Revalorització del sector turístic a les Balears
- Disminució dels impactes ambientals lligats a l'activitat turística
- Reconciliació de la societat balear amb el turisme

Aquests objectius intentaran assolir-se a través de l'anàlisi de les opcions de tipus fiscals per tal d'ambientalitzar l'empresa turística a través de la modificació de la fiscalitat a la que aquesta es troba subjecta en el marc de la Comunitat Autònoma Balear i pel que fa a la fiscalitat local, per al municipi de Palma de Mallorca, que s'han pres com a unitats d'estudi paradigmàtic de destinació madura de sol i platja massificada

ANTECEDENTS I PROPOSTES DE FUTUR: ENVERS UN NOU MODEL TERRITORIAL

LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA

Com veurem a l'apartat de debat de l'ecotasa, la creixent pressió social a les Balears fou el detonant d'un canvi en les agendes polítiques locals, incorporant el mediambient entre les high politics, on, per be o per mal s'hi han mantingut des de la precampanya de les eleccions autonòmiques del 1999.

La possibilitat de plantejar un canvi en el model territorial Balear, parant-se especial atenció en el turisme i el medi, és prou important com per involucrar a la ciutadania i atendre la seva voluntat. Si el turisme ens serveix per crear una societat vulnerable, vulnerable des de punt de vista laboral, cultural i social, és que s'ha de canviar la gestió turística i que aquesta ha de ser sostenible en funció de les expectatives de tota la societat (González Paredes, ONA,12). Be és cert que al final de cada període electoral la ciutadania exerceix el seu dret democràtic a votar, però és igualment cert que existeixen vies per aprofundir en l'exercici democràtic, de participació ciutadana, per tal que tot allò que afecta a la ciutadania pugui ser decidit, gestionat i controlat per la mateixa ciutadania.

La resposta ciutadana front al desastre ecològic del *Prestige* i en la manifestació que va tenir lloc el 15 de febrer de 2003 a tot el Món, on la ciutadania contra la guerra de l'Irak, posa de manifest com la ciutadania demana més que mai ser escoltada, reclamant el retorn del control de *la cosa pública* cap als ciutadans i evidenciant el fracàs de la gestió política, en moltes ocasions, al servei dels grans interessos econòmics (Murray; 2003)

No es pot convertir determinats grups, siguin hotelers, sigui l'administració, en els protagonistes exclusius de l'activitat turística, si que s'ha de fer del turisme una activitat social sobre la qual tots tenim alguna cosa a dir, ja que tots ens hi veurem afectats. Per tant, el primer punt d'una vertadera gestió responsable seria implementar sistemes de participació ciutadana i treballar sobre les línies d'acció o propostes concretes que d'ells derivessin. Un tímid esforç en aquest sentit fou el *Fòrum per a la Sostenibilitat de les Illes Balears*, que tot i interessant no fou prou significatiu com per considerar-lo representatiu de l'opinió pública.

L'ADMINISTRACIÓ

IBATUR

La política tradicional que s'ha defensat des dels diferents Governs ha sigut el manteniment del model turístic dels anys seixanta i setanta, absolutament expansionista i centrat en els reclams de sol i platja. Aquesta política continuista està tan fortament arrelada en el mode de fer de la política insular i en la consciència ciutadana que fins i tot el Pacte de Progrés, que defensava un canvi en el model territorial, no gosava plantejar, ni tan sols defensar, la conveniència d'instaurar límits al constant augment de visitants.

Des de l'Institut Balear del Turisme (IBATUR), es defensa que el canvi en el model turístic passa per mantenir els mercats de sempre, els tradicionals, i anar a poc a poc obrint mercats amb productes nous. Així el "canvi" que es proposa és sols una expansió a nous mercats, la qual cosa, lluny de suposar una modificació en les tendències passades, sols en constitueix la seva consolidació, fins al punt d'afirmar que "tots, inclosos els empresaris, sabem que el "sol i platja" funciona" (Tiffany Blackman, ONA nº17).

Per a l'IBATUR la solució passa per promocionar millor en lloc de promocionar més. I per tal d'aconseguir-ho plantegen la necessitat de promocionar els Parcs Naturals i facilitar l'accés als indrets de bellesa extraordinària que encara resten a les Illes. Fins al punt que reconeixen que la justificació de la compra de les finques que en els darrers temps ha comprat el Govern és justament permetre assolir aquests objectius.

EL PACTE DE PROGÉS

La primera mesura gestada des d'una voluntat política d'interrelació efectiva entre mediambient i turisme, tot i el seu caràcter descafeïnat, ha sigut justament la famosa Ecotasa, o *Impost sobre les estades a Empreses Turístiques d'allotjament, destinat a la dotació del Fons per la Millora de l'activitat Turística i la preservació del Medi Ambient* (regulat per la Llei 7/2001 de 23 d'Abril),.

D'aquesta, més que la forma en sí, explicada a l'Annex Primer, o les limitacions i possibilitats, tractades ja a altres estudis[1], el que major interès ha suscitat ha sigut el debat socio-politic de trasfons generat al seu voltant.

El conflicte socio-politic desencadenat amb l'ecotasa.

CRONOLOGIA DEL CONFLICTE.

El debat ha transcendit fora de les fronteres del territori autonòmic, fins al punt que trobem tant part del sector opositor a la mesura com a favor de la mateixa a l'àmbit supra autonòmic. Entre les personalitats que s'han posicionat a favor hi trobem Gaspar Llamazares i Rodríguez Zapatero dins de l'estat espanyol, el Ministre de Mediambient alemà, Trittin i Cristopher Flavin del World Watch Institute en l'àmbit internacional, s'han posicionat a favor de la mesura. A Madrid hi trobem també als càrrecs polítics del PP del Govern central que s'oposen fortament a la mesura, entre els quals cal destacar mateix President, José Mª Aznar, Rodrigo Rato o Cristóbal Montoro entre d'altres.

Des d'aquest darrer sector els arguments en contra es fonamenten en els paradigmes del neoliberalisme, de manera que la seva oposició no es deu tant a qüestions de caire pràctic o conseqüències associades a la seva implantació, si no al fet de que aquesta mesura comporta un cert recolzament per part de l'administració autonòmica balear de l'intervencionisme estatal com a modulador del funcionament autònom del mercat com a autogestionador dels recursos (escassos) del seu voltant, la qual cosa resulta inacceptable per a aquells que propugnen com a solució a tots els problemes econòmics -i sota la seva perspectiva, del conjunt dels problemes del país- la llibertat de mercat absoluta on l'estat privatitzi totes les seves empreses i els agents privats siguin els que dictin, sota la infal·lible direcció del mercat, quina és la provisió de bens òptima per a la societat, en quina proporció, i a quin preu. La preocupació no es centra en la eficiència o no de

[1] Laguna Pérez, M. The Balearic Islands Eco-tax: opportunities and limitations
Valdivielso, J.; et al (2001) *¿A qué llamamos ECOTASA?*. Ed. Monograma

l'ecotasa, si no en que aquesta pugui servir de precedent i impulsar mesures semblants en la seva essència correctora del mercat, i que aquestes sí puguin ser efectives en l'assoliment dels seus criteris i inclòs que puguin en algun cas ser concebudes com a reals impostos ecològics[2].

Així doncs, una important part de la discussió es centra en el qüestionament dels propis principis del sistema econòmic actual i de l'activitat empresarial que porta associada. La societat balear en els darrers anys ha començat a percebre els límits biològics del model que hem anat mantenint fins a l'actualitat, ha hagut de començar a qüestionar-se individualment com és la situació territorial que a ells els agradaria per al nostre arxipèlag en vista de que la realitat i/o l'evolució de la mateixa no era del seu gust; aquesta reflexió individual s'ha convertit en un debat social i polític sobre el model de creixement i el model turístic que es desitja i com aquest afectarà, o no, al seu entorn socio-cultural i ambiental. És doncs aquest, un moment transcendental en la vida de les Illes i si des del Govern Balear es permet mantenir o inclòs impulsar la dialèctica establida entre el conjunt dels agents que composen la societat, potser es pot arribar a un vertader debat ciutadà i polític, que és sens dubte molt convenient i apropiat en la democratització de les decisions polítiques, sobre el futur a mig i curt termini de la nostra comunitat autònoma, i de l'obertura de la mateixa a noves dinàmiques rejuvenidores d'un model que es manté des de fa més de cinquanta anys.

En l'àmbit local tot i que les postures dels diferents agents han sigut pràcticament inamovibles des del principi del debat, sí que han anat evolucionant els arguments en els quals es fonamentaven tant aquells a favor com els que esteien en contra, caient ambdós bàndols en contradiccions en qüestió de mesos i, fins i tot, des d'una perspectiva de posicionament polític dels diferents partits envers els impostos ambientals respecte a anteriors legislatures. Així és necessari exposar les postures i els arguments mantinguts per cadascun d'ells seguint un ordre cronològic per tal de poder entendre quins son realment els interessos de cadascun i quines les problemàtiques de fons debatudes implícitament.

En primer lloc cal recordar, que el propi partit popular, durant el Govern Cañelles va implantar l'ISQUEMA, i que aquest fou recurrit pel PSOE a Madrid des d'una posició política oposada als impostos ambientals. En aquesta postura es manté i es reafirma quan al 1997 la proposició de llei dels Verds i UE es presentada al Parlament Balear, a la qual el portaveu del PSIB va respondre que "la implantació de més costos afegits al nostre producte tindria conseqüències molt negatives per al sector turístic i tota la xarxa comercial, ja que, com és evident, això encareix el producte i fan menys competitives les nostres illes".

El PP, en canvi, sí que varia la seva postura durant el període que separa aquestes dues iniciatives. De manera que passa de defensar un impost que amb caràcter selectiu i

[2] Veure Annex Segon

presumiblement penalitzador d'activitats insostenibles com pot ser el ISQUEMA, a oposar-se fortament a la posterior proposta de UE-Els Verds, potser per el fet de que en aquest cas el sector afectat és l'empresarial turístic, que com és sabut sol haver estat ben avingut amb aquest partit. Així, en la seva rèplica el PP fa un incís exprés par tal d'agrair als turistes els ingressos que generen a l'economia balear, per passar a continuació a criticar la proposta qualificant-la de "vulneradora del principi d'igualtat i el de generalitat" així com el de generalitat i "podria ser clarament inconstitucional" i "les conseqüències molt greus per a l'economia de les Illes" (Valdivielso et al., 2001).

El canvi de posicionament envers als impostos "ecològics" en el si del PSOE es dóna a partir del 1999. Aquest és l'any en el qual es constitueix el Pacte de progrés, en el qual estan subscrites totes les forces polítiques amb representació parlamentària a excepció del PP. El canvi de postura no es dóna en el moment de la formació del pacte, ja que en el text no trobem més que una petita menció inclosa a l'apartat de finançament autonòmic segons la qual "s'iniciaran els estudis per a la instauració d'un impost o un taxa. El Govern promourà consultes i un debat ciutadà, amb el màxim de participació possible" (Valdivielso et al.,2001), i en cap moment es parla de manera explícita d'una ecotasa o altre impost similar. Així doncs el Govern acabat de format no tenia una iniciativa d'aquesta mena dintre del seu programa electoral inicial. Així doncs, quin és el factor promotor de que sis mesos després de la presa de possessió del nou govern el propi Antich, president del Govern, qualifiques l'ecotasa com a "tema estrella del Govern"? Segons un sector de l'opinió, i en paraules de Valdivielso[3], aquest revés es deu a la necessitat, segons la lògica electoral, de trobar elements d'identificació propis de demarcació respecte al govern precedent, ja que l'opinió pública no percebia canvis substancials respecte a la situació anterior i per tal de fer front a la pressió del PP que tracta de rompre la fràgil situació del Pacte amb al premissa de que "aquest govern no governa".

La "batalla de l'ecotasa" pròpiament dita sembla començar el desembre de 1999, data en la qual el conseller d'Hisenda, Mesquida, comença a negociar de manera paral·lela amb Aena i Arias Salgado, el ministre de Foment de llavors. A partir d'aquests moments i fins gairebé l'aprovació definitiva de la llei els agents en controvèrsia es diferencien clarament i una àmplia fissura els separa, aquests des de llavors no canvien substancialment la seva postura, si be és cert que sovint canvien els arguments, de vegades amb una rapidesa i un manca de coherència sorprenents.

En contra de l'ecotasa es comença a formar ben aviat la denominada Plataforma Empresarial Antiecotasa, integrada per:

[3] Professor de Filosofia Moral i Política a la Universitat de les Illes Balears

- Sectors del Govern Central: la Secretària de Turisme del Govern Central i del Ministeri d'Economia en Rato i en Montoro
- Els tour operadors: Thomson i TUI, Condor & Neckermann, la patronal internacional de tour operadors IFTO
- Patronals locals: Aeca, Aviba, Caeb
- CEOE
- Els hotelers mallorquins: la Federació Hotelera de Mallorca (FEHM)
- El PP[4]

Aquest sector s'oposa des del principi a l'ecotasa i fins i tot abans de que aquesta tingui una forma definida. Quan la comença a prendre, a partir de la primavera del 2000, i aquesta es presenta com una mesura en pro de la millora de la qualitat de l'oferta turística, la possibilitat de cobrar-la als aeroports encara és sobre la taula i el propi conseller de Turisme, Celestí Alomar afirma que "el impuesto no tendrá en ningún caso impacto económico sobre el turísmo"[5] (Valdivielso et al., 2001), l'oposició a la mateixa es manté. Així doncs, els arguments dels que es valdran els integrants de la plataforma anteriorment citada no tenen cabuda en un primer moment, i deixen ben clar com la seva oposició a la mesura recau en la pròpia idea de voler gravar l'activitat turística, és a dir, és una mena de miscel·la entre la el descontent del sector turístic (especialment el mallorquí) envers l'administració degut a que aquesta ha pres una mesura que els afecta directament i de forma unilateral (sense haver-los consultat prèviament -volent d'alguna manera controlar l'actuació del legislador-), i un xoc de principis, de valors enfrontats.

Tot i aquesta oposició l'ecotasa tira endavant, i de mica en mica va perfilant-se fins a adquirir la forma definida que s'ha presentat a la llei 7/01 de 23 d'Abril. Llavors la situació es veu substancialment modificada. Els opositors traslladen els seus arguments envers qüestions relatives a les "nefastes" conseqüències que comportarà un impost sobre la pernoctació i tota una sèrie de critiques de tipus metodològic que provenen des de altres sectors de la societat, en poques paraules, el sector opositor s'expandeix. Ecologistes i tècnics posen de manifest les mancances de la mesura, i lluny de voler-la derrocar el que es pretén és reflectir com aquesta, tot i l'aldarull format al seu voltant, ha acabat per quedar-se curta.

---

[4] Segons les paraules del president de la FEHM, Pere Cañelles "No es que nosotros defendamos la política del PP; en todo caso es el PP el que ha asumido la tesis que hemos aportado" (J. Valdivielso, 2001)

[5] Es pot utilitzar aquesta mateixa cita per posar de manifest com l'ecotasa no te voluntat de canviar el comportament de la població, ans al contrari, i com argumenta Boades, aquesta és sols una operació de marketing verd.

D'altra banda, l'enfrontament entre empresaris i el Govern és cada vegada s'aguditza més, fins al punt que part del sector comença a preocupar-se de que aquesta situació pugui arribar a convertir-se en un desenteniment a la llarga amb l'òrgan de govern, degut a que part d'ells tenen interessos que depenen de l'actitud que tingui l'administració amb ells i part degut a la por envers l'autoritat. En paraules de Antonio Alemany "La unanimitat del sector en contra de la ecotasa no tiene fisuras. Pero sí empiezan a surgir dudas entre algunos hoteleros que dicen que estan en contra de la ecotasa, pero que "no nos conviene estar enfrentados con el Govern" .

De tota manera l'oposició des dels tour operadors i altres parts del conjunt opositor es manté ferma, i comença a intentar fonamentar el seu descontent en informes tècnics, els quals, curiosament, son els únics que donen resultats totalment contraris als que s'obtenen per part dels tècnics de la resta d'institucions i des dels organismes independents.

Finalment la Llei 7/2001 de 23 d'Abril, de l'impost sobre les estades a empreses turístiques d'allotjament destinat a la dotació del fons per a la millora de l'activitat turística i la preservació del medi ambient és aprovada per el ple del Parlament del Govern.

A partir d'aquest moment s'accentuen les postures i es precipiten els esdeveniments. El primer en reaccionar és el Govern Central, recorrent la llei front al Tribunal Constitucional (TC) el 30 de juliol del 2001, de manera que la mesura queda suspesa cautelarment i no pot ser aplicada.

Aquesta situació es manté fins al 18 de gener del 2002, data en la que el TC aixeca la suspensió, permetent que l'ecotasa pugui ser cobrada per part del Govern Balear fins al moment en que el TC es pronuncií de manera definitiva sobre la seva constitucionalitat.

Al dia següent hotelers i tour operadors anglesos i alemanys tornen a pronunciar-se públicament, els primers demanant que l'ecotasa sigui retirada i els segons posant de manifest el seu rebuig a la mesura. I dos dies desprès els Srs. "Montoro i Mates carreguen contra l'ecotasa" (El periódico de Catalunya, 21 gener 2002).

De tota manera, les reaccions que es desencadenen arrel de l'aixecament de la suspensió no sols són en contra, si no que també comencen a créixer les veus que defensen la mesura i fins i tot apareixen veus que aposten per seguir el model Balear a altres comunitats autònomes. De moment, els executius autonòmics Andalús i Castellano Manxec, ambdós governats per el PSOE van fer pública la seva intenció d'establir impostos verds, fins i tot ampliant el seu abast d'aplicació a sectors diferents al turístic.

El mes de gener avança i la tensió no afluixa. El 3 de febrer el Sr. Antich planteja un marc de diàleg als hotelers per tal de solucionar la crisi, oferiment al qual responen els hotelers afirmant públicament que no negociaran sota cap concepte amb el Govern sobre si hauran o no de cobrar l'ecotasa. És destacable el fet que durant gran part del període que fins ara està durant el conflicte, en molts casos no és que hagin fallat els mecanismes de negociació o les negociacions en sí,

simplement s'ha donat una manca de negociació, i fins i tot en alguns moments, de diàleg entre les parts enfrontades.

Així doncs, continua l'estira i arronsa entre els promotors i els opositors a l'ecotasa. Aquests segons van de mica en mica explotant totes i cada una de les possibles vies que se'ls presenten per tal de boicotejar la mesura. A finals de febrer el Ple del Consell Insular de Menorca vota una moció del PP per tal d'instar al Govern Balear a posposar l'aplicació fins a la tardor. El resultat de la votació és la negativa d'acceptar la moció.

Ja al mes de març arriba des de Brussel·les un nou entrebanc per a l'aplicació de l'ecotasa, ja que segons la normativa de la Llei de viatges combinats aprovada per al UE el cobrament de l'impost pot ser motiu d'allaus de queixes a les oficines de consumidors Alemanyes i del Regne Unit, degut a que els Tour Operadors no havien inclòs als seus tríptics cap tipus d'informació sobre l'ecotasa, i per tant era possible que arribessin visitants que desconeguessin que haurien d'abonar l'impost.

A la vegada, hotelers i Govern es reuneixen de manera prou freqüent, tot i que el resultat sigui infructuós en tots els casos. La situació s'allarga fins al 27 de març de 2002, moment en que Antich decideix aplicar l'ecotasa per imposició al haver fracassat estrepitosament les negociacions. Els hotelers responen al dia següent afirmant que fins a 600 d'ells es negaran a cobrar l'ecotasa als seus clients i abonaran l'import de la seva butxaca (28 març, El Mundo, Ed. Madrid).

D'altra banda, continuen aixecant-se veus agosarades a favor de l'impost, com pot ser la del PSOE Central reclamant que l'Estratègia Espanyola de Desenvolupament Sostenible inclogui com a objectiu prioritari una reforma fiscal verda.

Tot i així, els opositors son als que més se'ls sent, apareixent notes de premsa contraries a l'ecotasa gairebé a diari. Intervenen actors locals, nacionals i fins i tot europeus.

Així, durant el mes d'abril la indústria turística alemanya protesta front a la UE per l'ecotasa, el sector hoteler de les Balears, la FEHM, presenta un recurs contra l'impost front al Tribunal Superior de Justícia de els Balears i avança que quan el Govern cobri la primera liquidació, que es preveu per principis de setembre, els hotelers presentaran recursos individuals en els jutjats del contenciós administratiu, com més endavant veurem que efectivament van portar a terme. No sols això si no que continuen exposant nous mètodes per tal que el client no es vegi perjudicat per el cobrament de l'impost, així comencen a regalar consumicions en contraprestació de l'euro pagat, fet que farà que en avançar la temporada vagi cobrant força el malnom de "l'impost del refresc".

És en aquest moment en que el debat Balear s'incorpora dintre de la Comunitat Autònoma Catalana, quan la Federació de Municipis proposa formalment aplicar una ecotasa que la Generalitat no triga en rebutjar.

Passa el temps i arriba dia 1 de Maig de 2002, data en que comença a cobrar-se l'impost al conjunt de la CAIB, amb uns resultats força desastrosos. El primer dia només el 10% dels hotelers la cobren i quinze dies desprès fins a un 40% dels hotelers no la repercuteixen als seus clients.

Tot i la poca adhesió per part dels hotelers i la continua publicació als mitjans de comunicació local de titulars catastrofistes respecte a la temporada turística, que en molts casos es considera com a "perduda", el Govern no cedeix i manté vigent l'ecotasa.

Però durant els mesos d'estiu arriben també bones notícies per Antich i el seu govern, com son el la declaració de la UE de compatibilitat de l'ecotasa amb l'IVA i l'obertura al Principat d'Astúries del debat social per tal de cobrar una ecotasa seguint el model balear en un període de dos anys.

Però arriba el setembre i tornen els entrebancs, en aquest cas especialment preocupants. Dia 1 de setembre de 2002 s'obre el termini per al pagament del primer període, i el 80% dels hotelers recorren el pagament de l'ecotasa i presenten avals bancaris. 2300 empreses s'acullen al sistema de mòduls per al pagament de l'ecotasa i fan l'ingrés a compte amb la liquidació de les quotes corresponents a les estades efectuades pels turistes durant els mesos de maig, juny, juliol i agost. Del que es tracta és de recórrer el pagament de l'impost amb la presentació d'avals bancaris que cobreixen la quantitat total a abonar.

Un 18% dels hotelers paguen l'impost però el recorreran demanant la devolució al considerar que es tracta d'un impost indegut, amb evitant així que en cas de que el Tribunal Constitucional dicti sentència a favor del Govern Balear hagin de pagar interessos per demora.

El gerent de la FEHM fa unes declaracions respecte a la postura del col·lectiu respecte els pagaments i afirma que compliran amb la llei en relació als pagaments a l'Administració Balear, però que consideren que és un impost "injust i arbitrari", per el que assegura, i posteriorment realitza, que es defensaran per la via d'impugnació i de l'aval bancari. (El Mundo, Ed. Madrid, 3 setembre 2002).

Acaba el termini de pagament i el Govern ingressa un total de 23 milions d'euros per la liquidació de l'ecotasa que seran destinats al Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics.

A partir d'aquest moment la tensió es relaxa moltíssim, no es pot saber si per resignació o per quin motiu, els opositors a l'ecotasa moderen les seves postures i abandonen les declaracions agressives i provocadores que fins al moment realitzaven periòdicament. Així, durant gairebé mig any impera la "calma" a la societat balear.

Però arriben les eleccions autonòmiques del 25 de Maig de 2003 i la polèmica apareix de nou. Ja durant la precampanya i durant la campanya electoral l'ecotasa cobrà de nou la força que havia pres en els punts més àlgids dels enfrontaments passats, i el PP pren la derogació de l'impost com promesa estrella del seu programa, juntament amb moltes altres promeses de revocació d'iniciatives en pro del medi ambient de l'anterior legislatura.

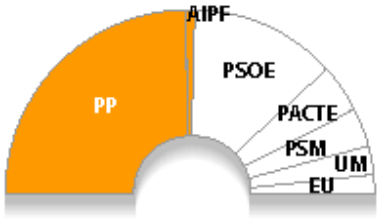

	Porcentaje	Escaños
PP	44,7 %	29
PSOE	24,6 %	15
PACTE	3,6 %	5
PSM-EN	8,0 %	4
UM	7,5 %	3
EU	4,9 %	2
AIPF	0,4 %	1

Dia 25 de Maig el PP balear obté la majoria absoluta.

Dia 26 de Maig el Sr. Matas anuncia que suprimirà l'ecotasa perquè "ha causat molt de mal" a la imatge turística de les illes.

En les seves pròpies paraules "Adoptarem mesures urgents -ha dit- i entre aquestes podem dir que s'acabarà l'ecotasa. Mantindrem reunions amb els TTOO i amb els hotelers perquè Balears torni a ser líder en turisme a Espanya. Hi ha molts ciutadans preocupats per aquesta temporada turística, hi ha molts llocs de treball en joc i des del Govern balear volem solidaritzar-nos amb aquestes persones i treballar sense descans pel turisme" (Europa Press 26 de Maig 2003).

Així, dia 11 de Juliol del 2003 el Govern de les Balears aprova el projecte de llei de supressió de l'ecotasa en virtut del qual es derogarà l'impost turístic de l'ecotasa. El projecte de llei de supressió de l'ecotasa es tramitarà pel procediment d'urgència en el Parlament i podria aprovar-se en sessió plenària a mitjans del mes d'octubre vinent, segons va afirmar el portaveu del Govern autonòmic i conseller de Turisme, Joan Flaquer.

Des del Govern autonòmic es va assegurat que l'Executiu que presideix Jaume Matas considera l'impost inadequat a causa "del creixement del turisme residencial amb relació als visitants que pernocten en establiments d'allotjament". Així, en l'exposició de motius que s'ha donat, destaca que "al llarg d'aquests últims anys l'anomenat turisme residencial s'ha incrementat notablement, motiu pel qual es considera que la imposició d'una càrrega tributària només a les persones que s'allotgen en establiments turístics - i als titulars de les empreses que ho exploten, a títol de substitut- no constitueix en l'actualitat la forma més adequada de delimitar un tribut". (Europa Press, 11 juliol 2003)

CONCLUSIÓ

El temps en que l'impost ha estat vigent no ha sigut un període de consens ni de resignació per part dels sectors opositors, ans al contrari, de manera constant el tema de l'ecotasa ha sigut notícia.

Les declaracions i les postures mantingudes especialment per part dels hotelers i els tour operadors, així com el PP Balear es podrien qualificar de rebuig frontal. Des d'uns mesos abans de l començament de la temporada, representants tant d'uns com dels altres apareixen públicament amb dades d'ocupació alarmantment baixes i previsions d'ocupació apocalíptiques, aquest tipus d'informes es mantenen de manera periòdica al llarg de tota la temporada, i exposen una relació causa-efecte entre les dades negatives que aporten i l'existència de l'ecotasa. Fins i tot en alguns casos els tour operadors s'autodenominen portaveus del conjunt de la societat alemanya (principal client de les Balears) a l'afirmar que els turistes que ens visiten es senten rebutjats i s'ofenen greument a l'haver de pagar l'impost. El moment màxim de la confrontació en aquest segon període del conflicte és al final de la temporada, en el moment en que els hotelers han de pagar al Fons els diners recaptats, ja que la majoria de les grans cadenes es neguen a fer el pagament i presenten un aval per l'import a pagar.

L'únic sector de l'oposició que si que s'ha mantingut al marge del conflicte des de fa prop d'un any (final de la temporada turística anterior) ha sigut el govern central, que ha estat enfeinat amb altres temes. Fins i tot el Ministre Jaume Mates s'ha abstingut de fer declaracions sobre l'ecotasa, ja que des de l'enfonsament del petroler Prestige l'ex-ministre no ha fet gairebé cap aparició pública fins a la seva presentació com a cap de llista per a les eleccions autonòmiques balears.

COMENTARI

La societat Balear ha sigut caracteritzada històricament per la manca de conflictivitat social, la qual cosa porta, de forma inherent la manca de conflictivitat política, ja que, entenent l'activitat política com el conjunt d'activitats orientades a gestionar els conflictes socials, la segona no te sentit sense l'existència de conflicte. És doncs l'existència de conflicte el que fa avançar políticament, el que marca la manera de fer política de cada indret, i que personalitza així per a cada societat la manera de gestionar-la.

D'aquesta manera, l'aparició del conflicte, de resposta organitzada que articula una problemàtica fent-ne ressò dins l'àmbit polític, permet plantejar a les institucions públiques unes demandes que aquestes han de gestionar per tal de satisfer les necessitats d'aquells.

Així, en la mesura en que podem suposar que cap gestor polític pot ser prou eficient com per no menysprear les necessitats de cap col·lectiu, podem entendre que la generació d'un

conflicte com un aconteixement positiu, ja que aquest el que fa és posar de manifest les mancances que en el sistema existeixen, i per tant a través de la modificació d'aquest poder arribar a assolir una gestió que satisfaci a una major part de la societat. Així un conflicte ha d'entendre's com una oportunitat d'obrir el diàleg entre els diferents agents socials que estan involucrats dintre d'una problemàtica comuna. Alhora, aquest diàleg ha de transcendir, de manera paral·lela, a la classe política i madurar també en aquesta. Llavors, podem concloure que el conflicte contribueix a l'exercici democràtic, en la mesura en que aquest propicia l'intervenció del poble en el devenir polític, gràcies a que permet apropar les necessitats dels primers als segons.

Entenent el conflicte i la política sota la perspectiva anteriorment exposada, es pot interpretar la manca de conflicte en el sí d'una societat des de dues perspectives contraposades. Per una banda ens trobem amb una situació en la qual aquest no existeix degut a que no s'ha donat la necessitat del mateix, ja que la gestió realitzada per part de les institucions públiques porta a una realitat en la qual cap agent sent que les seves necessitats estan essent desateses, i per tant, no te cap demanda a plantejar front a les mateixes – val a dir que, com hem dit anteriorment aquesta situació és poc concebible des d'una perspectiva més pragmàtica -. D'altra banda, podem trobar el cas en que tot i que la gestió de les institucions porta a que determinats individus sentin aquest desateniment de les pròpies necessitats, no es dóna el pas següent, que és l'organització i l'articulació del problema.

En els darrers anys, potser en el darrer lustre, el que ha esdevingut ha sigut probablement la segona, ja que tot i que el conflicte no existia com a fet en sí mateix, sí que s'anava desenvolupant a l'interior de part dels habitants de les illes un descontent front a les situacions que esdevenien i a les tendències que es podien percebre. En començar a fer-se palesos els límits al model mantingut fins al moment, part de la població ha anat madurant la seva reflexió individual -o en l'àmbit més proper a cadascú- respecte a la situació del seu territori.

De mica en mica, el turisme ha anat convertint-se en l'imaginari de part de la població, d'una benedicció econòmica i font de benestar, a una intromissió en la vida dels habitants de les illes. Així, la sensació de saturació de platges, infrastructures, vials i fins i tot del conjunt del territori, juntament amb la d'invasió de l'espai propi a arrel de la diversificació de l'oferta turística cap a zones interiors ha anat creant una idea de manca d'espai en el qual poder dur a terme la quotidianeitat a banda del turisme. És doncs un fet que les externalitats generades per el sector turístic han sigut ignorades durant el període de creixement econòmic molt marcat, i s'ha confiat en que el model existent podria continuar expandint-se inexorablement de forma continuada.

Un antecessor al conflicte de l'ecotasa fou el generat al voltant de la venda massiva de territori i possessions als estrangers. L'especulació urbanística desenfrenada que pujà els preus fins a quantitats prohibitives per als insulars i la por a la pèrdua d'identitat reflectida en la pèrdua de la pròpia terra va esdevenir, d'alguna manera, el despertar de la societat balear al seu entorn i el

començament de l'articulació d'un moviment ciutadà. Aquesta problemàtica ve de lluny, i es desenvolupa al llarg de tota la dècada dels noranta, tot i que a finals de la mateixa el problema s'accentua i es posa de manifest com a debat obert a partir del 98.

Aquest any marca probablement un abans i un després en el moviment ciutadà de les illes. A finals del 1998 es manifesten unes cinquanta mil persones a les tres illes sota el lema "prou ciment", constituint així les més multitudinàries manifestacions de la dècada dels 90. Aquest lema mostra el desacord dels assistents a la construcció massificada del nostre territori, però sota el meu parer aquest lema va més enllà i aludeix a la *balearització*, que no és sols un fenomen urbanístic, si no que porta associat connotacions referents a tot un model territorial amb fortes repercussions socio-culturals. Així, podem entendre el fet que la societat balear comences a vislumbrar de manera prou clara els límits a les tendències mantingudes inamovibles des de la dècada dels cinquanta i que aquest model s'entengués unit a l'existència de formes de poder econòmic amb forta capacitat d'influència administrativa i amb objectius purament neoliberalistes del mercat amb una intromissió nul·la per part dels governs en l'àmbit econòmic. Aquestes figures prenen forma en hotelers com Cañelles o Escarrer, que "perpetuan esquemas pasados en la representación de la sociedad y del lugar que a cada uno le toca en su interior." (Valdivielso et al., 2001). Amb l'ecotasa es trenca aquest enteniment històric; els opositors veuen la implantació de l'ecotasa com un acte hostil i per a ells és gairebé una qüestió d'orgull. Fins llavors un desenteniment entre l'administració i el sector turístic balear, fet que semblava fins al moment gairebé impensable. Les relacions entre aquests dos agents es caracteritzaven per ser força bones, ja que la situació els beneficiava a ambdós. El sector turístic ha vengut contribuint en gran mesura a augmentar el PIB i el VAB de la comunitat autònoma- el 82.4% del VAB al 1999 provenia del sector serveis- amb la qual cosa l'economia de Balears creix, i per tant el Govern pot afirmar que la seva gestió és un èxit; per la qual cosa l'administració no te cap interès en destorbar l'activitat econòmica que aquests desenvolupen. Així doncs, sembla com si l'activitat política de l'illa estàs supeditada a interès privat més que al social, ja que qualsevol política impulsada fins al moment que afectés al sector era, en tot cas, per beneficiar-lo.

L'agitació social portà de forma inherent a una incertesa política, ja que prospera la idea de que els governs del PP en els successius períodes electorals han anat conduint el territori Balear envers una excessiva promoció del model desenvolupista, de manera que és percep necessari un canvi de govern –que de fet esdevé- si es pretén rompre amb la inèrcia del creixement desenfrenat.

Així doncs, les illes comencen el nou mil·leni amb una inestabilitat sense precedents. A l'àmbit social comencen constituir-se, encara de manera molt difusa, diferents col·lectius amb postures enfrontades envers diferents àrees temàtiques com poden ser les fonts de finançament autonòmic juntament la producció neta i la responsabilitat ambiental, o dicotomies essencials en la

voluntat política i social com son el mercat vs a interès general, el capitalisme vs la democràcia i la competitivitat vs la sostenibilitat, (Valdivielso et al., 2001), generant-se doncs, un diàleg social sobre cadascuna d'elles. En l'àmbit polític, per primera vegada des del 1936 les dretes no estan al centre de poder, i es comencen a plantejar mesures novedoses dintre del territori insular juntament amb la concepció de la necessitat d'un canvi de model territorial, qüestions front a les quals l'opinió pública inevitablement haurà de posicionar-se una vegada obert el debat.

Així, l'ecotasa es presenta a una societat ja enfrontada entre els seus diferents sectors respecte als principis rectors de les polítiques a seguir en endavant. No és cert que l'ecotasa hagi fracturat una societat ben avinguda (ONA nº12), si no més aviat, que aquesta mesura ha actuat de desencadenant d'un conflicte que estava latent en el sí de la societat balear.

El que ens hem de qüestionar en aquest moment és perquè ha sigut l'ecotasa i no qualsevol dels aconteixements anteriors el que ha propiciat que es constituís el conflicte generat al voltant. La resposta és sens dubte simple: per que l'ecotasa ha sigut, des del seu naixement una mesura totalment polititzada. Val a dir que molt sovint s'aproven nous impostos sobre determinades actuacions dins la societat, sense haver-nos d'allunyar gaire de la data d'aprovació de l'ecotasa, a arrel de l'11 de setembre als aeroports s'ha incrementat el cost del bitllet degut a la nova taxa de seguretat, que augmentava el cost del viatge, i ni tan sols se'n varen assabentar ni els viatgers que la pagaven, ja que estava inclosa en el cost del bitllet. És lícit, doncs, poder-se plantejar com de senzill hagués estat aplicar l'ecotasa de manera equiparable, aconseguint la seva aplicació a través de l'exercici legislatiu i de manera totalment lliure de controvèrsia.

Si la implementació de l'ecotasa podria haver-se realitzat a l'ampar de metodologies que haguessin permès perpetuar la calma aparent de tots els col·lectius, te cabuda el dubte de si l'objectiu primordial del Govern era l'aplicació d'una taxa finalista ecològica, o be si aquest era un objectiu compartit amb altres pretensions. El mode en que han anat succeint-se els esdeveniments i la potenciació descarada del conflicte fa pensar que la finalitat última de l'ecotasa era més aviat ser el detonant per a que s'obrís realment el debat al voltant de la idea de model territorial a seguir, la qual cosa fa pensar que en la seva vessant de repercussions polítiques, el pacte pretenia a través d'aquesta mesura demostrar la seva capacitat de govern de manera clarament diferenciada dels equips de govern precedents, essent capaços de fer front d'aquesta manera a l'assetjament polític que sofria per part del PP.

Des d'aquesta perspectiva, el debat que es crea no gira exclusivament al voltant de l'ecotasa, ja que al polititzar-la és va desgranant de mica en mica el trasfons que l'acompanya, arribant a centrar-se en dos grans temes.

Per una banda el debat es recondueix –i no podia ser d'altra manera- a la conveniència o no de la intervenció governamental en el funcionament del mercat, constituint doncs, una important font de tensions degut a la quantitat d'interessos econòmics que entren en joc i a l'existència de

principis rectors contraposats (neolibealistes vs intervencionistes). Una de les preocupacions més fortament arrelades en el si del moviment anti-ecotasa era la possibilitat de que aquesta primera mesura esdevingués el precedent per a una modificació en la concepció del sistema econòmic per part de l'administració que comportes la generalització de l'intervencionisme en pro de corregir les deficiències del mercat com a assignador de recursos, més especialment en temes ambientals.

En segon lloc, i com a conseqüència ineludible del qüestionament de la infal·libilitat del mercat, es replanteja tot el model que el sistema de lliure comerç actual porta associat, i es valoren les diferents propostes de reconversió o ruptura del mode de desenvolupar el territori. I és aquest en realitat el tema estrella de tota la discussió generada, ja que és l'avistament dels límits al model actual el que impulsa en un primer moment i va accelerant durant tot el procés, la necessitat de canvi en les tendències. Si be el relatiu al model econòmic a seguir queda reduït a un determinat àmbit social més especialitzat o conscienciat en la matèria, en el referent al model de futur per al territori Balear el conjunt de la societat s'hi sent implicat i capacitat per dir-hi la seva. És el debat últim en essència i alhora el més ampli en temàtica i nombrós en actors. És el debat que des del Pacte de progrés s'intenta promocionar des de bon principi. Presumiblement fou l'apreciació per part de la col·lectivitat d'on portaven les tendències que es desenvolupaven i el descontent amb el presumible escenari de futur que entreveien el que portà al pacte a governar, és políticament lògic que el que aquest nou govern pretengui en primer instància sigui satisfer el seu electorat per tal de mantenir-lo. Així, si el que es demanava era un canvi de model de futur, que millor per tal de saber en quina direcció ha de ser el canvi que obrir el diàleg, i que aquest actuï a mode de sensor indicatiu de quines han de ser les mesures concretes a prendre a l'hora d'afrontar la tasca de reconvertir el model territorial balear. Un mode d'actuació que s'ha pogut veure durant aquesta legislatura per part del govern és anar canviant la seva postura respecte als diferents assumptes depenent de quins eren els vents que bufaven més fort.

Val a dir, que si be és cert que s'han tractat qüestions de fons sota la bandera de la "batalla de l'ecotasa", i que aquestes han sigut moltes i d'elevada transcendència, també ha existit una discussió centrada en la forma que pren l'impost sobre la pernoctació. Tot i que aquest segon bloc de qüestions tractades no compti amb una tan elevada transcendència com l'anterior conjunt, no deixa de ser importantíssim, ja que es vulgui o no, una mesura que ha adquirit tanta fama com ho ha fet l'ecotasa, difícilment deixarà d'estar en el punt de mira una vegada aplicada, i per tant els seus resultats serien igualment "famosos", tant per be, com per mal. Es vulgui o no, el camp de la política econòmica ambiental és molt poc utilitzat, i les experiències realitzades dintre de l'àmbit estatal son, si més no, escasses, i en la majoria dels casos de mancada eficiència o repercussions ambientals positives, una mesura novetosa esdevindrà inevitablement precedent en el qual basar-se a l'hora de poder-ne plantejar d'altres. A més a més ens trobem amb l'afegit que "En el ámbito territorial español, la "ecotasa" Balear fue uno de los primeros instrumentos económicos ambientales propuetos y el primero en ser implementado con vistas a la gestión especifica del

binomio turismo-medio ambiente." , de manera que els ulls que es miren l'ecotasa com a possible model d'impost finalista per a la preservació del medi ambient a través de gravar l'activitat turística han sigut molts, i el debat sobre la metodologia a utilitzar en la definició dels paràmetres que constitueixen l'ecotasa no ha estat un debat acotat a la mateixa, si no que s'ha concebut en molts casos com un debat al voltant de com han de ser els recàrrecs fiscals sobre el sector turístic dintre del territori espanyol.

L'apartat que potser ha despertat especial interès –degut a la seva transcendència- és el relatiu al fet imposable, que son "las estacias, contadas por días, que haya hecho el contriuyente en los establecimientos de las empresas turísticas de alojamiento situados en el territorio de las Illes Balears", així com l'objecte de la llei " crear el impuesto sobre estancias en empresas turísticas de alojamiento". Aquest és un punt molt important, ja que d'ell deriva qui és el contribuent ("todas las personas físicas que hagan una estancia en las empresas de alojamiento a las que se refiere el art 6"), qui el substitut (els "titulares de las empresas que explotan los establecimientos a los que se refiere el art 6"), i qui els responsables ("las personas o entidades que contraten directamente, haciendo de mediadores con las empresas y los establecimientos").

Com en les qüestions anteriors, la rellevància recau en una doble vessant:

Per una banda és una qüestió de praxis en tant determina qui haurà d'encarregar-se de cobrar la quota corresponent al tant imputat, en aquest cas els hotelers. De manera que a l'hora de definir el substitut del pagament de l'import, estaràs definint quin és el sector que et posaràs en contra, ja que ningú en el context del sistema de competència afèrrima en el que ens trobem vol fer-se càrrec de cobrar un impost que es traduirà en un aparent augment del preu del seu producte.

D'altra banda, existeix una implicació socio-cultural d'aquesta definició dels subjectes de l'impost i del fet impossable, ja que la imatge que és pretén reflectir és que l'ecotasa és un impost ambiental, i que com a tal el que pretén és gravar les activitats contaminadores per tal de amb els diners que se'n tregui poder millorar el medi ambient. Així, un discurs tan simple, acompanyat de les definicions anteriorment exposades, porta a crear a l'imaginari ciutadà la idea de que la pernocatació a establiments hotelers és una conducta que, de forma directa o indirecta, pot ser associada a la degradació ambiental. La qual cosa, naturalment, desagrada al sector hoteler.

Potser dintre de la discussió metodològica ha quedat relegat a un segon pla front a la dialèctica mantinguda entre hotelers i administració al voltant del fet impossable i del substitut del contribuent la resta d'aspectes a banda del mode de recaptació.

Ningú no ha qüestionat obertament, més que des de l'àmbit tècnic i amb escàs ressò mediàtic, el fet que l'ecotasa hagi adquirit el perfil que posseeix a l'actualitat i no cap altre d'entre les diferents alternatives existents. Ens trobem amb la situació de que es critiquen fortament les mancances de l'ecotasa, identificant-les i quantificant-ne les conseqüències molt acuradament,

però no es fa un plantejament de quins son els punts febles en la pròpia definició de l'ecotasa que porten a l'existència d'aquestes deficiències. El debat social no s'inmiscueix en el fet de si l'impost és proporcional o si per el contrari no ho és, tampoc aporta diferents visions respecte a la conveniència de que sigui de caire finalista o be si seria preferible que naixes amb voluntat de modificar conductes. El més sorprenent és que els paràmetres que s'han decidit respectar hagin satisfet a tota la comunitat, ja que el Govern ni tan sols ha justificat el perquè dels criteris que ha decidit incorporar, i que el pes mediàtic que s'ha donat a aquest apartat ha sigut comparativament negligible respecte les altres qüestions anteriorment ja comentades. És paradoxal que si l'ecotasa s'ha concebut des de diferents àmbits com un possible model, no s'hagi tingut més cura a l'hora de determinar, en clau econòmica, quins son els trets que el defineixen.

En el que respecta a la dialèctica més purament cenyida a l'ecotasa s'ha de recalcat també la problemàtica sorgida en el xoc entre els diferents actors sobre l'ús que s'ha de fer del capital recaptat a través de l'impost. Així, el cos de la llei especifica que es crearà un "Fondo de rehabilitación de espacios turísticos" per la llei 12/1999 de 23 de desembre. El problema sorgeix degut a la manca de concreció de les mesures susceptibles de ser beneficiaries del finançament a través del Fons. Segons afirmava Macià Blázquez en una comunicació presentada al VIII Coloquio de Geografia del Turismo, ocio y recreación de la Asociación de Geógrafos Españoles, aquestes es mouen entre tres plans diferenciats que s'entrelliguen entre ells. Per una banda, part dels projectes presentats al finançament del fons es poden entendre com concebuts des d'una voluntat conservacionista, és aquest el conjunt més proper al principi de la sostenibilitat, constituint la "finalidad más locable y altruísta a la que se puede destinar el impuesto" (Blazquez, 2002). En segon lloc, es proposen un conjunt de mesures encaminades a mitigar els efectes perniciosos que comporta l'activitat turística, constituint-ne el paradigma aquelles actuacions encaminades a l'estalvi de materials; aquest bloc ja comença a plantejar mostres de disconformitat, en tant suposa fer una inversió en la millora de infrastructures privades, entre les quals hi trobem els establiments hotelers, que son els subsidiaris del cobrament de l'impost, de manera que paradoxalment part dels ingressos de l'impost reverteixen en el propi subjecte indirectament gravat. Per últim, s'ha plantejat el finançament d'actuacions adreçades a la promoció de nous producte de consum turístic, fins al punt de que en pro de la diversificació de l'oferta i de la desestacionalització de la mateixa el que es proposa és augmentar –fent menció explícita d'aquest propòsit en algunes de les propostes- l'oferta turística. Sens dubte, aquesta darrera categoria de projectes és la que major controvèrsia ha suscitat, ja que fa pensar, si més no, que l'ecotasa pot quedar reduïda a un lifting verd que en última instància promogui com a beneficiari al sector turístic, en lloc de al medi ambient, amb la qual cosa passi a ser exclusivament un impost turístic recaptatori.

De tota manera, val a dir que aquest apartat de la discussió socio-política al voltant de la figura concreta de l'ecotasa ara per ara ha perdut en certa mesura la possible rellevància que ha tingut en el passat, ja que l'ecotasa ha esdevingut un fet, de manera que divagar sobre l'eficiència,

repercussions i conveniència o no de la mesura està, en aquest moment, fora de lloc. Així doncs, el conflicte generat i el debat al que ha portat intrínsecament corren el risc d'estancar-se, anar perdent força i de mica en mica desaparèixer, i amb ells, inevitablement, tota la dialèctica respecte als conceptes de fons que hem analitzat com a primera forma del debat, i la que al trobar-se més allunyada de la vessant pràctica de la reforma fiscal te sentit de continuar com a tema obert tot i que l'ecotasa i el seu entorn estiguin ara per ara tancats.

L'únic punt on encara queda marge d'actuació i en el que, conseqüentment te sentit que quedi obert el diàleg és en el que tracta de la finalitat que s'aplicarà als ingressos recaptats a través de l'impost. Paradoxalment, aquest és el camp en el que més difícilment es pot parlar d'utilitat de contrastament de postures entre els diferents agents, ja que és el Conseller de Turisme el que escull en primera instància quins son els projectes que han de ser presentats a la comissió tècnica, consell assessor i consell interdepartamental. Això porta a poder afirmar que "Dificilmente se sostiene la denominación de porceso participativo, si la elección de la primera se reserva al criterio político del Consejero" (Blázquez, 2002). Continuant amb les paraules de Blázquez, val a dir que cal invertir aquesta metodologia de presa de decisions, i com ja hem dit, intentar promocionar la intervenció ciutadana en la presa de decisions polítiques, per la qual cosa serà necessària " la clarificación de los criterios que gían la selección de los proyectos de inversión de la ecotasa debe favorecer el diálogo y la información pública para mejorar su continuidad en el futuro.".

Llavors, ens trobem en un moment decisiu. Aquest és el que determinarà si la "batalla de l'ecotasa" restarà a la història com un conflicte puntual en el devenir de la qüotidianeitat Balear, o si per el contrari podrà ser concebut com el punt d'inflexió entre dos models de fer política i de viure a la nostra comunitat autònoma. Per tal de que fos el segon el que esdevingués, serà necessari que es recondueixi el debat i s'acoti. Cal que es deixi de banda l'ecotasa en sí mateixa, en pro de centrar-se en les qüestions referents al model de vida i el model territorial que es desitja. És cert que serà necessari mantenir un seguiment exhaustiu de l'eficàcia de l'ecotasa alhora que es deixi oberta la possible modificació de la mateixa a través de la <<prova i error>> per tal que no quedi reduïda a una mesura estàtica que no sigui capaç d'autoregular-se i reajustar-se al sorgiment de noves situacions i realitats en el territori Balear, a l'hora que permeti la paulatina millora en l'adaptació a la conjuntura actual.

Així, mantenir obert el diàleg passa per reorientar-lo envers les qüestions que encara ara, i més que abans, te sentit continuar debatent, ja que son les que realment permetran obrir nous camins, vies d'actuació innovadores que possibilitaran avançar en la definició i construcció del canvi de model territorial que es reclamava en veu baixa abans de l'aparició de l'ecotasa, que es demanà en veu alta durant la "batalla", i que sens dubte es continuarà demanant una vegada aquesta ha estat aplicada, perquè tot i que l'execució de la mateixa constitueix un petit pas

endavant en la reconversió del sistema socio-econòmic Balear, el canvi passa per qüestionar-se cadascuna de les àrees temàtiques de l'activitat humana i replantejar-les sota criteris de sostenibilitat.

Per tal d'evitar que l'ecotasa s'identifiqui amb la bandera del devenir del canvi de model, i que per tant, l'èxit o no de la mesura s'extrapoli injustament a la pròpia idea de canvi, és imprescindible que, es diferenciï de forma unívoca entre tres conceptes que expressament, o no, s'han entrelligat en excés en el passat; així doncs, "ecotasa", "Pacte de Progrés" i "Model Territorial" han de separar-se i enquadrar-se cadascun en el lloc que els pertoca, la qual cosa implica entendre l'abast diferencial que cada concepte comporta, i conseqüentment ser capaços de deixar d'identificar una cosa amb l'altra.

EL NOU GOVERN MATAS

El nou govern, tal i com prometé a les eleccions del 25 de Maig del 2003, retirarà l'ecotasa al final de la temporada turística del 2003. L'abolició de l'impost, en principi, haurà d'anar acompanyada de la posada en marxa de les noves mesures per a la protecció ambiental. L'executiu Matas, segons la premsa (Diari de Mallorca, 31 d'agost de 2003), en proposa bàsicament dues: d'una banda la creació de la *Fundació per al desenvolupament sostenible* i d'altra banda de la marca *Illes Balears Sostenible*. Ambdues iniciatives seran gestionades per part del Govern i tenen com a objectiu primordial captar fons, per tal de portar a terme actuacions mediambientals.

A través de la Fundació es pretén, a més de recollir fons públics, poder obtenir fons privats, incentivant les inversions de les entitats privades a través de deduccions a l'IRPF, que encara no han sigut estipulades.

L'aportació dels visitants al fons procedirà d'una banda de la comercialització de productes i la prestació de serveis amb una imatge de marca, garantitzant que una part del seu preu es destinarà al fons medioambiental, i de l'altra del pagament per visitar determinats espais. Segons el president del govern, el principal avantatge d'aquestes mesures front a l'ecotasa és que s'elimina el caràcter coercitiu de l'aportació del visitant, i s'utilitza un instrument que, lligat a una imatge de marca, pugui utilitzar els mecanismes de mercat per aconseguir aportacions "fins i tot dels turistes".

El fet que només s'hagi anunciat que es vendran "productes i serveis", sense especificar quin tipus de productes i quin tipus de serveis, i assumint que mantindran la pauta de gestió de les anteriors legislatures, durant les quals el medi ambient es concebí exclusivament com objecte de promoció turística amb un marcat caràcter elitista, es pot preveure que els "serveis" als quals es refereix seran activitats d'elevat cost desenvolupades a indrets paradisíacs que es degradaran en el seu aprofitament.

La postura dels hoteliers no es fa esperar gaire, en poc més d'una setmana (Diari de Mallorca, 8 de septembre de 2003) els directors de les principals cadenes hoteleres diuen la seva. En general, es defensa que la principal font de finançament a la que "ha d'aspirar" el govern són els fons d'altres administracions, principalment els de Madrid i Brussel·les. Tot i així, s'accepta la idea de crear la fundació, sempre que les aportacions a la mateixa vagin acompanyades de mesures fiscals, i s'espera a que el govern aporti les seves iniciatives abans de posicionar-se de manera ferma.

Des del sector hoteler una alternativa que es veu amb millors ulls és la recuperació dels plans d'excel·lència municipals i les contribucions especials. Afirmen que estan disposats a pagar la seva part del cost de les iniciatives, tot i condicionant el pagament a que aquestes es realitzin a la seva zona i que ells en resultin beneficiats.

És curiós com el que es defensa des del sector hoteler no és la protecció ambiental o la millora del territori, si no més aviat el que proposen són simples inversions a la zona en la que estan emplaçats, i que en el cas de la fundació, encara se'ls bonifiqui fiscalment per la inversió realitzada en el seu propi negoci.

Molt més explicites són les declaracions individuals dels directors d'algunes grans cadenes hoteleres, com és el cas del director general de Fiesta Hoteles que, textualment afirma que "És necessari que el Govern utilitzi la imaginació i sobre tot que sàpiga anar a Madrid a plorar, com exigeix la feina de polític i que tan bons resultats els dona a altres comunitats", o les del president del Foment del Turisme, afirmant que si es crea el fons no només les empreses hoteleres han de contribuir-hi, si no que ha d'obrir-se a totes les empreses de Balears, ja que el medi ambient ens concerneix a tots (...), i fins i tot les d'altres fonts hoteleres, que segons el Diari de Mallorca demanen que "Matas no es passi, perquè ja ens ha demanat diners per el Mallorca" (en al·lusió als fons donaren els hotelers al Reial Mallorca F.C).

Tot i que és cert que les relacions entre el govern Matas i els hotelers de les Illes és prou millor que amb l'anterior executiu, la reticència envers les mesures que impliquin un desembutzacament de diners es manté, tot i que les tensions s'hagin rebaixat.

Com be han dit els portaveus dels hotelers encara és prest per posicionar-se envers les noves mesures que proposa Matas, però tot i així ja sembra entreveure's el caràcter descafeïnat de les mateixes com a eines de preservació i/o protecció.

Tant és així que uns dies desprès, segons publica el Diari de Mallorca amb data del 12/09/03, el nou conseller de turisme, Joan Flaquer, anuncia que la fundació és una iniciativa que encara ha de plantejar-se, i que en tot cas el seu objectiu serà recollir les aportacions realitzades per aquelles empreses que ho desitgin, que es destinaran a la protecció mediambiental, tot mantenint el compromís de cercar fons al govern central i a Brussel·les. Pel que fa al desenvolupament dels plans que l'anterior executiu autonòmic vinculava a l'ecotasa, el mateix Joan Flaquer confirmà que seran les administracions públiques de les illes les que assumiran l'esforç econòmic per mantenir-los en marxa.

D'aquesta manera el mediambient es desvincula cada vegada més de l'activitat econòmica i també de la ciutadania, ja que aquest ha perdut prioritat dintre de l'agenda política. El punt estrella de la legislatura Matas és, sens dubte, la millora i potenciació del turisme, i és en els punts en que es centren els esforços. Així, les polítiques de millora de les zones turístiques seran finançades en un cent per cent per Govern i Ajuntaments, recuperant l'estratègia d'anteriors governs del PP, com la desenvolupada a través del Pla Mirall. És important posar de manifest el drama social que esdevingué a partir de la posada en marxa del Pla Mirall per al casc antic de Palma, provocant-ne la seva gentrificació i deixant als sectors de la població més desvalguts sense habitatge. Una segona implicació del l'execució dels Plans Mirall fou la construcció de nombrosos parcs i places

públiques, que no tingueren cap altre atractiu que la gespa i el ciment, i poc més de quatre anys més tard, molts d'ells estan en desús o són focus de delinqüència.

Més enllà de l'efectivitat o no de les mesures que es portin a terme haurem de reflexionar sobre el seu finançament, ja que si aquest serà totalment públic –més enllà de l'ètica de que sigui així- o be l'administració s'endeutarà de forma considerable o be les mesures que desenvoluparan seran tímides i escasses, ja que els plans i projectes s'havien realitzar en base a un pressupost anual que incloïa 23 milions d'euros derivats de l'ecotasa.

Sens dubte els més afavorits d'aquest nou rumb que està fixant el conseller Flaquer son els empresaris privats, que es veuen deslligats econòmicament d'aquests plans de "millora". L'única condició que se'ls imposa per tal de que aquests es desenvolupin la seva zona és que es comprometin a posar en marxa inversions destinades a la modernització i a l'augment de la qualitat del servei en els seus establiments, afectant tant a hotelers com a oferta complementària. Ara sí es demostra clarament com les úniques inversions a les que han estat i estan dispostos els empresaris és a aquelles que recaiguin sobre ells mateixos, i encara sembla que esperin que la societat els aplaudeixi el gest.

D'aquesta manca de voluntat política per marcar les pautes necessàries envers un canvi seriós i decidit del model turístic i de la creença profunda de que el continuisme no és una alternativa viable per a les Balears, es planteja la següent proposta de modificació del sistema tributari per a l'empresa turística com a petit pas envers un model territorial.

DIAGNOSI DE SITUACIÓ DEL TERRITORI BALEAR

Tourism is greatly linked with the environmental resources for every day life purposes. It is therefore, enormously important to take into account the actual situation of tourism in Balearic society and economy. Anyway, an integral plan programme has not been yet elaborated by the DOT (Territory Ordering Directives) or by the PGOU (General Plan for Urban Ordering) under the surveillance of the competent administration. (Meaurio, Inèdit)

BREU HISTÒRIA DEL TURISME A LES BALEARS

Fins fa pocs anys, i encara una mica ara per ara, les anàlisis realitzades a partir d'indicadors implicaven un importantíssim esforç en la recol·lecció o fins i tot en la generació de dades. Tot i així el nombre d'estudis que tractaven l'evolució i les repercussions del turisme a les Balears no han sigut, ni molt menys, escassos. Per aquests, la pauta general han sigut els estudis portats a terme per historiadors, geògrafs i fins i tot des dels propis equips de govern d'alguns municipis.

La metodologia emprada en els mateixos recull una escala temporal àmplia i analitza els processos de manera més qualitativa que no pas quantitativa.

Aquests han posat de manifest que a les Illes Balears s'ha pogut veure com el desenvolupament turístic no ha sigut un procés continu en el temps sino que ha experimentat tres moments expansius o "booms" turístics i inmobiliaris (Rullan, 1999).

El **primer boom** coincideix amb el boom turístic dels anys 60, que es produeix arrel de la finalització de les polítiques autàrquiques i l'obertura d'Espanya a l'economia mundial. Aquest primer període es caracteritza per l'urbanització massiva del litoral, especialment a la Badia de Pala i Eivissa, en forma de grans edificacions en bloc a primeríssima línia i d'urbanitzacions intensives. A la vista del procés de costrucció descontrolat i sense un sostre aparent, l'administració aprova el Pla Provincial de l' Ordenació de Balears, que intenta protegir el sòl rustic. Però aquest no posa fi, ni de bon tros, al procés urbanitzador, que es veurà aturat de cop arrel de la crisi del petroli de 1973.

El **segon boom** comença una vegada l'economia s'ha recuperat de la crisi del petroli i s'exten fins a principis dels anys 90. Durant aquest període augmenta continuament la capacitat

d'allotjament per tal de donar cabuda al creixent nombre de visitants any rere any. El desenvolupament turístic que es dóna és totalment improvitzat, amb una orientació a curt termini, creant-se sobre una mà d'obra barata, en l'expoliació insostenible d'uns recursos naturals excepcionals i basat en un creixement inmobiliari sense límits. La construcció en aquests anys pren principalment la forma d'urbanització, que si bé té un menor impacte paissatgístic i ecològic sobre els sistemes dunars, els impactes agregats són molt superiors a l'edificació en vertical. Durant aquest període es democratitzen les administracions de les Balears, la primera mesura del nou Parlament Balear fou l'aprovació de la figura d'Àrea Natural d'Esecial Interés per a sòl no urbanitzable especialment protegit per llei, i més endavant la Llei 1/1991 d'espais naturals i de règim urbanístic de les àrees d'especial protecció de les Illes Balears, que exclou del procés urbanitzador un 40% de la suprfície territorial balear.

El **tercer boom**, en el que ens trobem ara, forma part d'un cicle expansiu de l'economia mundial, implicant l'explotació de nous mercats turístics a les illes com són el turisme rural o l'expansió del de segones residències. Ja una mica en el període anterior, però sobre tot en aquest comencen a fer-se palesos els excessos realitzats sobre el territori i els límits del model constituit a curt termini (Ajuntament de Calvià, 1997).

ELS INDICADORS DE SOSTENIBILITAT

Aquesta anàlisi es desenvoluparà principalment en base als indicadors de sostenibilitat que es desenvolupen des del Centre d'Investigació Turística de les Illes Balears. Dels cinquanta que es tenen en consideració en el seu estudi n'extraurem deu com els més bàsics a l'hora de definir les tendències demogràfiques, socials, econòmiques i ambientals.

Utilitzarem com a unitat d'estudi el conjunt de la Comunitat de les Illes Balears. Cal tenir present que per alguns indicadors es donen tendències fortament distingibles entre les diferents illes i que un estudi agregat suposarà una simplificació estadística de la realitat. A partir d'aquests indicadors es realitza una diagnosi purament descriptica, sense voluntad de realitzar anàlisis tendencials o metodologies d'escenaris.

El període bàsic d'estudi que es pren és el corresponent al 1989-1999, tot i que en el cas que hagin sigut generades dades més recents aquestes darreres també s'incorporen.

No vull acabar la introducció sense agrair la feina feta en la construcció de la base de dades de la qual obtinc la informació, ja que si be és cert que aquesta està subjecta a certes limitacions i potser part de les dades no són gaire fiables, és un treball que fa molt pocs anys que està en marxa i que ens ha permès als estudiants i als investigadors, comptar amb uns indicadors sociològics, turístics i ambientals per als quals no existia cap dada al respecte.

En aquest sentit i com a primera proposta crec que es imprescindible aprofundir en la construcció d'una base de dades sòlida i fiable a nivell de la CAIB, illa i municipal, a través de la monitorització dels diferents fluxos, la qual cosa a nivell d'illa hauria de ser, en principi, relativament senzill, al ser un socioecosistema tancat.

La realitat de la insostenibilitat del model de creixement forassenyat ens afecta per la minva de la nostra qualitat de vida, el desequilibri ecològic i per l'inequeitat que suposen els desequilibris socials i econòmics. Aquest projecte d'Indicadors de Sostenibilitat Turística i la seva continuació amb la creació d'un Observatori de Sostenibilitat Turística, posa a l'abast, de forma entenedora, els arguments per donar un cop de timó envers la sostenibilitat a les Illes Balears. (Blazquez et al., 2002)

DEMOGRAFIA

1. Índex de Pressió Humana:

Aquest indicador ens posarà de manifest la pressió humana que s'exerceix sobre els recursos naturals i sobre els mateixos humans per part tant de la població resident com de la població flotant.

Els valors de la població flotant s'obtenen a partir de diferents fonts de dades en funció dels anys als que ens referim, de manera que no es comptabilitzen de manera homogènia al llarg del període d'estudi:

1989-1993: les dades de les que es disposa són sols les relatives a l'oferta reglada, en forma de pernoctacions/temporada.

Es coneix però que l'oferta no reglada suposa un elevat percentatge del total de visitants, segons un projecte d'investigació desenvolupat pel CITTIB aquesta suposa aproximadament un 30% del total de turistes (Blázquez et al., 2002)

1993-2001: la població flotant es calcula com el sumatori de l'oferta reglada i la resta de la població flotant, obtinguda en base al balanç d'entrades i sortides en avió i vaixell de les illes. S'ha de tenir present també que les dades portuàries al ser de caràcter mensual i no diari, no permeten l'elaboració de taules input-output de pressió humana.

Dintre de la població flotant hi trobem doncs diferents subgrups:

- turistes de l'oferta reglada
- turistes de l'oferta no reglada
- visitants
- treballadors de temporada alta
- ...

A més a més les dades es tracten de forma ponderada al llarg de l'any, de manera que la població flotant mitjana anual és un valor relativament baix, però a la realitat, la distribució no és homogènia en el temps, de manera que si aquestes dades s'usen per a la planificació pot portar a la saturació puntual durant la temporada alta de les infrastructures i serveis, amb les conseqüències que això comporta.

Haurem de fer una doble anàlisi d'aquest índex, valorant per una banda la seva evolució històrica i per l'altra, el veu valor al llarg de l'any.

1) Comportament interanual:

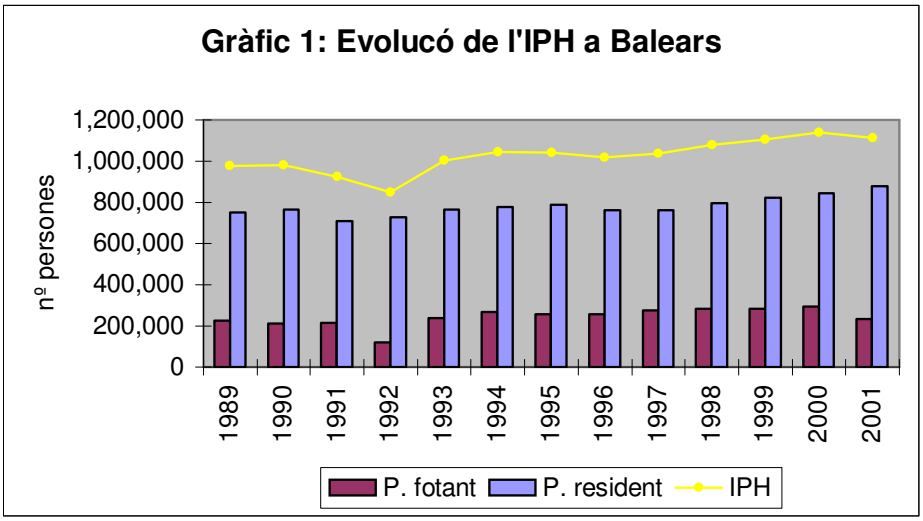

El gràfic 1 ens mostra com per al conjunt de les Balears l'IPH ha anat augmentant durant tot el període d'estudi, amb un 1% de mitjana anual. Aquest augment es deu en part al creixement de la població resident, un 12% de mitjana, però sobre tot és destacable l'augment de la mitjana de la població flotant, que ha sigut d'un 35%.

Aquestes tendències són sens dubte preocupants per a la sostenibilitat, ja que tot i que aquesta no qüestiona en sí el nombre de persones que ocupen un territori, sí que ha de considerar quines són les conseqüències que aquestes tenen sobre el mateix, entenent-se les mateixes com a funció del nombre de persones i els seus hàbits de consum de recursos i generació de residus.

En aquest sentit, l'IPH no hauria de considerar-se com un indicador de la sostenibilitat de les Illes, sinó que més aviat hauria d'entendre's com la monitorització d'una de les variables que determinaran la bona salut o no del nostre territori.

2) Comportament intranual:

A més de tenir present quina és la pressió mitjana a la que està subjecta un territori, ha de tenir en compte quins són els valors màxims i mínims d'aquesta pressió, ja que són els que poden sobrepassar els llindars de resistència o resihilencia de l'ecosistema front a una pertorbació.

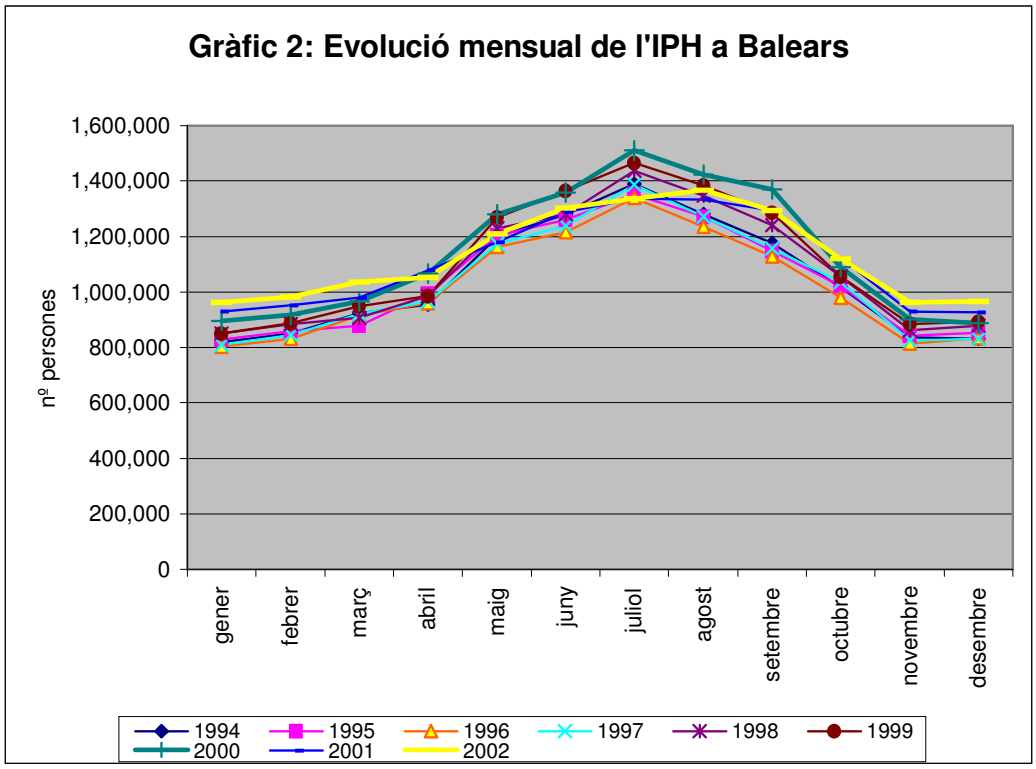

Al llarg de l'any la població que hi ha en un moment donat a les Balears presenta fortes fluctuacions degut a l'estacionalitat de l'afluència turística. El gràfic 2 reflexa aquest comportament desigual, essent el nombre de persones que hi ha el moment de màxima ocupació aproximadament un 150% major que la població resident.

En aquest sentit, el que resultaria més important a nivell ecosistemàtic és que la punta de màxima pressió humana tendeixi a disminuir, sense que això comporti un augment de la pressió mitjana.

Per tal d'aconseguir-ho hem de tenir present quines són les variables que determinen l'IPH i sobre quines d'elles podem actuar:

- **Situació econòmica**: durant els períodes de bonança econòmica augmenta la disponibilitat a viatjar.
- Obertura de l'**aeroport de Son Sant Joan**: en tant es facilita l'accessibilitat, el nombre de visitants que poden arribar diàriament augmenta, permetent alhora augmentar el nombre de visitants totals i l'estacionalitat dels mateixos.

A l'actualitat s'està plantejant una nova ampliació de les infrastructures de l'aeroport, en paraules del Grup d'Ornitologia Balear:

"Mallorca podria assolir unes cotes de massificació i de caos molt elevades si se confirmen les previsions del Ministeri de Foment, reflectides en el Pla Director de l'Aeroport de Son Sant Joan, de construir noves instal·lacions per a fer front a 38 milions de passatgers, doble dels que l'any 2002 han arribat a Mallorca. Nota informativa 26 de febrer de 2003"

I en la mateixa nota posa de manifest la seva preocupació per que s'obri un debat ciutadà i polític sobre què s'ha de fer amb el model turístic, i per tant amb l'aeroport com a previsions de futur.

- **Immigració**: condicionat per:

a) L'augment de la població residencial associada a la immigració, principalment del nord d'Europa.

b) Augment de la immigració atreta per llocs de treball

c) Incidir en aquest indicador és especialment complicat, ja que del que s'estaria parlant en essència seria de imposar noves fronteres per a les persones, la qual cosa és, si mes no, qüestionable. Hem de tenir present, però, que un territori limitat no serà capaç de suportar una pressió humana cada cop major de manera indefinida, i que la tendència a curt/mig termini hauria de ser envers l'estabilització o bé la reducció de la mateixa

Determinar de manera qualitativa el seu valor passa per la fixació d'un sostre poblacional per a les Illes, la qual cosa requeriria un estudi específic en aquest sentit des d'una perspectiva ecològica i social (quin grau de congestió està disposat a suportar?...). Tot i així no ha de deixar-se de banda l'opció de modular els règims de visita o patrons demogràfics a través de mesures incentivadores de comportaments més compatibles amb el medi, i no tant establir quotes de visita.

2. Indicador de Pressió Turística (IPT).

Aquest indicador posa de manifest la distribució del turisme al llarg de l'any, de manera que mesura el seu grau d'estabilitat.

Per a la sostenibilitat, l'òptim valor de l'índex és d'1, que reflexa una igual distribució dels turistes al llarg de l'any. Un valor major o menor a 1 està associat a fenòmens d'estacionalitat en l'ocupació.

A partir de anàlisi de l'IPT veiem com la distribució dels visitants és profundament desequilibrada. Els valors de l'IPT durant la temporada alta al llarg del període d'estudi han sigut molt majors als desitjats i augmentant amb el pas del temps (un 17.8% en deu anys, entre 1989 i 1999), tendència que es manté en els darrers anys.

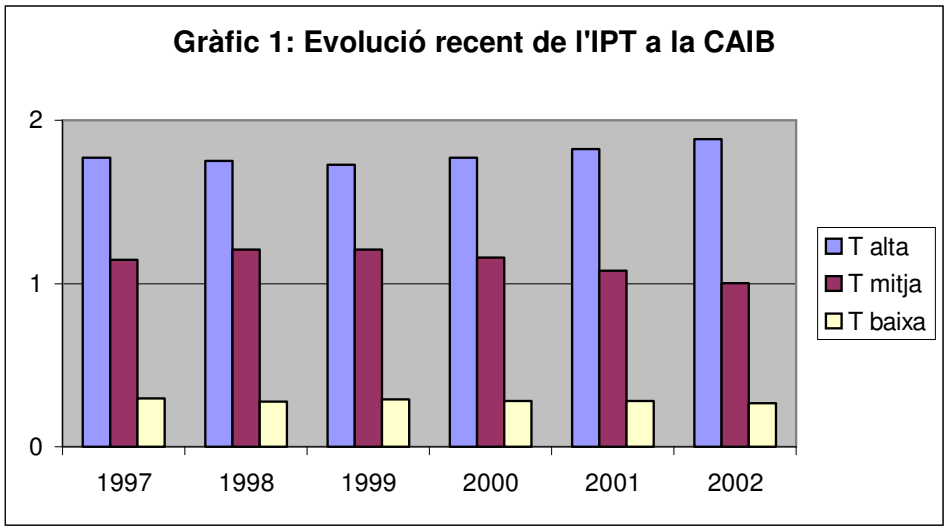

Això ens indica com el turisme a les Balears està cada cop més estacionalitzat a l'estiu. De mitjana, a la temporada alta hi ha hagut gairebé 2.5 vegades més turistes que la mitjana anual.

Per tal de millorar el valor de l'índex, hem de tenir present que el procés a seguir no passa per augmentar el nombre de turistes fins que totes les temporades tinguin igual quantitat de visitants que durant l'estiu, si no que s'ha de tendir envers la redistribució dels visitants al llarg de l'any per tal que venint-ne la mateixa quantitat anual, ho facin de manera més homogènia en el temps. El major punt feble de l'indicador és justament que es limita a reflexar la distribució del turisme durant l'any, però no es veu afectat per un increment en el nombre total de turistes, de manera que tot i millorar el valor de l'índex no te perquè anar-se envers la sostenibilitat: no es condició suficient, però sí necessària.

Per tal d'equilibrar l'afluència de visitants durant l'any han de tenir-se present quines són les variables que condicionen l'estacionalitat:

- La **inèrcia** en el comportament juga un paper important: Existeix un mode de fer establert, segons el qual els hotels i l'oferta complementaria només han de tenir obert durant la temporada alta ampliable, com a molt, a la temporada mitja.
- El **període de vacances** de gran quantitat de visitants potencials coincideix amb la temporada alta.
- El **reclam turístic** de les Balears es centra en sol i platja, i per tant, l'afluència de visitants es manté en tant la climatologia sigui favorable. Però l'atractiu de les illes va molt més enllà del que fins ara s'ha promocionat. Així, existeixen un ampli ventall d'activitats alternatives a les que s'han donat a conèixer fins al moment actual. En aquest sentit, diversificar la promoció tot donant a conèixer altres aspectes de les illes pot suposar una redistribució del turisme al llarg de l'any.

A l'hora de desenvolupar aquest tipus de mesures a d'anar-se amb molt de compte per no caure en la contradicció de fomentar activitats profundament insostenibles com poden ser els camps de golf o a sensacions de pèrdua de l'espai propi per part dels residents com a conseqüència de la difusió de l'activitat turística al conjunt del territori.

ECONOMIA

A les Balears l'economia és un aspecte fortament relacionat amb el turisme, ja que el pes que aquest sector juga en el total dels ingressos de la comunitat és més que notable.

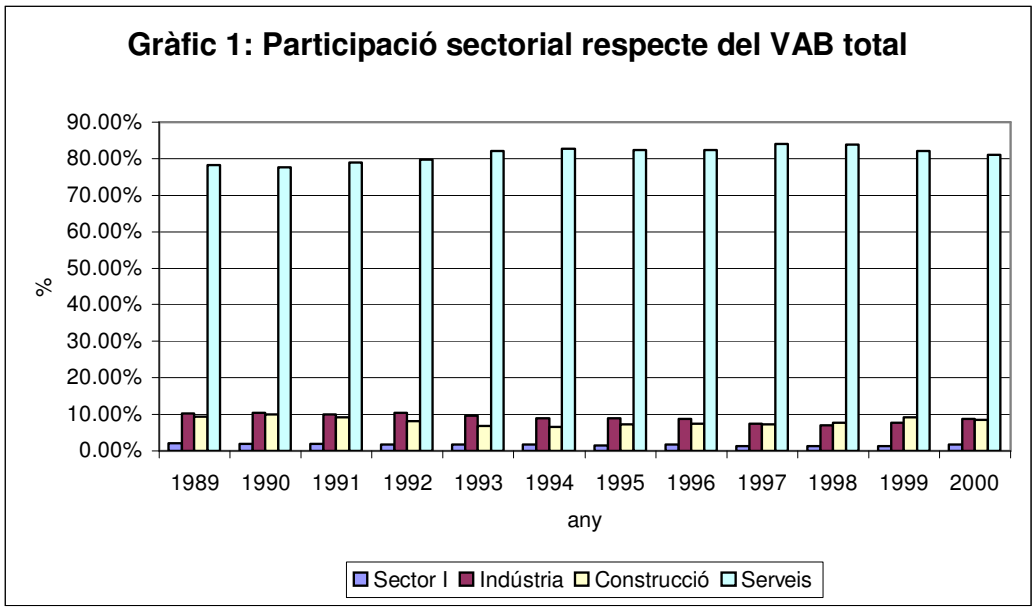

Això porta a una situació en què es genera una gran por social envers les conseqüències sobre l'economia familiar que poden derivar-se de qualsevol gestió que es pretengui fer del turisme. Ha de veure's com i quant es pot, es vol i cal gestionar el model turístic.

Ha d'estudiar-se de quines fonts de riquesa econòmica alternatives al turisme es disposa, per tal de plantejar-nos fins a quin punt es pot pensar en canvis en el pes proporcional de cada sector d'activitat per tal d'afavorir un escenari més sostenible, també, econòmicament.

3. Equilibri de l'Ocupació Laboral per Sector

Per tal de valorar el grau de dependència de l'economia balear respecte al turisme s'ha pres com a indicador el nombre de treballadors de cada sector d'activitat respecte del total de treballadors.

Un interessant subindicador és l'evolució del nombre de treballadors totals, que ens reflectirà les èpoques de crisi i de bonança econòmica:

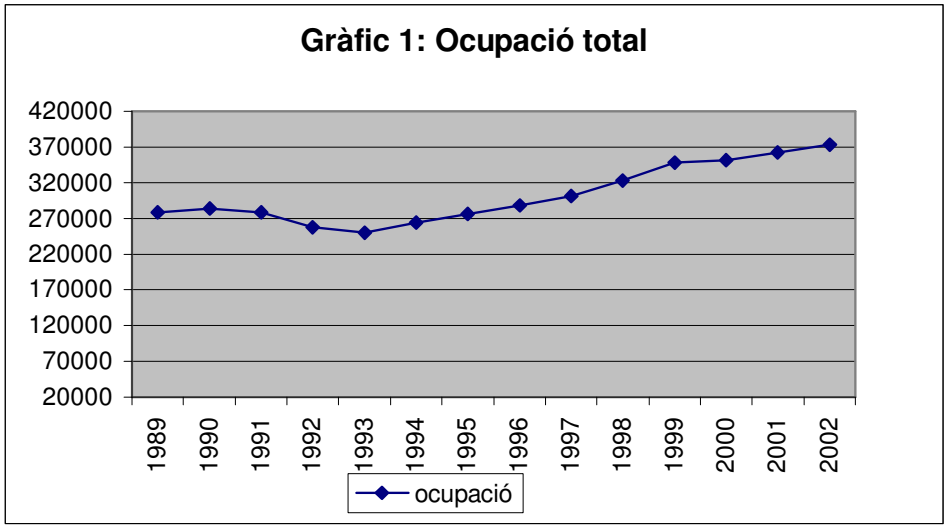

En aquest sentit, el 1993 és l'any reconegut de més profunda crisi, amb una reducció del nombre de treballadors del 10.4% respecte del 1989. Posteriorment es dona un procés d'expansió econòmica gairebé amb pendent constant fins al 1999. A partir d'aquest any el creixement redueix el seu augment interanual, però continua augmentant el nombre de treballadors. Així doncs, no és cert, si més no en termes d'ocupació laboral, que les dues darreres temporades turístiques hagin estat "dolentíssimes", com s'afanyaven a classificar-les des d'alguns sectors, si no que el ritme de creixement ha disminuït respecte al del període 94-99.

L'increment del nombre de treballadors és interpretat com un indicador de la bona salut d'una economia, però cal conèixer també quina és la seva distribució per sectors d'activitat, que és el que prenem com indicador:

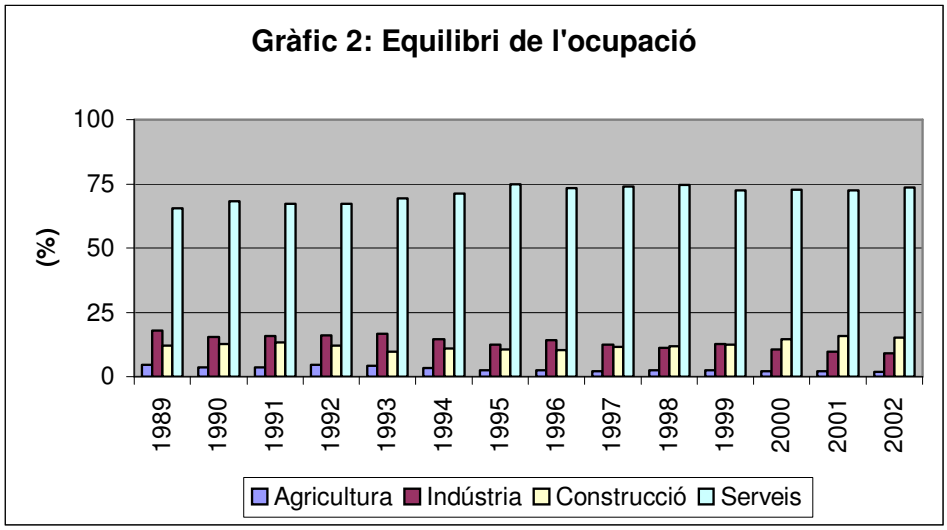

Cal dir que les dades a partir de les quals es genera el gràfic 2 no tenen en compte els autònoms, ja que aquests no es disposen de manera desglossada per sector d'activitat. Seria interessant com a proposta de millora que aquests s'introduïssin, el més possible dins d'unes anàlisi, i veure com canvien o no les tendències observades.

Al gràfic 2 podem apreciar com l'ocupació laboral a les Balears es sustenta sobre el pilar dels serveis. El percentatge d'ocupació ha anat fluctuant dins el 65-75%, de manera que la dependència envers aquest sector econòmic ha sigut altíssima durant tot el període. Si la distribució de pes d'ocupació hagués de ser equitativa seria del 25% per cada sector, situació de la qual es dista molt a l'actualitat.

Són molt notables els descensos percentuals que han sofert agricultura (-57%) i indústria (-49%) durant aquests catorze anys, ja a més de situar-se per sota del 25%, la seva tendència ha sigut encara de seguir minvant.

És molt preocupant que l'agricultura perdi part dels pocs llocs de treball que dóna, ja que aquest procés comporta no sols un canvi d'ocupació per part d'aquest sector social, sino que també comporta canvis en el model de vida i de distribució de la població. La voluntat d'evitar aquest procés ha sigut un dels pilars fonamentals de la justificació de les Politiques Agraries Comunitaries que fins ara han subvenncionat la producció agrícola en el marc de la Unió Europea. Tot i així, cada vegada més, el sector primari està esdevenint una nova forma de turisme, que, englobant diferents alternatives, es situa dintre de la categoria de turisme rural.

En la voluntat d'ampliar els atractius per als visitants i diversificar la temporada turística, cada vegada està prenent més força el turisme d'interior, el turisme rural, i les segones residències al plà i a les serres. És en aquest espai on justament s'està ubicant gran part de l'oferta no reglada.

Així doncs, l'evolució més preocupant és l'agregada entre construcció i serveis vs agricultura i indústria:

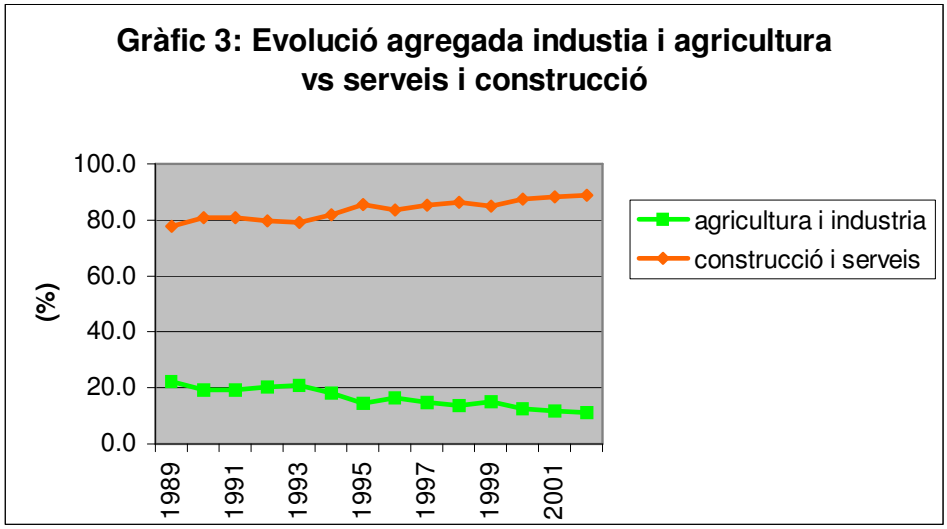

En aquest sentit, pren força el model desenvolupista de la indústria turística i immobiliària, fortament demandant de sòl i altres recursos, amb impactes ambientals molt accentuats. Per contra, la indústria i l'agricultura, en retrocés, suposen l'opció per a la diversificació econòmica de la CAIB. Tot i que aquests dos sectors d'activitat són també contaminants, les problemàtiques ambientals que comporten són molt poc intenses en el present. De tota manera ha de tenir-se molta cura a l'hora de decidir quins sectors industrials potenciem, ja que és molt diferent la contaminació derivada d'una indústria química a la d'una manufacturera.

Centrant-nos en la perspectiva purament econòmica, una economia fortament dependent d'un sector d'activitat com el turístic és una economia molt insegura, no és una economia que garanteixi el bon funcionament econòmic per a les generacions futures (encara que sí que pugui enriquir a les presents). Aquesta dependència exclusiva del turisme porta a que els grans touroperadors puguin jugar un rol de lobby de pressió per canviar les condicions de contracte dels paquets turístics amb els hotelers i fins i tot poder exercir pressions polítiques dintre del territori Balear a través d'"amenaces" de reducció en l'afluència de visitants. Es genera doncs una forta pressió per part dels agents econòmics i socials pel manteniment de l'afluència de visitants com a prioritat a contemplar en la política balear, sense pensar que aquest model a curt i/o mig termini suposarà l'exhauriment dels bens ambientals que constitueixen l'atractiu del nostre territori. En aquest context el conflicte esdevé la nota dominant al voltant de qualsevol iniciativa per la gestió del model turístic actual.

La veritat és que crec fora de l'àmbit d'abast del present projecte fer una valoració de quin hauria de ser el percentatge d'ocupació per sectors òptim a les Balears des d'una perspectiva de sostenibilitat econòmica, però sí puc dir que es considera la diversitat econòmica i laboral com un element de la sostenibilitat . Tot i així, cito El tercer boom (Blàzquez, Murray, Garau, 2002):

"Es considera que un dels objectius de la sostenibilitat és que l'estructura laboral sigui equilibrada, per aquest motiu els diferents sectors haurien de presentar un pes semblant dins de l'estructura laboral."

La sostenibilitat econòmica i la global requereixen que la comunitat tingui una economia que li permeti prendre les decisions polítiques per ella mateixa, per tal que pugui estar orientada envers els interessos dels ciutadans i no condicionada pels interessos dels estrangers.

4. Distribució de la Riquesa

La Comunitat Autònoma de les Illes Balears es una de les més riques d'Espanya i d'Europa en termes de VAB. Aquest fet pot portar a interpretar que la població de la CAIB és igualment de les més riques, però la correlació no té per que ser tan directa. A l'hora de valorar quina quantitat de riquesa té cada individu de la comunitat s'ha d'estudiar de quina manera es reparteix el "pastís" de la riquesa Balear.

Aquest indicador justament pretén reflectir el grau d'equitat/inequitat que hi ha a les Illes, és a dir, respondre a si tota la riquesa que es genera a les Balears es distribueix homogèniament entre la població o bé si el model econòmic vigent potencia grans desequilibris socials. En aquest sentit, un augment del valor de l'índex implica un augment de la inequitat en quant a la distribució de la riquesa.

La metodologia utilitzada es basa en comparar la renda per càpita i el que la gent rep de manera remunerada (salaris anuals), estant la diferencia corregida amb l'increment dels preus al consum (IPC) anual per tal d'expressar les dades en pessetes constants respecte al 1999. El que realment s'està valorant és la part no remunerada del VAB/càpita, la part que no està destinada a salaris.

Primer valorem l'evolució del VAB:

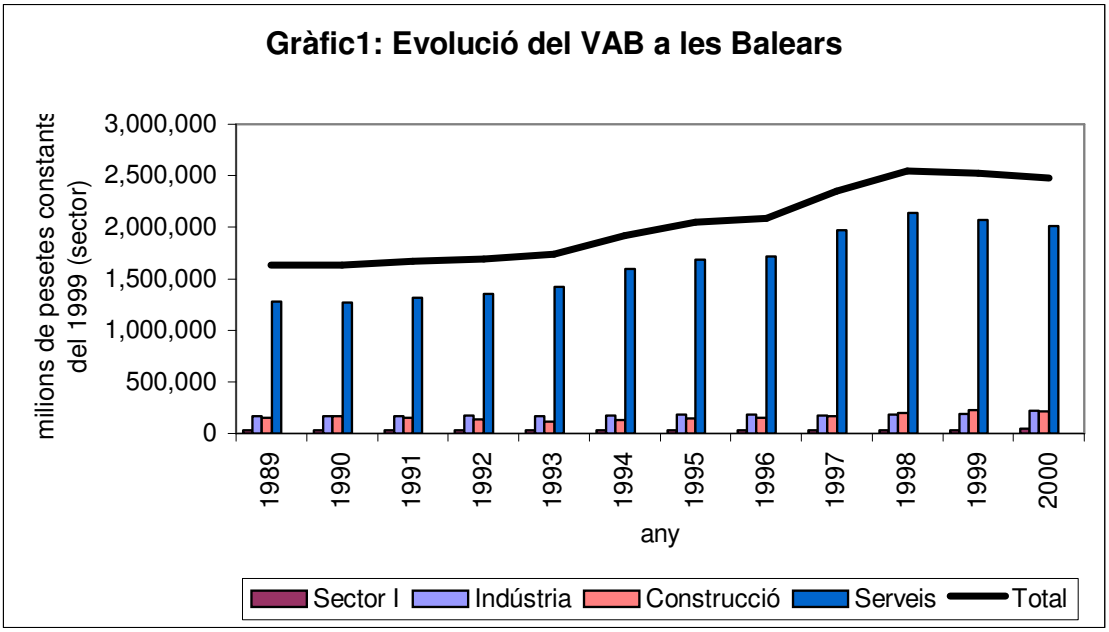

A les Balears es va experimentar un fort creixement econòmic, en termes monetaris d'increment del VAB, especialment entre el 1994 i el 1998 (del 6.5% del VAB anual), any a partir del qual les tendències s'inverteixen passant a presentar lleugeres variacions anuals negatives (1.25% del VAB anual). Aquest patró es pot observar també en el VAB/càpita:

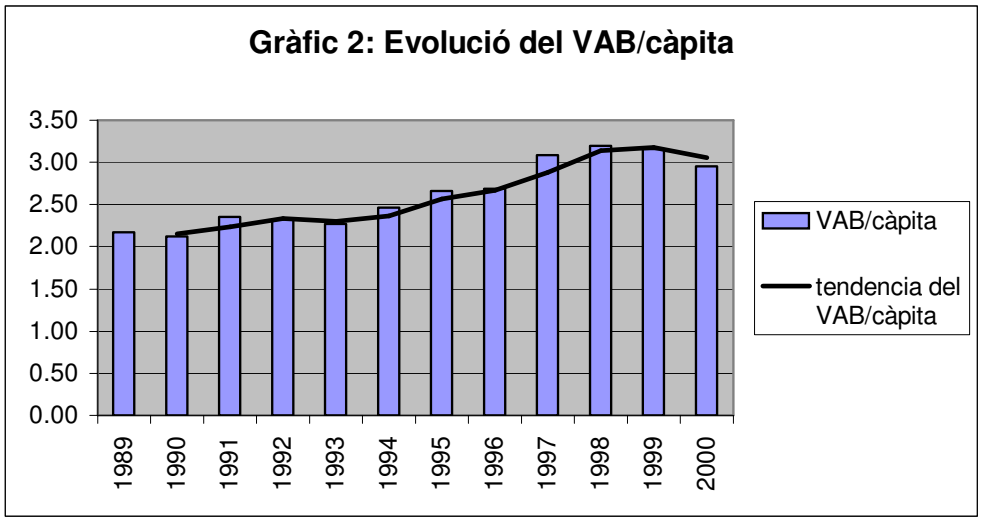

En segon lloc, hem d'analitzar els salaris a les Balears. Aquests sempre han estat per sota de la mitjana nacional, i com es pot veure a la Gràfic 3, aquests han sigut molt homogenis en la sèrie temporal. Una dada atípica, deguda a un canvi metodològic i no al comportament de la realitat, la podem observar a l'any 2000, en el qual els salaris presenten un creixement de gairebé un 19%.

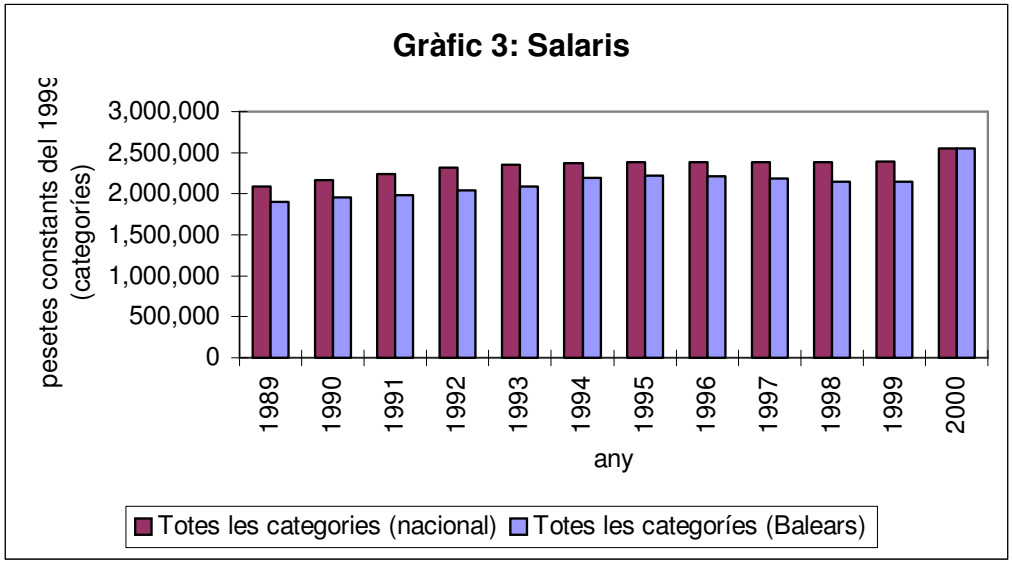

Els salaris han augmentat des del 1989 fins al 2000 en un 34.4%, mentre que el VAB/càpita ho ha fet en un 52%.

Del 1989 al 1999 la desigualtat en la distribució de la riquesa augmentà en un 270%. Aquest fenomen és normalment descrit com la participació no assalariada del VAB.

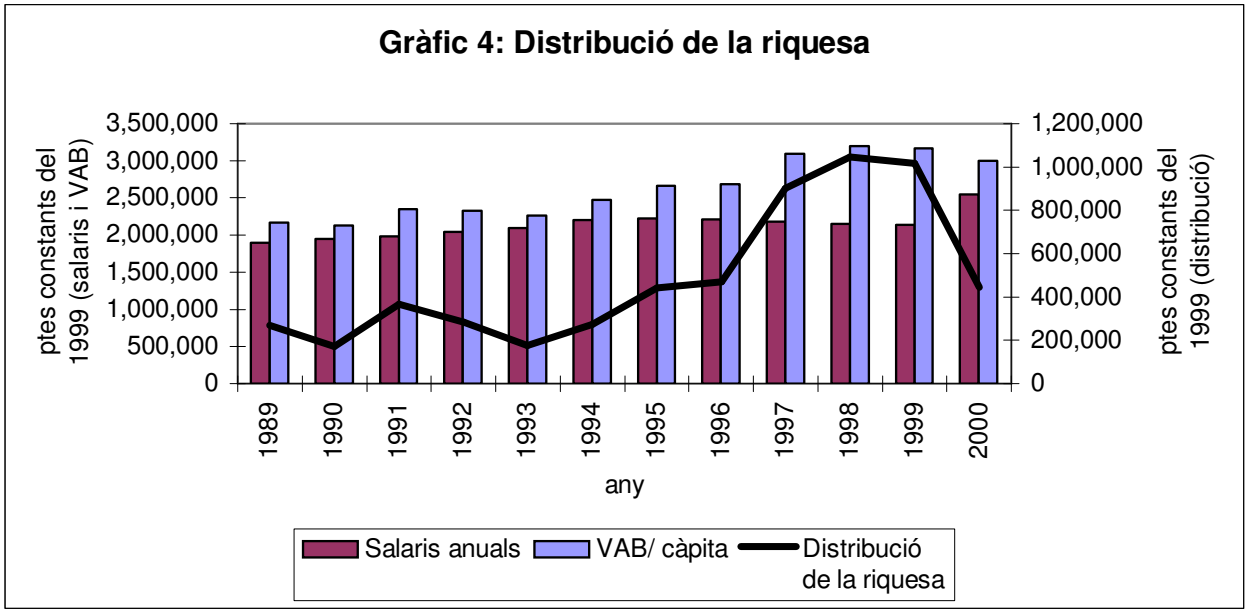

Durant el període d'estudi es detecten uns comportaments estranys a l'evolució de la diferència entre els salaris i el VAB de les Balears, la qual pot deure's possiblement a la plusvàlua del treball, que no es distribueix a l'assalariat, o bé als guanys especulatius. A partir del 1999 es veu un brusc canvi en el comportament de l'indicador:

Per a la sostenibilitat, des de la seva perspectiva social, la fita a assolir respecte l'indicador seria la màxima equitat en repartir la riquesa econòmica, i per tant, que els valors fossin el més propers al zero possibles.

A l'actualitat, des del CITIB s'estan replantejant la metodologia per desenvolupar aquest indicador, ja que per a ells, els resultats no són gens satisfactoris i no mereixen gaire credibilitat com a indicador de distribució de la riquesa.

Així doncs, com a proposta de millora es pot defensar anar més enllà de les limitacions que presenta aquest indicador o fins i tot plantejar-se canviar totalment la metodologia, prenent un altre indicador, per exemple el Coeficient de Gini.

Tot i així es pot afirmar que les Balears presenta un model social molt dinàmic des del punt de vista laboral, però que està basat en la intensitat del treball familiar poc qualificat, donant lloc a una comunitat rica però mal repartida (González Paredes,ONA nº12)

En el futur seria interessant enriquir el concepte de pobresa més enllà d'uns determinats ingressos anuals, com defensà Riccardo Petrella[6], en el cicle de conferències "Per què no s'erradica la pobresa?" de la fundació Alfonso Comín del 7 d'abril del 2003 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. La hipòtesi de partida és que la pobresa d'un sector social és la conseqüència de la desigualtat de coneixements entre aquest sector i la resta de la població. En un món cada vegada més complex és normal que no tothom tingui els mateixos coneixements i els que no tenen el valor tecnològic, que tenen una feina de baixa productivitat, seran aquells que més fàcilment cauran a l'espiral de la pobresa.

Quan parlem de distribuir la riquesa i ens marquem objectius d'equitat entre la societat, hem de tenir present que estant immersos en una economia neolliberal que defuig de l'intervencionisme estatal, aquests objectius no són assolibles. El mercat per sí sol presenta errades com a distribuïdor dels béns i serveis, de manera que cal corregir aquestes errades si pretenem una societat més justa. Així doncs, reduir la desigualtat en la distribució de la riquesa passa per la intervenció per part de l'administració competent, que a través de diferents eines ha de ser capaç de redistribuir els beneficis econòmics de la societat.

[6] Consultor de la Comissió Europea i Professor de Economia de la Universitat Catòlica de Lovaina

RECURSOS

Amb la generalització del comerç amb l'exterior de les illes, uns socioecosistemes que en un moment podien considerar-se com tancats degut al seu aïllament, han passat a ser oberts, amb importants fluxos d'entrada i sortida de materials. Tot i així el que no han perdut és la frontera natural que suposa el mar, que manté el caràcter aïllat de les mateixes. Aquesta característica ens pot induir a pensar que establir el balanç de fluxos pot ser una tasca relativament senzilla, però a la pràctica no existeixen recomptes fiables de què entra i surt de cada una de les illes.

En el passat, hom podia apreciar sobre l'espai més proper quines eren les conseqüències de les activitats que es desenvolupaven. A l'actualitat, en canvi és difícil valorar d'on provenen les matèries primeres i on es processen fins a donar els béns que consumim i els serveis que ens proporcionen; o d'altra banda, com es tracten i on van a parar els residus que generem. Molt sovint el nostre malbaratament i la nostra contaminació no te els seus efectes més immediats sobre el territori propi, si no que fonamentem el nostre estil de vida en els recursos d'altres regions menys afavorides. És molt interessant veure com la petjada ecològica del nostre arxipèlag és equivalent a uns sis territoris (Murray, Inèdit).

Nosaltres formem part del primer món, i com a tal, estem fonamentant el nostre benestar en la manca de les necessitats bàsiques per a gran part de la població mundial.

En paraules del secretari de comerç de EEUU ja al 1948: els Estats Units tenien el 50% dels recursos i el 6% de la població mundial, ell defensava aquesta desigualtat a favor dels EEUU essent conscient i fent-ho constar, que per tal que això es pugui mantenir en el temps alhora que es preserva la seguretat nacional, algun dia (no molt llunyà, diu ell) haurà de fer-se una guerra conta la resta del món.

Les guerres del segle XXI seran per els recursos, cada cop més escassos, en un model que ha anat fonamentant-se en els stocks de recursos de la terra, i que ara veu com aquests s'exhaureixen. El nostre model de consum és la causa de mort de milers de persones al involucrar-los en guerres per tal d'expoliar-los els seus recursos.

A l'hora de definir el nostre model de futur hem de reflexionar si realment volem guerres com les de Afganistan o les de Iraq, si volem que continuïn situacions com les de Palestina, agreujades per la lluita per l'aigua (Politècnic de Milà, 1991).

Estem disposats a passar per damunt del dret a la vida i la resta de drets humans el nostre "dret" a un nivell de benestar constantment a l'alça i ja de partida insostenible?

5. Consum Urbà d'Aigua

La situació hídrica de les Illes Balears és especialment delicada, en primer lloc pel fort dèficit que es dóna i en segon lloc per la potencial intrusió marina que suposa la seva gran longitud de costa. Tradicionalment s'ha usat l'aigua dels aqüífers per al subministrament a la creixent demanda, essent aquests sotmesos a una forta pressió.

L'única via de recarrega natural dels aqüífers és a través de la precipitació i aquesta presenta grans fluctuacions al llarg de l'any, amb una estació seca, i també en la sèrie històrica, alternant de manera cíclica períodes d'uns quatre anys humits amb quatre anys moderats i quatre anys de sequera. La situació esdevé més preocupant a l'haver observat com cada període de pluja és més baix que l'anterior, mentre que cada període de sequera és més alt (menys pluja i més sequera).

La descoordinació entre extraccions i recarrega ha portat a què en el present les aigües subterrànies, segons el Director General de Recursos Hídrics (Terceres Jornades Catalanes per una nova Cultura de l'aigua, 2003), estiguin al límit de la seva explotació, especialment degut a la fortíssima demanda per part del sector turístic.

La tendència hiperanual en el nivell piezometric dels aqüífers és de descens en forma de dent de serra (amb pics elevats i baixos succecius), portant aquesta sobreexplotació dels aqüífers a una disminució de 90 m. del nivell entre 1975 i 1999 [7] .

Per tal de veure quines han sigut les conductes causants d'aquestes situacions i la seva evolució en el passat usarem la dotació d'aigua, entesa aquesta com els litres per càpita i dia.

Les dades de les que es disposa per al consum d'aigua són molt limitades ja que fins molt recentment (1998) no s'havia treballat en la monitorització dels consums d'aigua a nivell municipal, i per tant no es podien generar les dades agregades reals. Així doncs, degut a la inexistència d'una sèrie històrica del consum d'aigua municipal fou necessari establir l'evolució de les dotacions d'aigua per càpita dels municipis a partir les dades de Palma, d'on es tenen des del 1992.

Continuant amb les limitacions de les dades (veure figura 1), cal tenir present que el consum és una magnitud inferior a la quantitat d'aigua que es dona d'alta en xarxa, ja que durant la distribució hi ha pèrdues rellevants, que poden arribar a ser del 65%, com és el cas de la Colònia de Sant Pere a Mallorca, i amb un valor mitjà aproximat del 30%. Aquesta aigua donada d'alta no és equivalent al valor de les extraccions, ja que l'aigua que s'usa per al consum és només parcialment obtinguda dels aqüífers o dels embassaments. Es donen entrades addicionals externes al sistema hídric de les Illes; en un primer moment s'importà aigua a través de "L'Operació

[7] www.ecotasa.org 15/02/2003

Barco" 1995, per passar en els darrers anys per una aposta ferma envers les dessaladores. A l'hora de valorar quines són les repercussions ecològiques dels consums amb els que treballem no hem d'oblidar que aquestes depenen de la quantitat d'aigua a donar d'alta en xarxa i de quina font prové la mateixa.

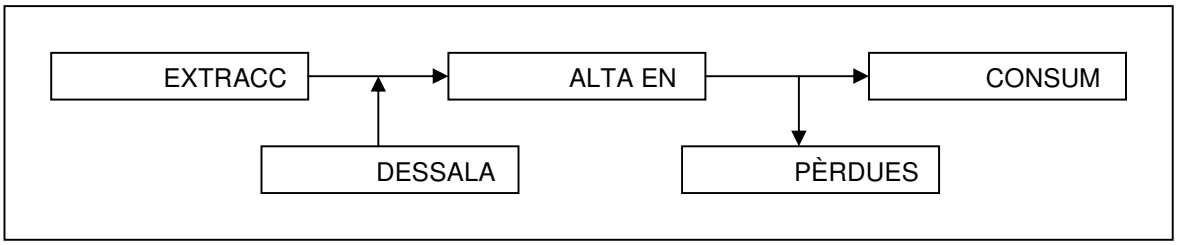

Figura 1

No s'han implantat, encara avui, mecanismes de seguiment i avaluació del subministrament d'aigua al territori Balear, reflectint el desinterès envers l'aigua que s'ha donat des dels organismes gestors, ignorant l'especial valor de la mateixa en el nostre territori.

Aquesta importància és tal que des del CITTIB (Blazquez et al., 2002) es defensa que aquesta hauria de ser considerada com un recurs o indicador clau, de la mateixa manera que en ecologia es parla d'espècies com a indicador de l'estat d'un ecosistema.

La tendència natural està marcada per la baixa pluviometria, d'entre 400mm (Pitiüses) i 600mm (Menorca) anuals, amb una estació seca que coincideix amb els mesos de temperatures més elevades.

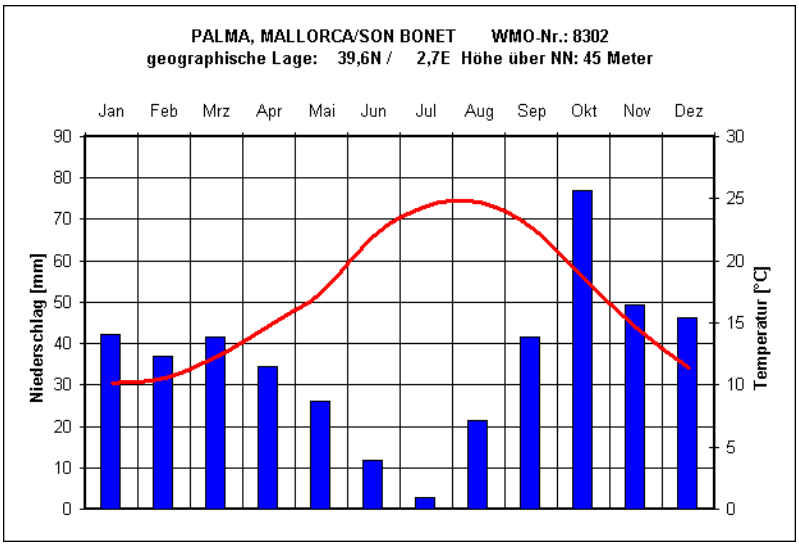

Figura 2: Histograma

Per contra, les dades de l'IPH ens posen de manifest com és justament durant els mesos més secs quan la pressió humana és major, i per tant, es dispara el consum d'aigua. Per reflectir aquest comportament analitzarem les dades del municipi de Palma, que són les més fiables:

Veiem com el punt mínim de l'histograma coincideix amb el punt màxim en els consums, accentuant doncs el dèficit hídric estival que ja es dóna de manera natural.

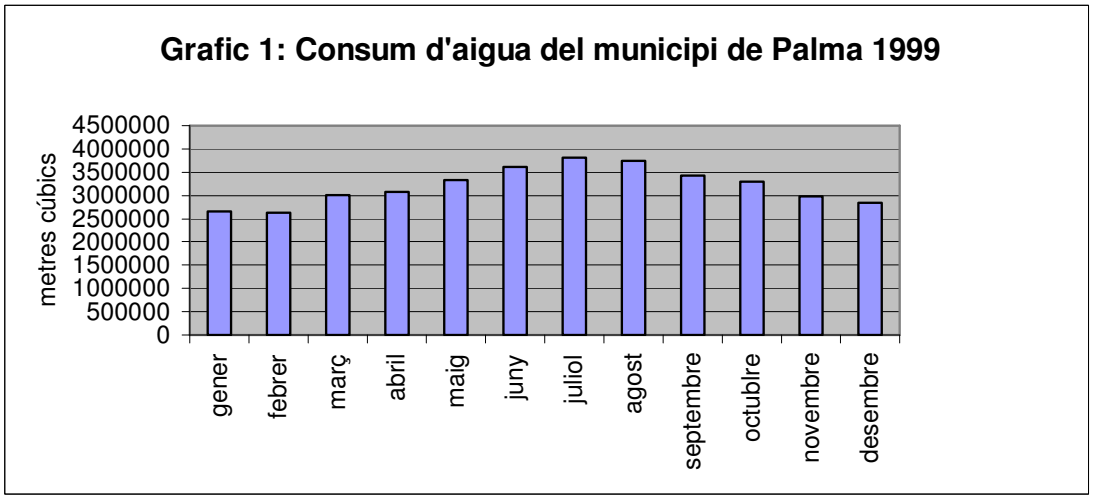

A més a més, no sols el consum presenta un punt alt estival, si no que la dotació també segueix aquest patró:

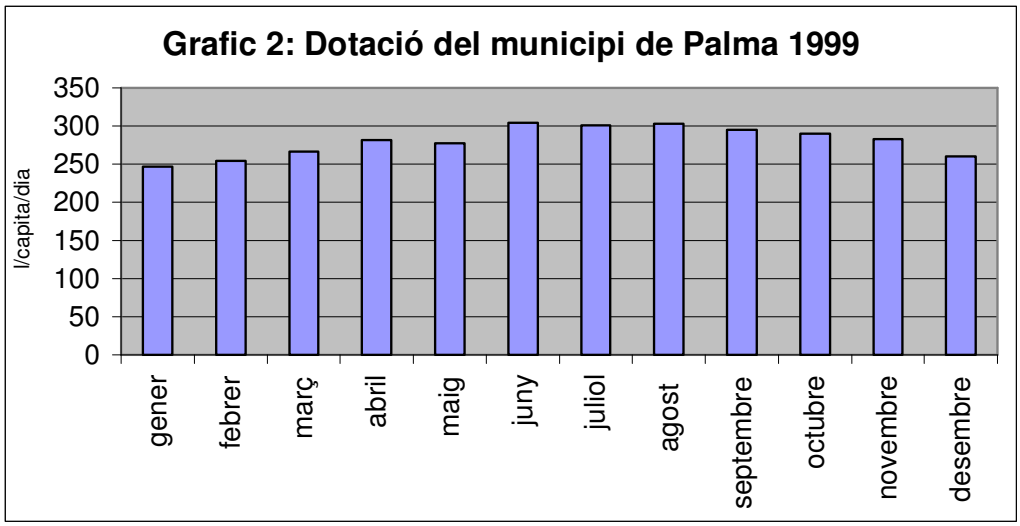

Així doncs, existeix una correlació entre la pressió humana i la dotació d'aigua diària (Blázquez et al., 2002). No només augmenta el consum absolut durant l'estiu, si no que també augmenta el consum individual mitjà en ser els hàbits de consum d'aigua de la població flotant superiors als de la resident. Els turistes tendeixen a despreocupar-se durant les vacances i canvien el seu patró de comportament habitual (ONA nº11)

El comportament hiperanual no és tampoc gaire esperançador envers la sostenibilitat del model de gestió de l'aigua actual:

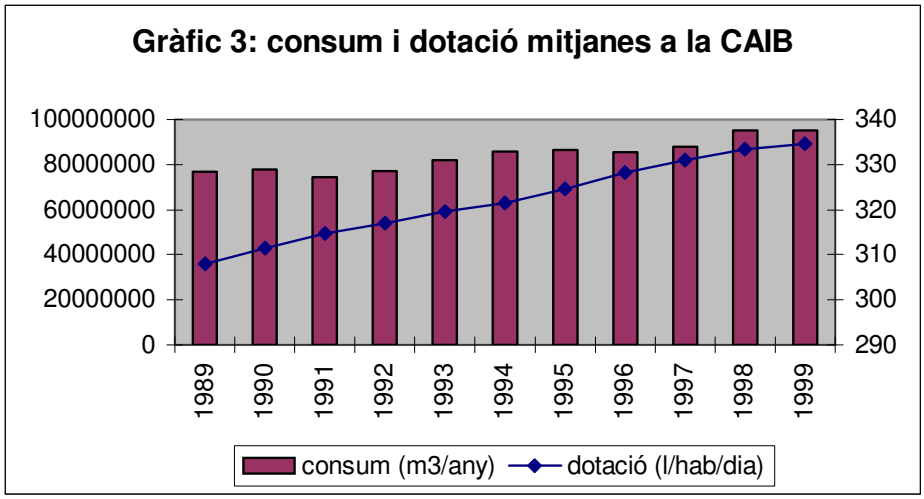

Al gràfic 3 veiem com al llarg dels anys 90 els consums de la CAIB han augmentat en un 23.4%. En els darrers anys (comportament del 1999 al 2002) el que s'ha donat ha sigut un excés del consum turístic i dels usos exteriors privats, com jardins, piscines, que provoquen un creixement continu, any rera any, que no sempre és atribuible a un augment de la població (Murray, 2003). Aquest augment s'atribueix alhora a l'increment del consum per càpita (amb una taxa d'increment del 0.9%) i al creixement de la població.

Cal doncs anar envers una explotació del recurs d'aigua més sostenible. Un consum d'aigua es considerarà sostenible en tant la taxa d'extracció sigui menor a la taxa de recàrrega dels aqüifers de les Illes. Que les taxes s'igualin no és suficient, ja que degut a la situació actual de degradació és necessari que se li doni l'oportunitat a les aigües subterrànies de recuperar-se.

Des de l'administració, en els darrers anys, a conseqüència de les situacions de mala qualitat en el subministrament que s'han registrar durant les fortes sequeres de finals de la dècada passada, i a un canvi de govern, ha començat a sorgir una espurna de preocupació per la situació

de l'aigua a Balears, però fins ara ha sigut actuant novament sobre l'oferta, apostant per la dessalació a l'hora de garantir el subministrament.

EL PLA HIDROLÒGIC DE LES ILLES BALEARS

El PHIB entrà en vigor el 12 de maig de 2001, i segons la ponència del mateix Rodrigues a les Terceres jornades catalanes per una nova cultura de l'aigua, ho fa amb la voluntat de fer una gestió integrada del recurs aigua a cada una de les Illes, i l'objectiu de recuperar els aqüífers de les mateixes.

Sobre el paper aconseguir aquesta fita hauria de fer-se a través de set mesures, que per ordre d'importància en recursos previstos a dedicar són:

- Estalvi d'aigua (24%)
- Sanejament (21%)
- Prevenció de Torrentades (14%)
- Reutilització reguiu (12%)
- Abastiment (Sa Costera, etc.) (9%)
- Dessaladores (7%)
- Interconnexió en alta (6%)

Dedicant en total 90.788 milions[8].

El problema és que a l'hora de portar a terme les mesures s'ha començat per la part baixa del llistat oblidant aquelles de la part alta. S'ha començat ampliant novament l'oferta en lloc de gestionant la demanda. Analitzant les propostes per a l'illa de Mallorca, veiem com el punt estrella del PHIB és L'Artèria Transversal, un "sistema integral d'aigua en alta, format per aqüífers, embassaments, fonts i dessalació". El que es proposa realment és un sistema de canonades de doble sentit de flux que interrelacioni diferents punts molt allunyats de l'illa:

[8] *Terceres jornades catalanes per una nova cultura de l'aigua, una nova gestió de l'aigua a catalunya*. 5 abril del 2003. No s'especifica si aquestes quantitats corresponen a euros o pessetes.

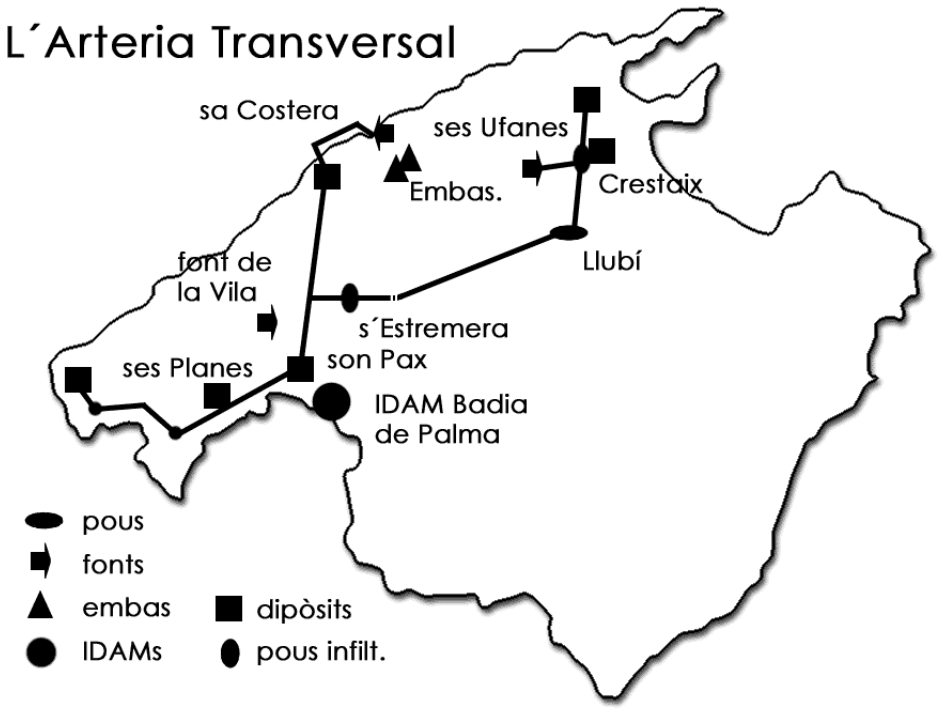

Es parteix que el dèficit hídric de l'illa arriba als 25Hm^3, i que aquest dèficit ha de ser gestionat per tal que desaparegui i permeti recarregar els malmesos aqüífers. Com a segon punt del raonament administratiu trobem que tot i que ells (el Pacte de Progrés) no han volgut les dessaladores que hi ha a l'illa, aquestes hi són, ascendint la dessalació instal·lada fins als 40Hm^3. Ajuntant aquestes dues premisses arriben a la conclusió que la solució per la regeneració dels aqüífers és mantenir les dessaladores funcionant de manera contínua i a la màxima capacitat possible per tal de satisfer les demandes hídriques i usar els aqüífers només per la punta de demanda estival. A més a més el Sr. Rodrígues digué que tot i que es produís aigua dessalada excedentària les dessaladores haurien de mantenir-se a ple funcionament, ja que l'aigua excedentària seria injectada als aqüífers per tal de recuperar-los.

Aquesta font de subministrament està prenent molta força en els darrers anys, arribant a esdevenir fonamental. En el municipi de Calvià els percentatges d'aigua dessalada consumida respecte al total suposen un 64.3% en el 2000 i un 73.6% en el 2001.

La dessalació es pot entendre com la solució tècnica als problemes d'escassetat d'aigua que es sofreixen a la majoria dels territoris Mediterranis, i sobretot illencs; però tot i així no és una solució real efectiva:

El preu mig de l'aigua s'ha disparat des de l'abastament de l'aigua des de les plantes potabilitzadores, passant de 130 ptes/m^3 al 1998 a les 166ptes/m^3 al 2002. Aquest és el preu que perceben els usuaris, però incorporant-hi les amortitzacions de les infraestructures el preu pujaria fins a les 230 ptes/m^3. Aquest tipus d'instal·lacions a més de ser molt intensives en capital, tant en

la construcció com en la gestió (són propietat de la Conselleria de Medi Ambient), són molt intensives en energia (5kWh/m^3), fins al punt, que les dues dessaladores de l'illa de Mallorca, la de Palma i la de Son Ferrer (Calvià), constitueixen la segona i tercera activitat de major consum energètic respectivament, i sols per darrera del de les macroinstal·lacions de l'aeroport de Son San Joan.

En paraules de l'arquitecte en cap del municipi de Calvià, Joseba de Dañobeitia Mota, arquitecte i director de la oficina del Pla General, a la darrera revisió del PGOUM:

"Es una grave irresponsabilidad tener que dedicar a desalinizar el agua de mar una media de 5kWh/m^3 de energía de origen fósil e importada, con el consiguiente impacto ambiental y la notoria inseguridad estratégica en cuanto al suministro de dicha energía en el futuro y a la evolución del mercado internacional de combustibles fósiles (coste económico)."

És interessant comentar que a les preguntes de quin seria el cost energètic que es derivaria d'aquest intens règim de funcionament, en quina mesura la futura construcció del gaseoducte des de la península fins a Balears està relacionat amb aquest potencial nou consumidor energètic i quines conseqüències en forma d'emissions de CO_2 això comportaria i en quina mesura podria comprometre el compliment del Protocol de Kyoto; el Sr. Rodrigues es va limitar a contestar que es tenia en compte que efectivament aquesta mesura comportaria un cost energètic.

Però el projecte no acaba aquí. Una segona actuació seria extreure un 10% de l'aigua que brolla de Ses Fonts Ufanes en els anys humits. El raonament per a justificar aquesta extracció és perillosament semblant al que es fa des del govern central per tal de justificar el PHN, és a dir, que aquesta aigua d'altra manera es perdria anant a parar al mar. En aquest punt seria potser interessant mencionar que Ses Fonts Ufanes constitueixen el fenomen hidrogeològic més singular de Mallorca. Es tracta d'una font amb surgències intermitents produïdes pel sobreeiximent de l'aqüífer que sorgeix de forma relativament difusa, sobtada i potent després de l'acumulació de pluges suficients a un sector de la Serra de Tramuntana. Justament per aquestes característiques fou declarat Monument Natural. Així doncs, apareixen un conjunt d'interrogants, com quines seran les conseqüències sobre la freqüència de brollada de Ses Fonts, entre d'altres.

Si l'extracció, com el Sr. Rodrigues afirmà, només es durà a terme en situacions molt puntuals per anys molt humits, compensa fer una canonada tan llarga per extraccions tan esporàdiques? Quina utilitat se'n traurà d'aquesta aigua si només es tindrà en moments en que la demanda ja serà prou baixa de per si i a més els recursos pluvials ja seran molt importants?

Per últim reflexionar sobre els impactes ecològics i paisatgístics que el sistema de canonades tindrà en la seva construcció, funcionament i manteniment, especialment el tram que es planeja que transcorri per sota del mar a la costa de Tramuntana.

Fins al moment s'ha parlat únicament d'augmentar l'oferta, però que passa amb la gestió de la demanda? Aquesta és en principi la principal via d'actuació, amb una dotació de 23.610 milions[9]. Però que s'ha fet o es pensa fer al respecte?

Les campanyes encaminades envers l'estalvi d'aigua només foren anomenades durant la ponència del Sr. Rodrígues en un moment, a través d'un gràfic que mostrava el comportament assimptòtic de la demanda d'aigua que es donà una vegada que aquesta acabà, arribant a un comportament assimptòtic respecte els valors de demanda inicials; sense donar gaire èmfasi en que aquesta campanya va permetre l'estalvi de 2Hm^3 d'aigua. Aquest comportament és cert que és el que segueixen les campanyes de conscienciació clàssiques, que es basen en repetir reiteradament un missatge que transmet la necessitat de l'estalvi. Però el que potser en el que haurien d'invertir-se una petita part dels recursos disponibles és a quines experiències i/o solucions podrien ser aplicades a les Balears que tinguessin un efecte durable en el temps.

D'aquesta manera, al meu entendre el que s'ha d'impulsar és més aviat una reducció dels consums en lloc d'ampliar la recerca envers noves fonts de subministrament, encara que aquest ens pugui semblar il·limitat i per tant, temptador. Cal un aprofundiment en la nova cultura de l'aigua i una conscienciació real per part d'usuaris i gestors de la vital importància d'aquest recurs.

[9] *Terceres jornades catalanes per una nova cultura de l'aigua, una nova gestió de l'aigua a catalunya*. 5 abril del 2003. No s'especifica si aquestes quantitats corresponen a euros o pessetes.

6. Parc Mòbil de Vehicles

Una de les variables ambientals menys estudiades en el territori Balear són potser els temes associats a la mobilitat i les emissions de CO_2 que d'ella se'n deriven. Tot i parlar d'un territori en el qual la distància màxima a recórrer és inferior a 80 Km (de punta a punta de l'illa de Mallorca), ens trobem que al 2001 ja hi havia gairebé un cotxe per cada habitant de les illes.

No es estrany doncs, que hi hagi una certa percepció de saturació de les infrastructures viàries i es plantegi la construcció de noves carreteres i vies ràpides. En aquest sentit el Pacte de Progrés s'ha posicionat sobre el paper, a través de la Revisió del Pla Director Sectorial de Carreteres del 2000 envers el desenvolupament de projectes menys impactants i l'impuls del transport públic com a model de mobilitat a promocionar. Però a la pràctica la realitat ha estat ben diferent.

Durant els darrers anys s'ha portat a terme una política de reforma de gran nombre de carreteres, moltes vegades tramitades com a millora del traçat, condicionamenet o millora d'un tram i de vegades com a noves rondes o variants que han comportat un augment, eixamplament, desdoblament o canvi de traçat. Alguns dels projectes que s'han desenvolupat, o encara s'estan portant a terme són[10]:

- Inici carretera del Cap Blanc
- Antiga carretera de Sineu
- Llucmajor a S'Estanyol
- Vilafranca a Porreres
- Santa Maria a Sencelles
- Variant d'Andratx
- Accés a Calvià
- Variant i túnel de Bendinat

A més a més a les darreries del 2002 i principis del 2003 s'han presentat un seguit de projectes de creació d'autopistes i autovies:

- Prolongació de l'autopista de S'Arenal fins a Llucmajor
- Prolongació de l'autopista de Ponent fins a Peguera

[10] www.gobmaollorca.com 24 de abril de 2003

- Autovia fins a la UIB
- Construcció de la segona Via de Cintura

I en aquest sentit el futur no sembla esperançador, ja que els nous projectes que s'anuncien continuen essent igualment agressius:

- Inca - Llubí - Santa Margalida
- Selva – Caimari
- Sant Joan – Sineu
- Carretera de Deià a Sóller
- Pollença- Badia de Pollença
- Camí de Son Fortesa
- Autopista Inca-Manacor

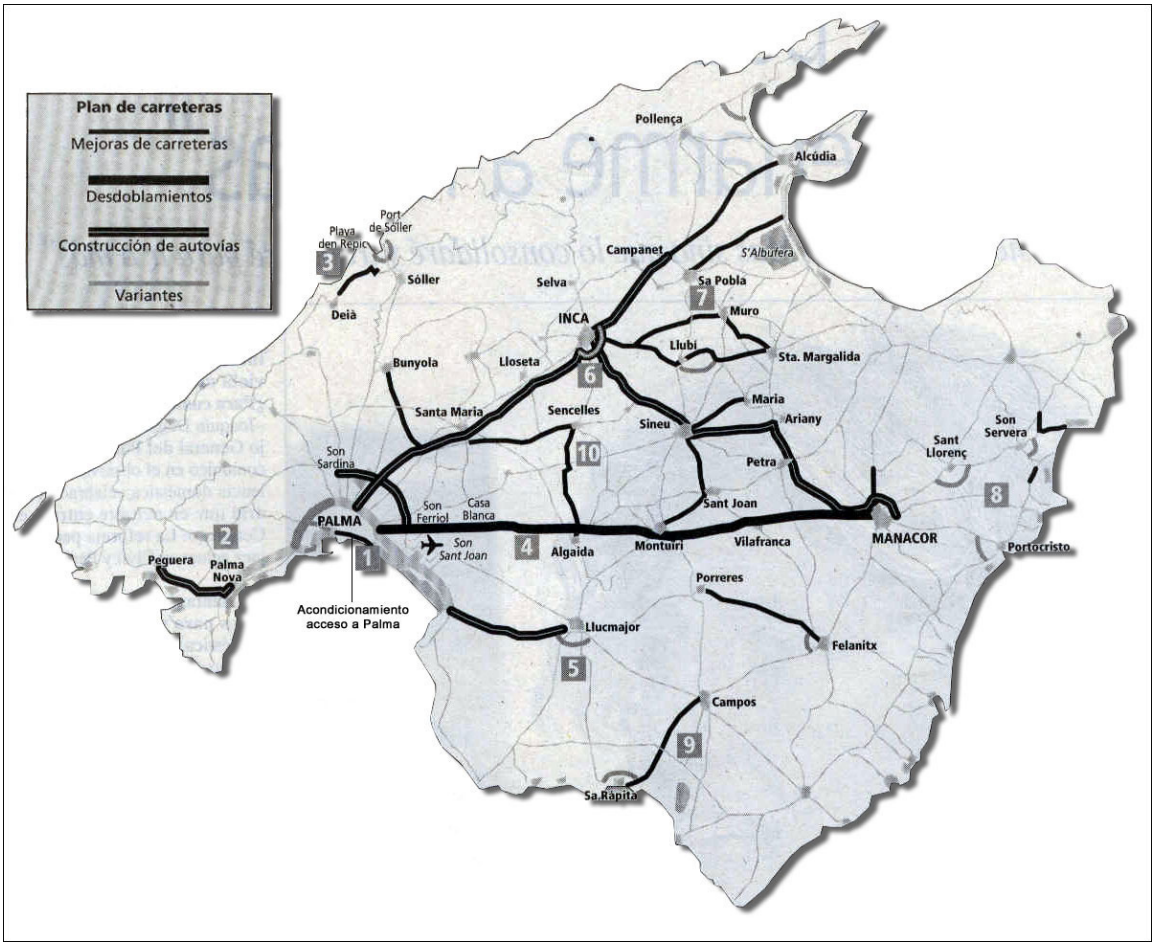

Aquesta línia d'actuació presa per el Govern és certament preocupant ja que ignora l'alternativa d'un transport públic de qualitat com una possible solució, i es decanta per un model viari que comporta:

- Degradació paisatgística del territori
- Impermeabilització i canvi d'ús del sòl
- Efecte barrera sobre els ecosistemes i l'augment de les zones d'ecotó
- Augment de la mobilitat en vehicle privat, ja que aquesta es veurà afavorida front a altres alternatives
- Augment de les emissions de CO_2

El cas més flagrant de construcció de nou viari és el del desdoblament de la carretera de la Universitat de les Illes Balears, convertint-la en una macro-via de circulació ràpida, i imposant aquesta alternativa front a la construcció d'un tramvia fins al campus, amb la qual cosa es fa, sinó imprescindible, força necessari per al jovent universitari l'adquisició d'un cotxe propi, generant així un elevat nombre de noves matriculacions de vehicles anualment.

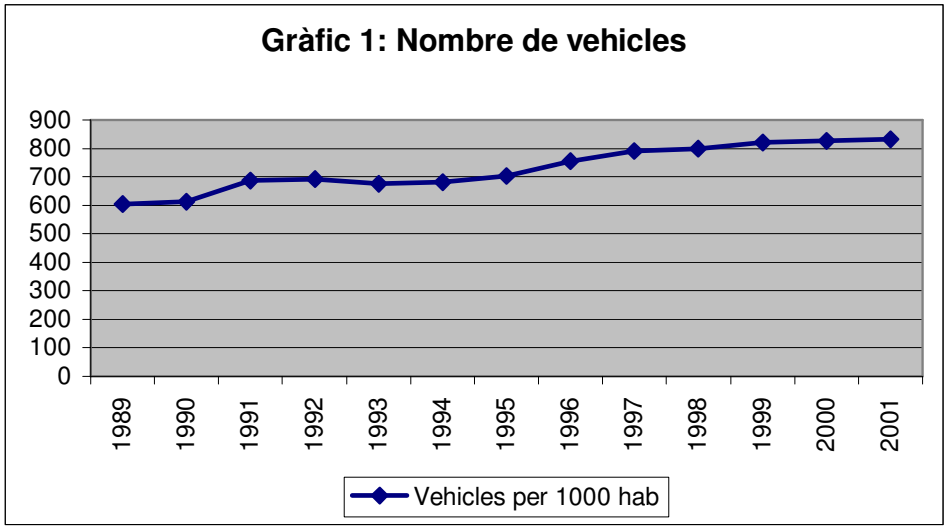

Al llarg de tot el període d'estudi el creixement ha estat la nota dominant, essent més marcat en un primer moment, en el qual els valors eren relativament "baixos" i seguint una pendent

més suau a mida que la relació s'apropa als 1000 cotxes per cada 1000 habitants, o el que és el mateix, a una mitjana de cotxe per persona.

Tot i l'espectacularitat de les dades s'ha de tenir present que degut a problemes metodològics, no es tenen en compte ni els ciclomotors ni els vehicles de lloguer. Aquests darrers, s'ha estimat que representen entre un 3.5-4% del total de vehicles, la qual cosa suposa una dada gens menyspreable.

Algunes de les variables explicatives d'aquest augment cada vegada major del nombre de vehicles en circulació estan associades a:

- Elevada **mobilitat obligada**: gran part de la població requereix d'un mitjà de transport per tal de desenvolupar les seves activitats quotidianes bàsiques, i en molts casos les distàncies a recórrer són considerables.
- Manca d'un **transport públic** eficient: aquest volum de població es veu mancat d'alternatives al transport privat motoritzat, ja que en gran part del territori no existeix transport públic, i en els indrets on aquest funciona, ho fa de manera més que criticable. Ni dins l'àmbit urbà ni a l'interurbà el transport públic funciona acceptablement: elevades freqüències d'espera, manca de puntualitat, elevats costos de trajecte...lluny d'aportar facilitats, aquest mode de transport inclou gran quantitat d'inconvenients.
- Augment de la **riquesa**: novament com a variable enfrontada a la sostenibilitat. Tot i així cal tenir present que a altres indrets on existeixen alternatives dignes al vehicle privat, la correlació entre riquesa i parc mòbil de vehicles és menor.

Per avançar envers la sostenibilitat serà necessari reduir no només el nombre de noves matriculacions anuals, si no també el nombre de vehicles matriculats en valor absolut. Cal impulsar altres modes de transport, des de la circulació a peu o en bicicleta al centre de les ciutats i pobles (que tenen uns centres prou petits com perquè aquest sigui el transport dominant), a una aposta ferma per el transport públic al conjunt de la CAIB.

7. Consum Energètic

El model energètic actual a les Illes, així com a la major part del món industrialitzat es basa en els combustibles fòssils com a font energètica, de manera que el seu consum està generalitzat. Per contra, molts pocs enclaus al món compten amb jaciments d'aquesta matèria prima que siguin econòmicament viables d'explotar. Es pot afirmar, doncs, que en aquest sentit la majoria de les regions desenvolupades són insostenibles localment des de la perspectiva energètica.

Partint d'aquesta dependència envers les fonts no renovables (que també seria interessant que fos quantificada) ens interessarà veure, i és el que mesurem amb l'indicador, quines són les tendències en els consums de recursos energètics fòssils tant en el consum energètic per càpita com en el consum per sector.

La metodologia utilitzada pren els sectors de producció d'electricitat i de gas natural com consumidors de recursos fòssils, i després, a través del subindicador de consum elèctric, es distribueix el consum equivalent de combustibles fòssils entre els consumidors d'electricitat i gas natural.

Els resultats obtinguts són els següents:

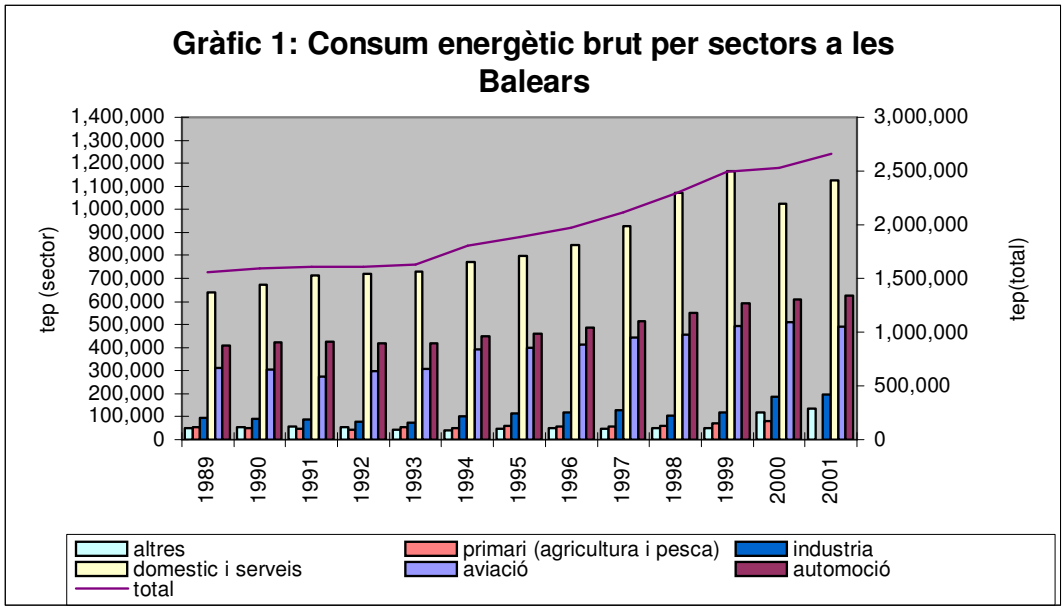

A partir del gràfic podem extreure dues idees interessants:

D'una banda, que el consum energètic es mantingué aproximadament constant fins al 1993, i a partir del 1994 entrem en un boom energètic que s'ha mantingut fins al 2001. Aquest creixement pot atribuir-se d'una banda a l'augment del consum per càpita per part de la població, que ha sigut gairebé un 47% de mitjana, i d'altra banda a l'augment del nombre de consumidors, o el que és el mateix, a l'augment de la pressió humana que sofreixen les illes.

El segon punt a destacar és l'important pes que tenen el sector serveis i transport (automoció i aviació) en el consum total, representant-ne un 44% de mitjana cadascun d'ells. És interessant veure com els sectors d'activitat més consumidors d'energia són justament aquells més lligats al turisme. Això no significa que els residents no siguin part de l'agent causal d'aquest progressiu augment en el consum, si no ha d'interpretar-se més aviat en el sentit que el turisme és una activitat fortament consumidora d'energia, de manera que mantenir l'augment en l'afluència de visitants provocaria inevitablement un creixement de la demanda energètica.

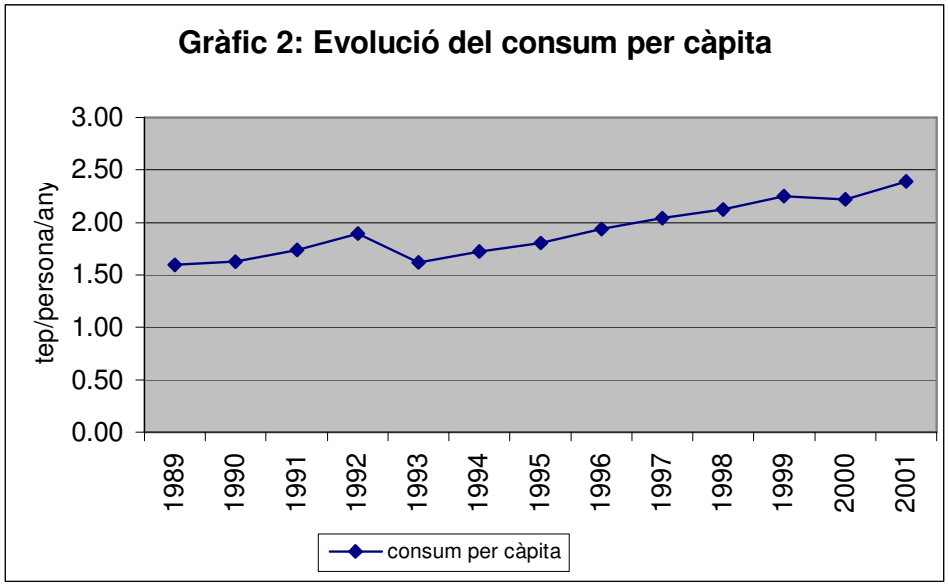

A més de l'augment del consum total d'energia que podiem veure al Gràfic 1, el Gràfic 2 ens mostra com el consum energètic per càpita ha seguit una evolució força semblant. Ponderant el consum total entre el sumatori de la població resident i la flotant, veiem com els requeriments energètics són cada vegada majors, augmentant gairabé 1 tep/persona/any en poc més de deu anys.

Aquest increment constant de les necessitats energètiques comença a posar de manifest les seves negatives consequüències. En els darrers anys ja ha començat a posar-se de manifest el col·lapse del sistema energètic utilitzat fins ara en el territori Balear i ha començat a créixer la idea de la necessitat de construir un gasoducte des de la Península fins a les Illes. Mostrant-nos així com la voluntat administrativa es basa en ampliar l'oferta en lloc de gestionar la demanda. Crear un gasoducte implica afavorir el consum en lloc de gestionar-lo, de manera que es crearà la idea artificialitzada de que no existeix un dèficit energètic a la CAIB, ja que el subministrament estarà garantit.

La tendència desitjada per a l'indicador des d'una perspectiva sostenible seria reduïr al màxim els consums d'energies fòssils. Caldria tendir envers una major eficiència en el consum energètic i envers una paulatina substitució de les fonts, potenciant les renovables en detriment dels combustibles fòssils no renovables.

8. Producció de Residus

L'indicador que s'usarà per quantificar aquesta variable serà la quantitat de residus en massa generats per càpita, amb l'objectiu de reflectir l'estacionalitat i la pressió sobre el medi dels residus generats.

La construcció de l'indicador ha estat fortament limitada per la manca de dades i per l'heterogeneïtat de les mateixes, havent sigut fins i tot necessari usar una metodologia diferent per a cada illa.

El més greu és el cas de les Pitiüses, d'on no existeixen dades històriques (comencen al 1998), i aquestes s'han hagut d'aproximar a partir de l'evolució en la generació de residus de Mallorca i Menorca.

Les dades que es donen de Mallorca des del 1990 al 1999 són sols estimacions, fetes per part del Consell Insular de la mateixa illa.

De Menorca no es tenen dades d'abans del 1996, però les dades que es tenen són les que es suposen més fiables, de manera que és a partir d'aquestes que es farà anàlisi mensual de la producció de residus:

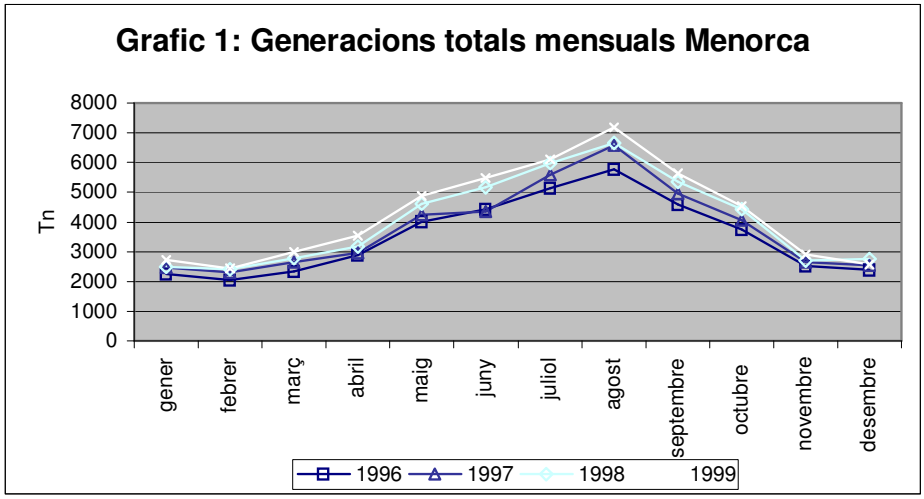

El gràfic ens mostra com la producció de residus presenta una forta estacionalitat, essent un la generació al mes d'agost una mitjana del 260% de la del mes de gener entre el 1996 i 1999.

En aquest sentit és complicat determinar si aquest augment es deu sols a l'augment de pressió humana durant la temporada alta o bé si a més els hàbits de generació de residus dels

visitants són menors/majors als dels residents, ja que no es compta amb les dades de consum per càpita/dia mes a mes.

Com a proposta de millora plantejo introduir un subindicador que reflecteixi els hàbits de consum dels turistes a través de valorar el consum per càpita/dia actualitzant les dades de població mes a mes.

Deixant de banda les dinàmiques intranuals, passem a valorar l'evolució en els consums anuals:

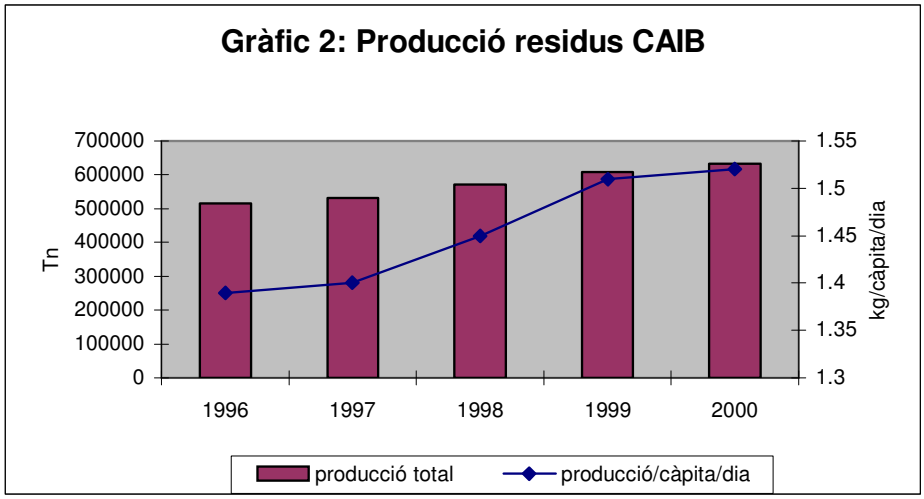

A partir del gràfic podem apreciar com la producció de residus ha augmentat substancialment des del 1996 fins al 1999, amb unes variacions interanuals del 5.6% de mitjana. La generació per càpita també es veu sotmesa a forts creixements interanuals que sembla que s'estabilitzen a partir del 1999. És interessant veure com la generació per càpita és la variable que sembla determinar el comportament de la generació total.

És destacable que segons l'INE, aquests valors de consum situen a la CAIB com la comunitat autònoma que major quantitat de residus produeix en kg/habitant/any, estant un 50% per sobre de la mitjana. Aquest fet és ja per si revelador, podem concloure que el valor d'aquest indicador és substancialment millorable.

Queda fora de lloc en el present treball explicar detalladament els problemes que la gestió de residus suposen tant per al medi ambient com per als pressupostos anuals. A Balears els abocadors es queden cada vegada més petits, i ja ara s'han hagut de cercar alternatives a l'acumulació dels residus. Aquestes, en lloc de centrar-se en gestionar la generació de fems o en les potencialitats dels sistemes de reciclatge, es van enfocar pràcticament de manera exclusiva des

del punt de vista de l'incineració, construint-se l'incineradora de Son Reus al 1997. Es va desaprofitar l'oportunitat de canviar el model de gestió dels residus tendint a una encara més contraria a la preservació del medi i molt més costosa que qualsevol alta alternativa, degut a l'elevat cost de les infrastructures que aquesta requereix.

La solució imposada fou fortament rebutjada des de la societat, degut a la seva obsolescència com a mecanisme de gestió de residus. Es va generar un important moviment social en contra de la incineradora de Son Reus, aquest va mobilitzar-se i fins i tot va fer arribar la seva opinió a coneixement de les entitats polítiques responsables, que en van fer cas omís. Explico aquesta anècdota per que a l'hora de valorar la sostenibilitat, o no, del model de gestió de residus hem de tenir també en compte que existeix una vessant social que hauria de ser respectada i amb la qual hauria d'establir-se un efecte recíproc en el transvàs de coneixement alhora que es potenciï la participació ciutadana en la presa de decisions. Lluny d'això, la imposició fou el mode d'aplicació de la incineradora, atemptant així contra una de les branques de la sostenibilitat i debilitant el sistema democràtic.

És cert que s'han portat a terme algunes mesures per promoure la recollida selectiva, però de manera generalitzada no podem parlar que aquest sistema hagi tingut o tingui gaire ressò.

Actualment l'incineradora de l'illa de Mallorca crema gran part dels residus generats a la CAIB. Amb l'imminent tancament dels abocadors que encara resten en ús es planteja la "necessitat" de construir un nou forn. Des de Unió Mallorquina es va presentar una proposta que defensava la necessitat d'obrir nous forns per a la crema de residus a Son Reus. Respecte aquesta nova iniciativa, el GOB argumenta que la política de residus, d'acord amb la normativa vigent (Llei de Residus, Estatut d'Autonomia) , és una competència del Govern de les Illes Balears a través de les DOT i sobretot del Pla de Residus. El Pla de Residus de Mallorca, aprovat el mes de febrer de 2000, no permet seguir incrementant la incineració i aposta per incrementar la recollida selectiva, el reciclatge, el compostatge i sobretot la reducció en origen.

Per a la sostenibilitat, la gestió de residus ha de ser radicalment diferent a la mantinguda fins al moment a la CAIB, segons la UE la tendència ha de ser a fer una gestió en origen i partir de la reducció, passar per la reutilització i desprès pel reciclatge, deixant com a darrera opció l'abocament o la incineració dels residus. Així l'evolució de l'indicador hauria de ser a disminuir dràsticament els valors de residus en massa generats

Això s'aconsegueix per una banda canviant els hàbits de consum, la quantitat de bosses de plàstic i altres objecte "d'usar i llançar"... i d'altra banda, que els residus que continuïn generant-se, que es desglossin en les diferents fraccions per tal de poder així crear un sòlid sistema de recollida selectiva.

9. Consum Aparent de Ciment

L'objectiu d'aquest indicador és valorar la nova construcció que es dóna en el territori insular. L'obra nova és especialment preocupant en un territori que al llarg dels darrers trenta anys ha sofert l'urbanització desenfrenada del litoral, fins al punt que s'ha definit el concepte de "balearització":

"El litoral balear va ser el primer en què es va donar la proliferació de blocs d'apartaments, discoteques, guinguetes i altres formes d'alteració anàrquica d'un paisatge meravellós, i això va fer encunyar el terme balearització." (Ros, 2001) .

El que mesurem és el consum de ciment que es dona a la CAIB. Es mira el consum aparent de ciment i no el real, ja que la dada que s'usa és el balanç de ciment, i no es valora la generació d'estoc:

Consum = producció + importacions - exportacions

Tot i així es considera un bon indicador per tal de reflectir el procés urbanitzador al ser senzill i fàcil de conèixer (en comparació a altres indicadors utilitzats).

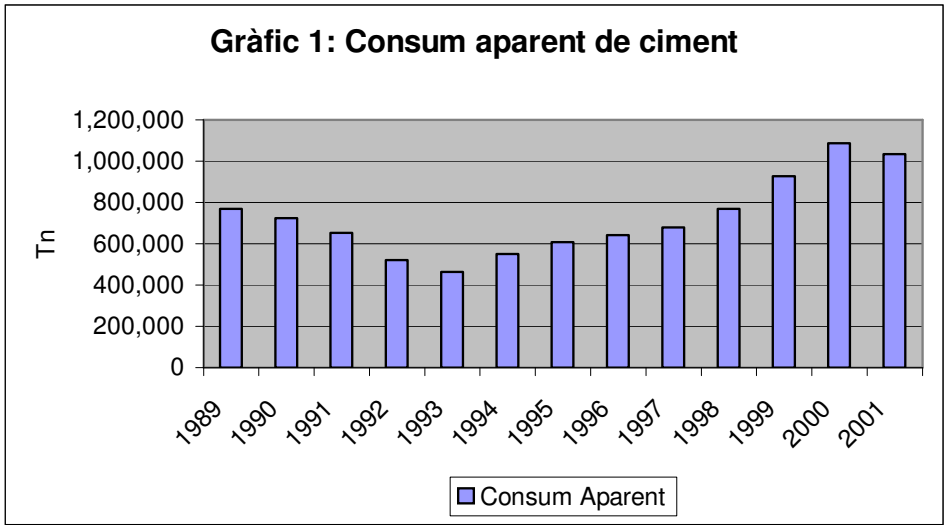

Al gràfic podem observar com de 1989 al 1993 el consum de ciment ha anat disminuint progressivament, per a partir de llavors començar a augmentar fins a situar-se al 2000 un 40% per sobre del valor inicial, arribant a superar el milió de tones/any. Al 2001 les tones consumides són una mica menors a les de l'any anterior.

El fort creixement del 2000 i la disminució comparativa al 2001 potser poden ser explicats degut a l'entrada en vigor de la *Llei 9/99 del 6 d'octubre, de Mesures cautelars i d'emergència relatives a l'ordenació del territori i l'urbanisme a les Illes Balears*, que feu inedificable les zones catalogades com ANEI (Area Natural d'Especial Interès). Els efectes que tingué aquesta llei foren, com a mínim, paradoxals. Si bé la intenció primera era justament reduir el nombre de llicències concedides, a la pràctica, en els mesos previs a l'aprovació, es concediren massivament llicències a gairebé qualsevol projecte que ho sol·licités, fent doncs augmentar significativament el nombre d'obres que es realitzaren durant el 2000.

La tendència del 2001 a la baixa possiblement respon a les moratòries urbanístiques aprovades pel Consell Insular de Mallorca (el 21 d'octubre del 2000) així com pel Consell Insular d'Eivissa i Formentera a finals del mateix any, que suspenen les llicències per a edificacions plurifamiliars en sòl urbà. A Menorca, tot i no haver-hi moratòria, existia una suspensió cautelar de l'edificació esperant l'aprovació de la Revisió del Pla Territorial Insular. Que entressin en vigor a finals del 2000 fa que les seves repercussions es posin de manifest al 2001.

Seria interessant veure quines foren les dades de 2002 i quines seran les de 2003 i 2004, una vegada les moratòries hagin sigut aixecades a mitjans del 2003. Però ara per ara no podem fer més que centrar-nos en les dades existents.

Un consum anual mitjà d'unes 700.000 Tn/any implica una elevada quantitat de nova obra dura, amb les conseqüències ecològiques i paisatgístiques que això comporta. No és sòls que hi hagi nova ocupació de sòl per part de l'urbanització, si no que la quantitat anual de nou sòl ocupat augmenta cada vegada més. No hem d'oblidar que el sòl és un bé limitat en el qual desenvolupar una determinada activitat implica desplaçar-ne d'altres.

Tot i les seves repercussions ambientals és molt dificil fixar quin seria el valor òptim de l'indicador, i crec que fer-ho queda fora del present treball i requeriria un estudi molt acurat. El que sí puc afirmar és que cal que el consum de ciment, i l'obra que d'ell en deriva, s'ajusti més a les necessitats de la societat que no pas a les senyes de mercat, que especialment en aquest cas, disten fortament de la realitat. (Naredo, 1996)

L'urbanització ha sigut i segueix essent en el present un negoci que aporta gran quantitat de diners, i més encara degut a l'especulació (Naredo, 1996), de manera que no deixen d'haver-hi promotors per a la nova edificació, comportant en la majoria dels casos la substitució d'espais amb usos més compatibles amb el medi. Aquesta substitució és especialment important si tenim en compte que la urbanització és un ús gairebé irreversible.

El problema és que no sols l'oferta creix, si no que la demanda també sembla ser il·limitada. Cada any es construeixen nous hotels, apartaments, oficines, vivendes, etc. i la totalitat d'aquesta nova obra es ven, i a preus prou elevats. Aquest augment de la demanda podria deure's

a un augment de la població, factor que a l'índex d'accés a l'habitatge veurem com no és tan important.

Existeixen altres variables explicatives de l'elevada construcció:

- La manca de força de **l'urbanisme** com a eina reguladora del fet urbà: tot i que Europa es caracteritza per una important tradició de la planificació del creixement de la urbanització, a les Balears aquest no ha tingut en cap moment un pes important. Les normes reguladores s'han caracteritzat per una tendència totalment expansionista, deixant el procés urbanitzador en mans de la lògica de mercat, especialment en els municipis de litoral, portant a una construcció anàrquica durant els booms turístics que ens han deixat com a legat un litoral massificat i un territori desarticulat.
- **L'agricultura** com a sector cada vegada més a la baixa. Els propietaris de petites parcel·les (o no tan petites), veuen com la venda dels seus terrenys els pot comportar uns ingressos molt superiors als obtinguts a partir del treball de la terra. Aquesta situació s'agreuja a conseqüència de la incertesa envers el futur de l'agricultura a Europa a arrel de les pressions per tal d'abolir les PAC que s'accentuen des de la Ronda d'Ururguay del GATT. El previsible desmantellament de les polítiques protectores pot estar descomptant-se ja per part dels mercats (Muñiz, 2002)
- **L'aversió al risc** dels inversors fa que en lloc de encaminar els estalvis familiars a la borsa, aquests es dediquin majoritàriament al sector immobiliari (molt segur, fins al moment, com a mínim). Arribant a la paradoxa de que a l'estat espanyol trobem de mitjana 6 de cada 10 vivendes desocupades.
- El **blanquejament de diners** és el darrer factor a tenir en compte. Aquest ha sigut especialment important en els anys previs a l'entrada en vigor de l'euro, que ha fet sortir gran quantitat de capital negre aprofitant la diferència entre el valor cadastral i el de mercat. Això feu augmentar molt la demanda d'immobles així com el preu dels mateixos. Actualment aquest no és un factor especialment destacable, però fins al 28 de febrer del 2002 un important motiu de l'augment de la demanda.

Es va calcular que a Espanya l'arribada de l'euro faria aflorar al 2002 més de 1.6 bilions de pessetes, dels quals, segons el Servei d'Estudis del BBVA, dues terceres parts (més d'un bilió de pessetes) corresponia al sector immobiliari.

BENESTAR SOCIAL

10. Accés a l'Habitatge

A les Balears el procés urbanitzador ha provocat de manera generalitzada el canvi d'usos del sòl envers l'edificació dura, impermeable i en molts de casos amb fort impacte paisatgístic. Aquest s'ha justificat en base a l'existència d'una demanda del mateix, però hem de preguntar-nos quina utilitat se li treu a aquest habitatge, en quina mesura la nova construcció satisfà les necessitats de vivenda de la població. Per fer-ho utilitzarem l'indicador socioeconòmic d'accés a l'habitatge.

El que en ell es relaciona és la renda familiar disponible per persona (RFDP) i el preu de l'habitatge (tant de compra com de lloguer), reflectint la capacitat econòmica individual per comprar o llogar un habitatge. El que es mesura és la despesa mensual respecte els ingressos de la família tipus per comprar o llogar una casa, o bé la capacitat unipersonal per a l'adquisició de l'habitatge. En la compra es pren com a valor de referència el cadastral i en el lloguer les dades proporcionats per l'Institut Balear de la Vivenda. Aquestes no són gaire fiables doncs no presenten variacions i per tant no es corresponen en absolut amb el mercat immobiliari.

El resultat de l'indicador desitjat és un valor major que 1, ja que valors iguals o menors a 1 ens indiquen, respectivament, que la RFDP és igual o menor al preu de l'habitatge. Així, si la RFDP és major al preu de l'habitatge es pot entendre que existeix una certa capacitat per adquirir un habitatge, de manera que la tendència desitjada és augmentar el valor de l'índex.

Degut a qüestions metodològiques, sobre tot per la compra d'habitatge, la importància de l'indicador rau en mostrar tendències, més que no pas el valor numèric en sí: per la compra, l'indicador es limita a mostrar l'evolució relativa de la renda familiar i el m^2 d'habitatge.

Al període d'estudi podem veure com els valors de l'índex per a l'habitatge de lloguer i el comprat segueixen una evolució diferent, en contraposició a l'estabilitat de l'IAH de lloguer, l'IAH de compra presenta una forta depressió:

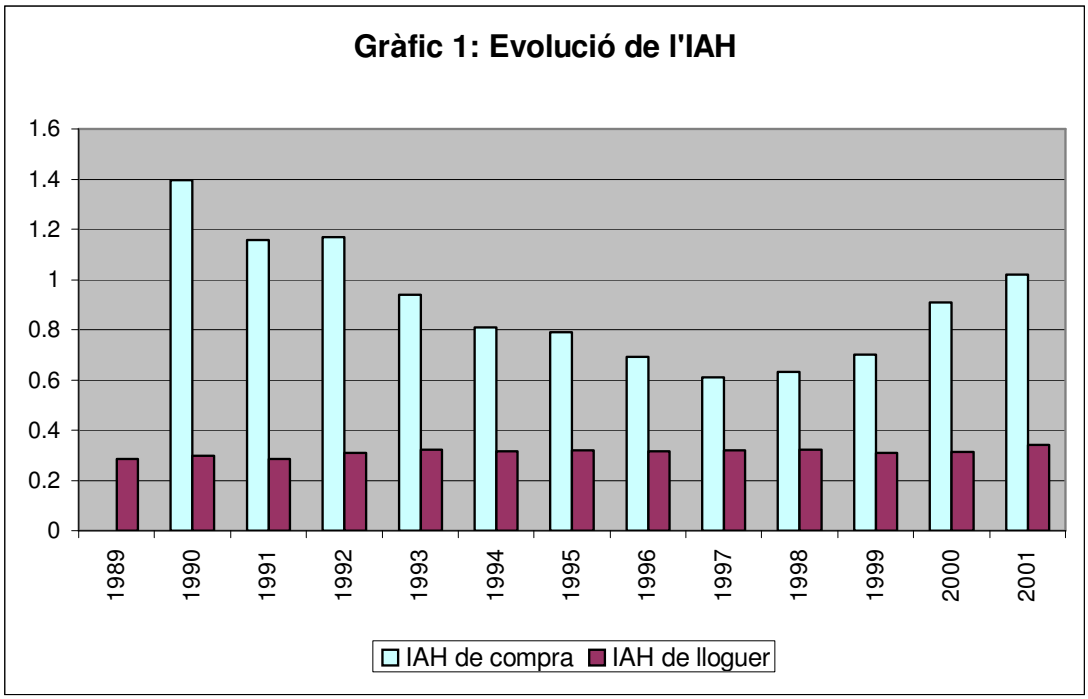

La capacitat d'accés a l'habitatge de compra ha disminuït un 25% entre els anys 1989 i 1999, presentant una depreciació quasi constant des del 1989 dins al 1997, moment a partir del qual comença a recuperar-se fins assolir un valor poc per damunt d'1. Aquesta davallada és deguda a la reducció dels tipus d'interès hipotecari, que es tenen en compte a l'hora de valorar l'accessibilitat a l'habitatge.

Les variables que defineixen aquesta accessibilitat són, principalment:

- Augment de la **renda**: fa que el numerador de l'índex sigui major, amb la qual cosa augmenta el valor de l'IAH. En augmentar la riquesa augmenta la capacitat de compra, i perillosament es donen una sèrie de fenòmens correlacionats:
  - Augment de la demanda de **segones residències**
  - Augment de la demanda **d'habitatge nou** en detriment de l'habitatge més vell, seguint la Teoria del Filtre Urbà. Segons aquesta es tendirà envers un progressiu buidament de l'habitatge en pitjors condicions, que serà únicament ocupat de manera parcial per les classes més desafavorides i pels immigrants. El nou habitatge es construeix a les afores

dels nuclis de població, on existeix major disponibilitat de sòl, fent cada vegada més gran la massa urbana.

- Augment de la **superfície de sòl per habitatge**: en tenir un major poder adquisitiu s'aspira a unes millors condicions de vida. Aquesta s'identifica, entre altres amb tenir una casa cada vegada més gran, preferentment unifamiliars o adosades. Aquest darrer punt es tradueix a mig termini en la substitució del model urbà compacte de les ciutats mediterrànies per un model dispers importat des de EEUU que cada vegada va prenent més força a tota Europa, introduint noves problemàtiques territorials, o bé augment-ne les existents.

- Augment de la **inversió** en habitatge: com ja hem explicat a l'apartat anterior, dins el territori espanyol un dels principals modes d'inversió del capital familiar és en el sector immobiliari, donada la seva elevada seguretat i l'elevat guany potencial que d'ella se'n pot extreure a través de l'especulació. Aquesta conducta es dóna en detriment de la inversió bursàtil i el dinamisme econòmic que aquesta aporta (Naredo, 1996).

En general, l'augment de la renda incidirà principalment sobre la compra d'habitatge i no sobre el preu del lloguer del mateix, ja que al nostre país, al contrari que a altres regions europees, està poc estès el fet de viure en habitatge llogat, i la gent es decanta principalment per al compra del mateix.

- Augment de la **població**: el dret a la vivenda és un dret reconegut constitucionalment com a reconeixement de la seva necessitat per a les persones. Com hem vist, l'IPH ens reflexa un creixement del 12% de la població resident, però ha de tenir-se també en compte el 35% de creixement de la població turística que s'ha donat en els darrers deu anys. Aquesta nova afluència turística requereix lloc on allotjar-se així com els establiments de l'oferta complementaria que creixen paral·lelament al turisme. A més a més, sobre tot en els darrers anys, aquest subsector de la població ha tendit, cada vegada més, a adquirir vivendes com a segones residències, la qual cosa a portat associada per una banda l'augment a curt termini del preu de la vivenda, especialment unifamiliar, en urbanització difusa i amb jardí (barri suburbà de baixa densitat a la vora dels nuclis turístics o bé grans xalets

apartats), així com potencia aquest tipus de construcció front a altres més sostenibles

En principi es pensa que un augment de la població comporta, de manera directa, un augment de la demanda d'habitatge, i per tant una potencial pujada dels preus dels mateixos, en aquest cas, tant del de lloguer com el de compra, però a la pràctica es veu com la creació d'habitatge no respon als fluxos de població si no que aquesta segueix els fluxos de capital. (Naredo, 1996).

CONCLUSIÓ

A partir de la història del desenvolupament turístic i l'evolució dels deu indicadors que hem anat estodiant, podem veure com els patrons de comportament passats, així com l'estat actual de les diferents variables ens mostren una realitat força preocupant per al futur de les Illes Balears:

- El deteriorament ambiental i paissatgístic, fruit d'un medi ambient cada vegada sotmés a una major pressió humana, concentrada a la temporada alta,
- Una societat desconfigurada culturalment i en les seves interrelacions
- Un sector turístic cada vegada més obsolet i sotmès a una paulatina pèrdua de prestigi com a destinació i de qualitat dels visitants que fa perdre-li força en el ràquing internacional,
- Una economia molt fràgil i basada en el monocultiu turític,
- L'obertura de nous mercats turistics que impliquen noves desestructuracions territorials.

En definitiva, la percepció d'una amenaça sobre la viabilitat d'un sector turístic que perd vitalitat degut a un feed-back negatiu sobre el model econòmic que l'està portat a sí mateix a la vora del col·lapse. És molt interessant un estudi realitzat de l'estalvi públic a l'illa de Lanzarote (Calero i Márquez, 2002), que podria correspondre's amb la situació dels darrers anys a les Balears. En ell es posa de manifest com la no contenció del creixement de l'oferta d'allotjament turístic a aquesta illa indueix a l'empobriment general, que seria degut al deteriorament del sistema insular en el seu conjunt i de la qualitat de vida de la seva població. En la vessant econòmica, el creixement de l'oferta comportaria l'augment del dèficid públic i la pèrdua d'atractiu turístic, induint a un debilitament de la competitivitat del sector turístic i del conjunt de l'economia a llarg termini.

En paraules de Joan Carles Avia, cap de comunicació del grup TUI, la societat balear, degut a la saturació, rebutja el turisme. Aquesta ja no és l'illa de la calma, l'illa amable d'acollida, i aquesta realitat actua en detriment de la indústria turística. I posa de manifest també la necessitat de començar a conscienciar a la nostra societat de la importància del turisme (ONA nº17). Cal plantejar un seguit de mesures per tal de poder reconciliar el turisme amb la societat i permetre, en la mesura del possible, que aquest sigui compatible amb el medi.

Possiblement gan part del malmetement ambiental de les Illes es deu a la manca d'intervencionisme públic sobre les forces de mercat . Així, els bens ambientals han sigut subestimats, ja que part del seu valor econòmic no es veu recollit pel mercat. (Pearce i Markanda,

1989). El mercat sols considera els benefici que els béns ambientals suposen per als seus usuaris, però no considera ni el valor d'opció per als potencials usuaris de la generació actual ni els beneficis intrínsecs independentment de tot ús humà present (per a les altres espècies i per a les generacions futures).

Justament la conscienciació social respecte aquests fets en els països desenvolupats, ha sigut el que ha impulsat a les administracions públiques dels mateixos a incloure la protecció i millora del mediambient entre els objectius a aconseguir, és a dir, ha propiciat la intervenció pública en el camp ambiental (Franco Sala, 1995: 64). Però no sols és necessària l'actuació decidida dels gestors territorials, si no que és igualment necessari que es revisi la priorització dels objectius a assolir a través d'aquesta gestió, fixant ocm a prioritaris:

- Augment de la qualitat ambiental i paissatgística
- Revalorització del turisme
- Disminució dels impactes derivats de l'empresa turística
- Millora de la relació entre els residents i els turistes.

LA INTERVENCIÓ PÚBLICA: DIFERENTS MODALITATS

NORMATIVA

La regulació normativa és el mecanisme d'intervenció pública més habitual. Es fonamenta en imposar limitacions a l'actuació de les empreses i consumidors, basant la seva força en la coacció, principalment en la responsabilitat civil, i sols els grans delictes ecològics es veuran subjectes a un judici penal.

A la pràctica, la solució normativa requereix anar més enllà de l'aprovació de lleis, i cal que aquestes siguin executades de manera efectiva, aportant els recursos i personal necessari per tal de fer complir la norma.

Existeix tot un conjunt de casos per tal de preservar o millorar la situació ambiental i/o social en que la millor alternativa és una simple prohibició. Els incentius econòmics es basen en la racionalitat dels agents i a criteris d'eficiència en termes de minimització de costos, i aquests no són, ni de bon tros, l'únic criteri socialment rellevant a considerar.

PRESSUPOSTOS

Un altre camp d'intervenció a vegades oblidat és el de la política pressupostària, des de la vessant de la despesa dedicada a la millora o a la protecció ambiental. Seria interessant veure el resultat de l'aplicació de pressupostos participatius, com els que es porten a terme a la ciutat de Rubí, i a moltes altres, a l'àmbit autonòmic o fins i tot estatal.

Per exemple, la relocalització dels fons destinats a defensa nacional o a I+D militar en sectors socials o ambientals solucionaria tota la problemàtica de la falta de recursos per al desenvolupament econòmic sostenible de les regions.

INCENTIUS ECONÒMICS

Els incentius econòmics o instruments de mercat es fonamenten en la idea general de canviar els preus relatius en funció dels quals les empreses i/o consumidors prenen les seves decisions.

En el passat, i encara en els nostres dies, és molt complicat per als economistes neolliberals acceptar que la *mà invisible* no actuï a la realitat, i actuïn en conseqüència. Aquesta teoria individualista defensa que el conjunt dels agents econòmics, buscant el seu benefici privat tendeixen a un equilibri idoni socialment en que es maxifica el benefici col·lectiu. Per contra, a la realitat veiem com el que actua és el *colze invisible* de Michael Jacobs, a través del qual, tots els agents transfereixen costos en forma d'externalitats, per tal d'augmentar la seva competitivitat en el mercat, porten a una situació de competència igual a la inicial però amb unes repercussions socials i ambientals desastroses.

El problema rau en que els principis en els que es basa la concepció del mercat no son realistes, i l'actuació lliure del mateix porta a l'existència d'externalitats o fallides de mercat.

LES EXTERNALITATS, EFICIÈNCIA I ÒPTIM SOCIAL.

Es considera externalitat aquell efecte que produeix la conducta d'un agent econòmic sobre el benestar d'un altre i que no es reflecteix en les transaccions de mercat (Samuelson i Nordhaus, 1999).

Les externalitats poden ser positives o negatives, en funció de quin sigui el signe de l'efecte provocat sobre els externs, i en funció de qui en sigui el generador i qui en sigui el subjecte passiu, així en podem diferenciar quatre tipus:

- Producció-Producció
- Producció-Consum
- Consum-Consum
- Consum-Producció

En general, els economistes tracten d'esbrinar el nivell socialment eficient de contaminació, degradació ambiental o qualsevol altre efecte derivat de les externalitats, sospesant els costos i els beneficis socials. En concret, la eficiència exigeix que el benefici marginal de l'eliminació sigui igual als seus costos socials marginals per a cada empresa. Per al conjunt de la societat l'eficiència s'assoleix al punt en que els costos marginals socials de la producció s'igualen al preu al que els

consumidors estan disposats a adquirir aquella unitat addicional. En aquest punt, la producció realitzada permetrà la generació d'un benefici social màxim.

ECONOMIA AMBIENTAL I ECONOMIA ECOLÒGICA

La determinació de l'òptim social a partir dels criteris purament econòmics parteix del principi que l'únic factor que provoca el mal funcionament del mercat és l'existència d'externalitats. Però a la pràctica existeixen altres variables externes que condicionen el mal funcionament del mercat. En primer lloc, a la realitat els individus no es comporten exclusivament segons el model de *l'homo economicus*; no es tenen en compte principis de justícia ni d'equitat; existeixen límits biofísics al creixement del consum, que és la base del sistema capitalista; i existeixen impactes sobre el medi que son irreversibles. L'economia ambiental no te en compte aquests criteris i és l'economia ecològica la que se n'encarrega.

Nosaltres en les propostes que més endavant exposem utilitzarem bàsicament els principis de l'economia ambiental, ja que es manté el mercat com a única eina de presa de decisions, però tot i així intentarem no perdre de vista les consideracions realitzades des de l'economia ecològica.

MESURES PER CORREGIR LES EXTERNALITATS

Els béns ambientals i els mercats de contaminació

Un cas concret de béns per al qual el mercat és especialment ineficient son els béns ambientals. Aquesta ineficiència ve determinada per les característiques intrínseques als propis béns, a saber:

El bé ambiental és un **bé públic**, la qual cosa significa que el seu consum és alhora no exclusiu i no rival. No exclusiu perquè no és possible excloure a ningú del seu consum, encara que no estigui disposat a sufragar cap cost, i no rival perquè l'aprofitament per part d'un agent no exclou la possibilitat del consum per part dels altres (Franco Sala, 1995). Aquesta característica portarà segons la lògica de mercat a que cada agent consumirà el bé fins que el seu ingrés marginal de consum del mateix sigui zero, portant irremeiablement a una sobreutilització del bé. A més a més la situació s'agreuja pel fet que cap agent econòmic privat estarà disposat a produir un bé al qual, una vegada ofert, no es podrà impedir el lliure i gratuït accés a qualsevol agent.

1) El bé ambiental és un **bé preferent**, de manera que el mercat pot generar un assortiment pareto-eficient[11] , però tot i així serà necessària la intervenció pública degut a (Franco Sala, 1995):

- el desconeixement o irracionalitat per part dels consumidors que no valoren correctament el bé determinat .
- el bé preferent és generador d'externalitats positives, i per tant, com veurem més endavant, el mercat l'assignarà en una quantitat inferior a la desitjada socialment.
- el subministrament dels béns preferents per part de l'administració garanteix que tots els ciutadans, independentment de la renta, puguin consumir-ne una quantitat mínima.

2) Sobre el bé ambiental no existeixen **drets de propietat**. Hom té dret a desenvolupar uns determinats usos per aquest bé però no pot disposar d'ell a voluntat, ja que els drets de propietat estan limitats socialment segons l'article 33.2 de la Constitució Espanyola (Franco Sala, 1995).

En aquells casos relacionats amb els béns ambientals en que l'exclusió no pugui o no degui, per ineficient, ser aplicada, serà necessària una intervenció pública (Franco Sala, 1995).

Per aquest tipus concret de béns es contempla la possibilitat d'aplicar enfocaments privats que poden donar un resultat moderadament eficient. Ronald H. Coase. proposa la realització d'unes negociacions voluntàries entre les parts afectades que donaria, en les circumstàncies en que els drets de propietat estiguin ben definits, uns resultats eficients. Per tal de poder portar a terme aquestes negociacions cal primer implantar un sistema de drets de propietat, que independentment dels agents als quals se'ls atorguin, permetran arribar a l'òptim social.

El teorema de Coase, però, té una sèrie de limitacions que fa que a la pràctica sols existeixi un reduït nombre de situacions en les quals la solució negociada sigui factible:

1) Els participants en la negociació han d'estar perfectament definits: ha de conèixer-se qui i en quina quantitat són els responsables de la degradació i els perjudicats per la mateixa, i en cas contrari la negociació directa serà inviable. Aquest és un supòsit molt fort ja que els causants i els que la pateixen poden estar distanciats a l'espai, i fins i tot en el temps.

---

[11] Un assortiment pareto-eficient seria aquell en que com a mínim un agent en aquesta situació es troba més afavorit que en qualsevol altra situació i cap altre agent es troba pitjor en aquesta situació que en qualsevol altra

2) Els participants en la negociació han de ser pocs: en els casos reals el nombre d'afectats i/o causants pot arribar a ser molt elevat, propiciant el sorgiment de conductes free-rider.

3) Les diferents parts han de poder negociar en un pla d'igualtat: el teorema no té en compte els pesos o influències socials que tenen les parts negociadores.

4) No han d'existir costos de transacció o bé han de ser insignificants: a la pràctica aquests poden arribar a ser molt elevats i poden fer minvar de forma important els beneficis de la negociació. Quan els costos siguin elevats la intervenció pública tindrà sentit, ja que els assumirà, sempre que els costos de transacció siguin majors que el cost de la negociació per part del govern, i alhora aquesta sigui menor al benefici derivat de la negociació.

5) L'assignació dels drets és irrellevant per Coase en tant al resultat de la negociació. Però a la pràctica intervenen qüestions morals, sobre qui ha de pagar i qui ha de ser compensat, i existeixen dos equilibris diferents en funció de qui tingui els drets de propietat.

6) Es fixen els forts supòsits de que els Costos Marginals Externs i el Benefici Marginal Privat es suposen continus, creixents i lineals.

7) Es suposa un escenari de competència perfecta: cal informació perfecta, comportament maximitzador dels agents econòmics i la no afectació dels patrons de demanda per l'efecte de la distribució deguda a les compensacions. A la realitat aquesta no existeix, i quan això passa existeixen solucions no-negociades més pròximes a l'òptim social que les solucions negociades.

Així doncs les solucions negociades com a eina d'assignació eficient de béns ambientals és una fal·làcia a la pràctica, ja que en la majoria de situacions no es compleixen els requisits necessaris. Al no poder crear-se uns drets de propietat eficients, les externalitats negatives que sobre el bé es produeixen no es compensaran, perquè ningú ho reclamarà, i si no existeixen compensacions el mercat funcionarà incorrectament (Franco Sala, 1995). En concret, sobre el medi ambient, veiem com el mercat no incentiva la producció de béns ambientals de qualitat (com qualitat de l'aire o depuracions de l'aigua) tot i existir-ne una forta demanda.

A més a més, en els casos en que la negociació sí que sigui possible, existeixen tot un conjunt de dificultats per a la realització de les negociacions amb múltiples actors. *El Dilema del presoner* o *El dilema del bot salvavides* constitueixen ja exemples clàssics d'aquestes dificultats.

Així doncs, al mostrar-se ineficient la negociació a partir de drets de contaminació, l'òrgan públic haurà de gestionar els usos que es podran realitzar sobre els béns i espais públics incorporant criteris ambientals i socials.

Béns privats i la internalització dels costos externs

Es consideren béns privats aquells que poden dividir-se i subministrar-se per separat i per als quals existeixen títols de propietat ben definits. En la producció d'aquest tipus de béns, com vérem amb el *colze invisible*, molt sovint s'externalitzen costos per tal de millorar la competitivitat, tant és així que aquestes externalitats, en major o menor mesura, estan presents en tots els processos productius.

L'existència dels costos externs de la producció implica, des de la perspectiva econòmica, que l'equilibri de mercat es situï en el punt òptim privat, el qual resulta de la intersecció de la demanda i la corba de costos marginals privats de la producció.

Al punt òptim privat es genera un nivell de producció de béns i serveis, així com la degradació ambiental que d'ella en deriva, que no coincideix amb l'òptim social.

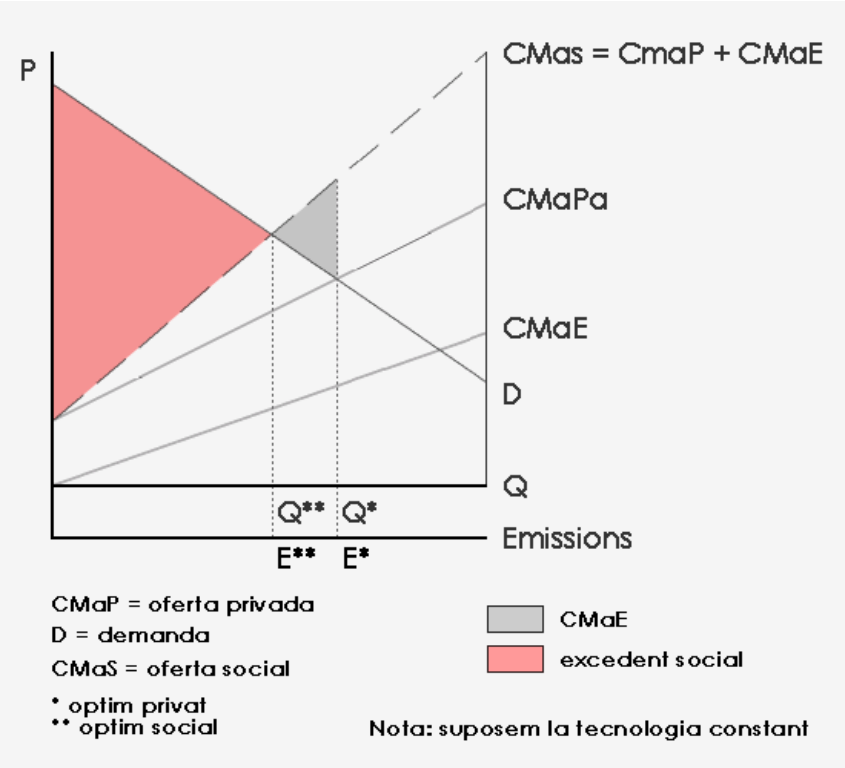

A l'equilibri de mercat es produiran béns que generen externalitats negatives en una quantitat major a la desitjada socialment, o béns que generen externalitats positives en una quantitat inferior a la desitjada socialment.

Fins al moment només ens hem estat referint a aquelles externalitats que esdevenen entre productors i consumidors, però existeixen també un altre tipus d'externalitat molt important, les del

tipus producció-producció, que és el que es dóna entre els propis productors, és a dir, entre les diferents empreses.

En el turisme aquest tipus d'externalitats són força rellevants. En un principi entre les diferents empreses del sector es dóna un feed-back positiu, ja que la instal·lació d'una nova empresa enriqueix la diversitat d'activitats i/o serveis dels quals el visitant podrà gaudir. A mode d'exemple podríem pensar en el cas d'un hotel que es trobi aïllat, per als visitants, en general, augmentarà l'atractiu si al voltant de l'hotel hi pot trobar empreses de l'oferta complementària, o fins i tot altres establiments d'allotjament, ja que diversificarà l'ambient de la zona permetent un major grau d'interaccions humanes. Les primeres empreses properes a l'hotel que es creen suposen per al mateix un augment considerable del seu atractiu, però a mesura que el nombre d'empreses augmenta, disminueix el benefici marginal que obté l'hotel de cada empresa addicional, fins a un punt en que l'establiment d'una nova empresa farà que l'hotel inicial no guanyi ni perdi atractiu per als turistes, i a partir de llavors cada empresa addicional implicarà una major pèrdua marginal d'atractiu, al aparèixer fenòmens com la saturació d'instal·lacions, pèrdua de tranquil·litat, pèrdua de patrimoni paisatgístic, contaminació, etc.

Aquest procés que hem descrit dintre del sector turístic es dona també entre el sector turístic i la resta de sectors econòmics, donant-se tant externalitats positives com negatives, i influint en les seves funcions de producció i en quin serà l'equilibri de mercat per als seus productes.

Es donen doncs, nombroses situacions en que una empresa/sector productiu A influeix en els costos privats d'una altra empresa/sector productiu B, de manera que la producció de B dependrà de la producció de A.

En el cas del nostre hotel aïllat, part dels seus costos privats es veuran modificats en funció del comportament de les altres empreses dels voltants, siguin o no turístiques. Per exemple, si l'entorn esdevé sorollós haurà d'instal·lar dobles vidres a les habitacions, si la platja propera es contamina haurà de millorar la zona de piscina i instal·lacions d'oci internes, etc.

En el sistema econòmic de les balears, fonamentat en el turisme les externalitats generades sobre el medi, així com les interrelacions i sinèrgies de les mateixes son nombrosíssimes i molt poc estudiades fins al present. Quan realitzem una actuació sobre un dels sectors o subsectors econòmics hem de tenir present les conseqüències que aquesta tindrà sobre el conjunt de l'economia, i després ponderar-les amb les conseqüències socials i ambientals.

De l'òptim privat a l'òptim social: la internalització de les externalitats

Tant per les externalitats positives com per les negatives existeix una quantitat desitjada socialment. Intuïtivament podria pensar-se que aquesta hauria de ser zero per a les externalitats negatives i infinit per a les positives, però no és així. Per a les externalitats negatives, el cost social marginal que implica l'externalitat haurà de ponderar-se amb el benefici marginal que s'obté de l'eliminació de cada unitat (Samuelson i Nordhaus, 1999).

El mecanisme bàsic per tal de combatre la ineficiència del mercat com a assignador de béns i serveis provocada per les externalitats és la seva internalització. Aquesta implica que l'agent causant de l'externalitat afronti els costos socials de la seva activitat (Samuelson i Nordhaus, 1999), de manera que els nous costos privats coincideixin amb costos socials, aconseguint una reducció de les externalitats negatives fins a la quantitat socialment òptima i que aquelles que es continuïn produint siguin pagades per compensar part del dany ambiental que causen.

El punt òptim des de la perspectiva social és aquell en el qual als costos marginals de la producció dels agents privats se'ls afegeixen els costos externs de la seva producció, donant lloc a la corba de costos marginals socials, que serà la nova corba d'oferta efectiva per a la determinació dels preus i les quantitats dels béns generats, i per tant també, de la contaminació desitjada socialment.

Pel que fa a les externalitats producció-producció hauran de tenir-se en compte a més de les externalitats socials les externalitats que provoca A amb la seva producció sobre B i actuar en base al cost marginal social de A i no al cost marginal privat de A (Franco Sala, 1995).

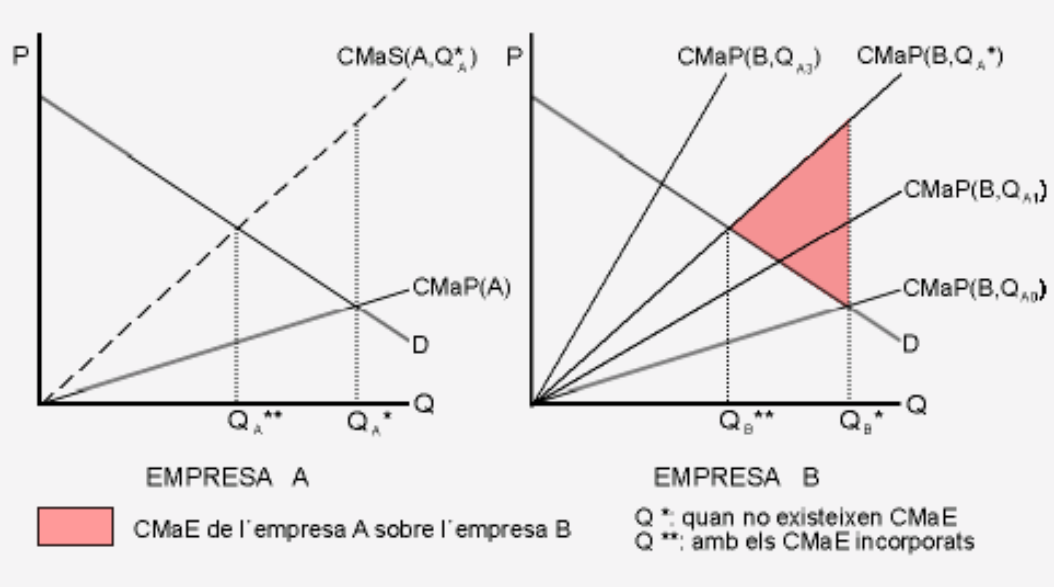

El que les mesures de política econòmica persegueixen és passar de l'equilibri de mercat al punt òptim social, on el benestar social és màxim. Com podem veure a les gràfiques següents, si ens situem a nivells de producció inferiors o superiors al mateix, l'àrea de l'excedent social es veurà reduïda.

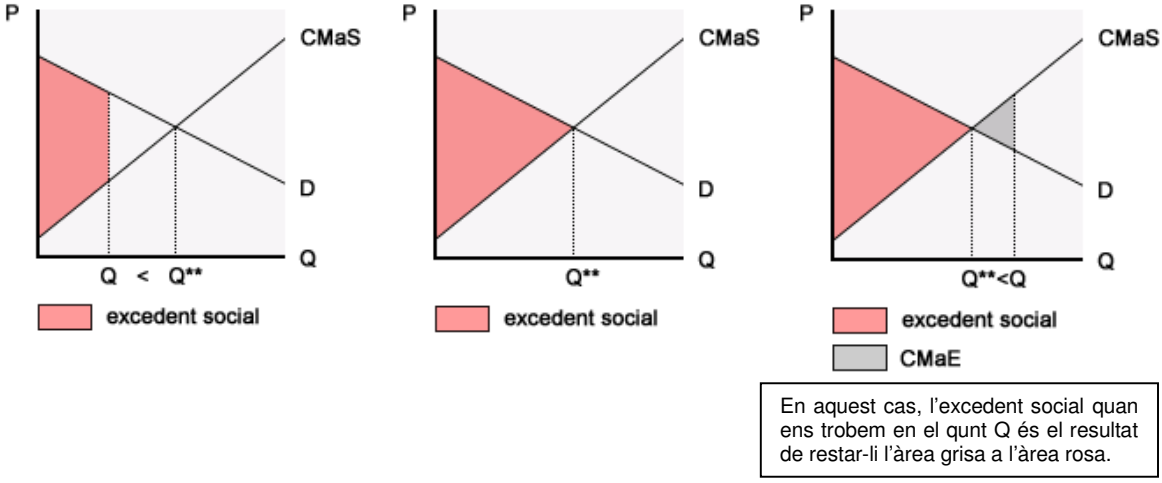

Així doncs, qualsevol política econòmica ambiental el que ha d'impulsar seran mecanismes econòmics per tal de passar de la situació de lliure mercat, o òptim privat, fins al punt òptim social.

DIFICULTATS DE LA INTERNALITZACIÓ DELS COSTOS EXTERNS

La principal dificultat a l'hora d'internalitzar les externalitats és el mode de valorar econòmicament els efectes de l'externalitat, tant des del punt de vista ètic com tècnic. Les dificultats ètiques o morals de valorar econòmicament el mediambient constitueixen una limitació inherent a les mesures de política ambiental i es negligeixen en els anàlisis. A l'aspecte metodològic, en canvi, s'hi han dedicat molt esforços fins al dia d'avui, generant una molt àmplia bibliografia al respecte i arribant a desenvolupar nombroses metodologies, essent-ne les més importants la valoració contingent, els preus hedònics i el cost del trajecte. Aquestes en molts casos intenten recollir a més dels danys econòmics quantificables, quina és la percepció social de diferents impactes o béns ambientals, recollint així part del valor total dels béns ambientals que no eren recollits pel mercat, que comentàvem a l'apartat dedicat als béns ambientals.

En el mode d'entendre la utilitat de la internalització de costos externs hem de referir-nos novament a la dicotomia entre economia ambiental i economia ecològica. L'economia ambiental

aplicarà impostos pigouvians[12], i que la internalització portarà per ella mateixa al nivell d'impacte ambientalment òptim. Per això és tan important dedicar temps, esforços i recursos a la quantificació monetària de l'externalitat.

Per contra, un economista ecològic en primer lloc fixaria quin és el nivell d'impacte que es vol assolir usant varietat d'arguments a banda dels econòmics, i a partir d'aquí definir de quina manera es pot arribar a aquest nivell de degradació ambiental a partir dels instruments econòmics.

A l'actuar mitjançant aquesta alternativa conceptual, es manté també en gran mesura l'incertesa. En tot cas, quan la formació no et permet tirar endavant una política econòmica de manera unívoca, existeix la possibilitat d'adoptar una metodologia de prova i error fins a encertar la quantitat a aplicar. S'ha de tenir present però que si el procés iteratiu es repeteix diverses vegades pot portat a inconsistències en la base de l'impost, i per tant, el nombre d'ajusts és limitat (Diversos autors, 2000).

ELS IMPOSTOS ECOLÒGICS

Els impostos ecològics, en una economia en la que la major part de les decisions econòmiques es produeixen a través del mercat, representen un dels possibles instruments de política ambiental a través dels quals poden influir sobre els impactes que sofreix el medi, reduint o eliminant determinats problemes (Jacobs, 1997:cap1). El que es pretén és definir un objectiu ambiental, i definir quin és el nivell al qual ha de situar-se l'impost per aconseguir aquest objectiu, sense que el valor d'aquest hagi de coincidir necessàriament amb l'impost pigouvià.

El tribut ecològic ideal no ha de produir una recaptació zero. La falta absoluta de recaptació equival a l'absència total de la conducta gravada, i aquest objectiu no ha de cercar-se a través d'un tribut, si no mitjançant la normativa. Els tributs ecològics sols tenen sentit a l'àmbit de les conductes legalment tolerades que es pretenen reduir a certs nivells i per tant produiran una certa recaptació que pot utilitzar-se com a recurs financer local, tenint present en tot moment que es subordina l'obtenció d'ingressos a la protecció del medi ambient (Roca, Bakeaz nº27).

Una característica controvertida dels impostos ambientals és que, en ells, els objectius de canviar comportaments i de recaptar diners poden ser potencialment contradictoris. Un impost ecològic específic que funcioni molt be reduirà la base imposable de manera que la quantitat recaptada pot ser molt petita (Roca, Bakeaz nº27).

[12] Aquells que tenen un valor marginalment constant que correspon al valor de l'externalitat en l'òptim social

El relativament escàs us d'incentius econòmics en la política ambiental contrasta amb la posició prou generalitzada dels economistes teòrics sobre el tema. els principals arguments a favor dels mateixos són la seva flexibilitat i el fet de que creen un incentiu permanent a reduir l'impacte ambiental. (Roca, Bakeaz nº27). La flexibilitat es refereix a que aquest tipus d'incentius possibiliten que cada empresa o ciutadà s'adapti més o menys a la política aplicada segons les seves possibilitats particulars, permetent doncs assolir una determinada fita ambiental reduint els costos que comporta.

Molt dels que estem d'acord en que els incentius econòmics poden esdevenir una bona eina reguladora de comportaments i realitats ambientals, tenim també present que en determinats casos la monetització de la natura, més enllà de la seva vessant pràctica, pot esdevenir molt perillosa i d'altra banda, que l'aplicació del principi de qui contamina paga, pot implicar un prejudici per als agents més desafavorits econòmicament, contribuint doncs a l'afavoriment de les grans empreses o a la privació diferencial de les classes més desafavorides de poder accedir a la natura, perquè fer-ho implicarà un cost econòmic.

Tot i així, en determinats casos, l'ús d'incentius econòmics, d'impostos ecològics en particular, pot esdevenir una eina prou pràctica.

La principal característica per tal de que un impost es pugui considerar un impost ecològic és que existeixi una relació clara entre el fet sobre el qual volem incidir, i la base imposable. La recaptació de diners no és en principi la finalitat d'un impost ecològic, si no que aquesta és més aviat extrafiscal i es basa en incentivar canvis de comportament.

Tot i així els incentius per als canvis de conducta es basen en l'increment dels costos dels comportaments indesitjats. Aquests afectarien per igual a tothom en una societat en la qual la capacitat econòmica de tots i cada un dels agents fóra idèntica, però a la pràctica no ho és. La major part dels impostos ambientals son indirectes, i per tant regressius, és a dir, que a major renta menor percentatge de la renta implica el seu pagament, de manera que els agents de menor capacitat econòmica hauran de modificar el seu comportament en major mesura del que ho hauran de fer aquells amb més recursos.

Tot i que solucionar la regressivitat respecte la renda per a l'empresa turística no és una tasca fàcil, sí que existeixen mecanismes per tal de mitigar-la. La Llei8/1989, de 13 d'abril, de Taxes i Preus Públics (LTPP) al seu article 8 estableix que en la fixació de les taxes s'haurà de tenir present, quan ho permetin les característiques del tribut, la capacitat econòmica de les persones que l'hagin de satisfer. Així mateix a la Llei 39/1988, de 14 de desembre, reguladora de les Hisendes Locals i a la mateixa LTPP es contemplen exempcions i bonificacions per motius socials envers als ciutadans de menys renda, i aquestes poden esdevenir una tècnica molt útil per tal de fer valer el principi de capacitat econòmica (Puig, 2001).

En la resta de casos cal valorar si la millora ambiental que suposa l'impost compensa l'inequitat social que pugui generar. De tota manera, existeixen a l'estat espanyol altres instruments bàsics de política social, principalment l'impost sobre la renda, sobre les transmissions de capital i sobre societats, que si be cada vegada estan perdent més força en la seva funció redistributiva, podrien ser aprofitats per compensar les conseqüències socials negatives dels impostos ambientals.

Per tal de possibilitar una millora generalitzada del medi cal una generalització dels impostos ecològics, ja que si les externalitats es troben a tots els processos productius, les mesures per tal d'ajustar el sistema de preus al que ens veiem sotmesos a l'hora de prendre les decisions econòmiques, hauran de presentar un caràcter transversal, afectant al mercat en conjunt. A les àrees més massificades no sols hauran de modificar-se els paràmetres estètics o sols aquells que els turistes percebin de forma directa, si no que caldrà una ambientalització de tot el fet turístic: reducció dels consums i generació de deixalles, millores en l'eficiència, reutilització de fluxos així com una vertadera gestió de l'afluència turística, tant en nombre com en ritmes d'afluència, intentant contrarestar l'estacionalitat actual.

LA REFORMA FISCAL ECOLÒGICA

El concepte de reforma fiscal ecològica, de manera amplia es refereix a aquelles propostes que plantegin que els impostos ecològics tinguin un paper significatiu en el conjunt dels ingressos públics.

Aplicació pràctica

A l'hora de portar a terme una reforma fiscal ecològica aquesta sol presentar dues característiques bàsiques:

EL DOBLE DIVIDEND

Molts economistes consideren que els impostos sobre la renda, a les empreses o l'IVA, tenen un efecte negatiu sobre l'economia, ja que graven conductes desitjables per a l'economia, com poden ser el treball humà, la creació de valor afegit i l'activitat empresarial (Weizsäcker i Jesinghaus, 1992). Així, segons l'informe del Club de Roma titulat Factor 4 (Lovins i Lovins, 1997), a partir de la substitució generalitzada dels impostos actuals per altres de caire ambiental, que es considera que tenen un caràcter incentivador de l'economia, es generen un conjunt de guanys fruit de traspassar la càrrega fiscal des dels béns econòmics als mals ambientals.

Tot i que l'argument del doble dividend té validesa, el supòsit de partida de que els impostos actuals estan exclusivament destinats a l'obtenció de fons no és del tot certa. Com hem

mencionat ja anteriorment, a l'hora de prendre decisions el mercat es basa en criteris d'eficiència i no té en compte, a banda del deteriorament del medi, aquells aspectes relacionats amb l'equitat o la justícia social. La voluntat d'alguns dels impostos actuals, a banda de la recaptatòria, és la de desenvolupar una funció redistributiva. Possiblement, en alguns casos, la intervenció pública en genera un relentiment de l'economia, però tot i així els beneficis socials que deriven d'aquestes polítiques haurien de considerar-se superiors als prejudicis econòmics causats.

De tota manera, és possible portar a terme una reforma fiscal verda conservant els impostos amb finalitat redistributiva (sobre el capital) i obtenint un benefici social addicional. Com s'afirma al Llibre Blanc sobre el Creixement, la Competitivitat i el Treball de la Unió Europea (Comissió Europea, 1993), el terme doble dividend s'associa a la possibilitat específica de substituir *part* de les cotitzacions socials (impostos sobre el treball) per ecotaxes, partint de que si s'encareixen les activitats fortament degradadores i s'abarateixen els costos del treball, s'aconsegueixen dos objectius socialment desitjables, una millora ambiental i un augment del treball.

LA NEUTRALITAT DELS INGRESSOS

La majoria de les reformes fiscals ecològiques, potser per tal d'afavorir la seva acceptació política i social, assumeixen que qualsevol augment per part de la imposició ecològica haurà d'anar acompanyat d'una reducció equivalent d'altres ingressos públics; sense que aquesta, de tota manera, sigui una condició sine qua non.

Però en aquests temps en que es planteja freqüentment reduir el pes del sector públic a favor dels mecanismes de mercat, com a mínim, hauria de quedar oberta la possibilitat d'implantar nous impostos que servissin per incrementar els fons destinats a serveis socialment útils i que tinguin nul o poc impacte ambiental (Roca, Bakeaz nº27).

Viabilitat pràctica

Aquest tipus de reformes suposen gairebé una ruptura amb el sistema tributari actual. Per tal que aquest tipus d'iniciatives puguin ser reformistes cal que la implementació es faci en forma de petits canvis separats entre ells amb un marge de temps prou gran com per que els diferents agents vagin assimilant noves figures i veient com es modifiquen les antigues sense percebre el canvi com una amenaça a l'activitat econòmica.

Així doncs, les reformes fiscals ecològiques han d'entendre's a mig o llarg termini, i han d'elaborar-se amb molta cura per tal d'aconseguir que els resultats coincideixin amb els objectius desitjats, tot minimitzant al màxim els efectes sinèrgics negatius.

Plantejar una mesura d'aquest estil escapa, amb molt, a les possibilitats i objectius del present treball, que es limita a contribuir amb un primer pas al que podria ser en el futur la reforma fiscal ecològica.

PROPOSTES D'AMBIENTALITZACIÓ DE LA FISCALITAT

MODIFICACIÓ DE LA FISCALITAT EXISTENT PER A L'EMPRESA TURÍSTICA

Al nostre sistema tributari la matèria imponible està a l'actualitat pràcticament exhaurida. L'establiment de noves figures impositives pot xocar amb problemes de doble imposició, de manera que la major part de les alternatives per a la millora ambiental passen per aprofitar les figures tributàries existents (Mercedes Garijo, 2002)

El sistema tributari vigent a l'actualitat incideix sobre totes i cada una de les activitats econòmiques, i per tant, afecta a aquelles empreses que operen dintre del sector turístic, amb un conjunt de taxes i impostos, els ingressos dels quals constituiran els fons públics dels quals disposaran les diferents administracions per gestionar les seves competències.

Una descripció detallada de cadascun d'ells ocuparia un espai i esforç que superen, amb molt l'àmbit del present treball, per a la realització del qual és suficient detallar-ne els punts més característics, aquells que vulneren algun principi o norma de rang superior o bé que presenten alguna disfuncionalitat important, i aquells que tenen o poden tenir alguna repercussió ambiental. Aquesta primera part purament descriptiva es basa en gran mesura en el llibre de Mercedes Ruiz Garijo (2002) llistat a la bibliografia, i en els textos legals que regulen els tributs, que s'especifiquen en l'anàlisi de cada tribut per facilitar-ne la seva consulta en major detall.

Més enllà de la vessant purament descriptiva es valoren les repercussions que de l'impost deriven en termes de sostenibilitat, posant especial èmfasi en els aspectes ambientals, i s' incorpora, per acabar, un apartat en el qual es desenvolupen propostes d'ambientalització de cada tribut, especificant quins canvis són permesos per llei ja a l'actualitat i quins haurien de menester la modificació de la mateixa.

Ha de tenir-se present a l'hora d'introduir modificacions dintre del sistema tributari, que aquestes provindran en gran nombre de casos del Govern Central de Madrid. El legislador central no actuarà en funció d'una voluntat de gestionar realitats locals d'una autonomia, ni tan sols d'un conjunt d'autonomies que presentin problemàtiques semblants, sinó que haurà d'actuar tenint present les diferents realitats que existeixen al conjunt de l'estat. Així, fins al moment, al tractar el fenomen turístic s'ha decantat per la potenciació del sector, entenent l'activitat com a font de

riquesa i desenvolupament social així com element que afavoreix la conservació dels patrimonis propis de cada regió.

Aquestes lleis però es van redactar en un context històric molt diferent al que vivim actualment. És cert que el turisme continua essent font de beneficis per a les comunitats que el reben, però amb el temps es pot observar, sobre tot a aquelles comunitats que han sigut tradicionalment més turístiques, que aquesta activitat està esdevenint també causa de degradació social, ambiental, patrimonial i fins i tot econòmica (P. Calero, M. Márquez; 2002).

Però aquesta vessant del turisme encara no s'ha fet palesa a gran nombre de localitats, a les que aquesta activitat tot just comença a créixer, i on encara és viable una gestió adequada, que tot i promocionar sigui capaç de minimitzar els costos que a la llarga poden esdevenir.

Aquest segon supòsit és semblant a la realitat de la major part de les comunitats, i per tant l'afavoriment del turisme dintre de les polítiques públiques espanyoles està encara ara prou justificada. D'aquesta manera, quant major és l'àmbit d'abast del text legal més complicada és la seva modificació envers la millor gestió dels territoris que, com Balears es troben fortament explotats i que requereixen unes mesures més complexes que la simple potenciació del sector turístic.

L'actuació local pot ser una bona eina per solucionar els problemes derivats de l'heterogeneïtat de situacions. Els municipis, actuant de manera local són els que han d'impulsar aquelles modificacions encaminades a gestionar la situació turística del seu terme, sense oblidar el context regional en el que es troben inclosos. Així dons, ens hem centrat en el municipi de Palma de Mallorca com a exemple de modificació tributària, sense oblidar que algunes de les modificacions proposades cauen dintre de l'àmbit competencial de la comunitat autònoma o fins i tot del govern central.

L'escala local és especialment adequada degut a que des de la perspectiva de la viabilitat política, que no pas tècnica, les modulacions del sistema tributari actual, seran més senzilles quant més petit sigui el territori sobre el que operin. Aquesta dificultat es considera bàsicament com a política perquè és freqüent veure com deneguen propostes de modificacions sota criteris ambientals amparant-se en que aquestes van més enllà del que permet la llei, i per tant no son viables. Aquesta no viabilitat no és ni de bon tros tècnica, ja que freqüentment es modifiquen les lleis que regulen nombrosos impostos, com és el cas de la Llei 39/1998 reguladora de les Hisendes Locals que es modifica gairebé anualment.

No ha d'oblidar-se però que les administracions locals i també les autonòmiques veuran el seu marge d'actuació molt limitat en tant el legislador central no permeti una major maniobrabilitat a les agències inferiors. En el futur, per millorar l'eficiència de la gestió territorial haurà de donar-se

una cooperació en forma de fluxos d'informació i d'actuació entre les diferents administracions que tinguin competència sobre l'activitat turística i sobre el sistema tributari que la regula.

Seria interessant en anàlisis futurs poder realitzar un estudi en major grau de detall de les deficiències i modes de millora del present sistema tributari, que incorpori estudis de viabilitat jurídica de les diferents propostes de modificació, la distribució de la responsabilitat d'elaborar-les per a cada administració competent, la quantificació de les noves tarifes, la temporalització d'introducció de les propostes considerant diferents horitzons temporals i els efectes sinèrgics que se'n derivaran, entre d'altres consideracions. En definitiva, tot allò necessari per tal que les propostes d'ambientalització que es formulin tinguin una veritable aplicabilitat pràctica, i amb una mica de voluntat política, vagin més enllà del paper mullat.

FISCALITAT SOBRE L'INICI DE L'EMPRESA TURÍSTICA

DECLARACIÓ D'ALTA I FISCALITAT INHERENT A LA MATEIXA

Impost sobre operacions societàries

Aquest impost està regulat per el Reial Decret Legislatiu 1/1990, de 24 de setembre, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei de l'Impost sobre Transmissions Patrimonials i Actes Jurídics Documentals. (LITPAJD en endavant).

És un impost de gran incidència no sols perquè la majoria de les empreses turístiques prenen forma societària, sinó també degut a que a l'àmbit turístic els processos de fusió i trasllat a Espanya del domicili social són molt freqüents, i aquest tipus d'operacions son justament aquelles que queden subjectes a l'impost. Quedaran igualment subjectes al mateix aquelles comunitats de béns que realitzin activitats econòmiques –que s'equiparen a les societats- i la copropietat de bucs.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

En essència, les actuacions gravades per l'impost no impliquen un deteriorament ambiental, però és igualment cert que els processos de fusió de les empreses dota a aquestes de la capacitat d'adoptar postures que s'allunyen dels principis de sostenibilitat.

Com vérem a l'apartat de "Diagnosi de situació del territori balear", les cadenes hoteleres i els grans touroperadors contribueixen a concentrar la riquesa d'una societat cada vegada més polaritzada en termes econòmics, i també, polaritzada pel que fa a la capacitat d'intervenció en els processos de presa de decisions.

Així, seria convenient gravar les fusions entre empreses, essent major la quantia a pagar quant major són els capitals i patrimonis de les empreses que es fusionen.

Seria igualment interessant incorporar dintre de les tipologies susceptibles d'estar subjectes a l'impost la copropietat de béns immobles, per tal d'equiparar-la a la de bucs, i gravar així aquesta modalitat de turisme residencial. De tota manera s'ha de tenir en compte que aquest tipus de multipropietat és preferible a la propietat unipersonal dels immobles d'estiueig, ja que d'aquesta manera es treu un màxim profit de la vivenda alhora que es contribueix a evitar l'estacionalitat.

Taxes comuns a les empreses turístiques

En principi, les taxes son instruments fiscals que es paguen en contraprestació per l'ús d'un bé públic, per la prestació d'un servei públic o per haver realitzat l'administració una activitat que afecti particularment a l'individu obligat al pagament. La quantitat a pagar coincideix amb la pèrdua econòmica que experimenta l'administració, i per tant el marge de modificació de les mateixes és escàs. L'única excepció que considerarem és el de les taxes derivades de l'ús del bé púbic en que no s'ha valorat adequadament aquest bé.

NOTARIALS I REGISTRALS

Aquestes taxes es cobren en contraprestació de l'escriptura social formalitzada davant notari i per la seva inscripció al Registre Mercantil.

El punt més controvertit d'aquestes taxes rau en la seva compatibilitat amb l'IOS (impost sobre operacions societàries) degut a la possible doble imposició, que va quedar resolt a nivell comunitari a través de la Directiva 69/335/CE, de 17 de juliol de 1969, que restringeix la possibilitat d'establir exaccions sobre la constitució que tinguin una naturalesa eminentment impositiva.

LLICÈNCIA D'OBERTURA

La llicència es recapta per part dels municipis. L'ingrés derivat de la taxa es destina a la verificació de cadascun dels indrets en els que es desenvolupa una activitat mercantil o industrial, així com d'altres tipus d'establiments turístics no considerats estrictament mercantils.

És interessant fer constar que existeixen uns altres tipus d'intervencions i controls que es porten a terme de manera complementaria a la mesura, que son, en primer lloc, aquells estipulats al Reglament d'activitats molestes, insalubres, nocives i perilloses, i la normativa autonòmica aprovada en aquesta matèria, ja que pràcticament totes les comunitats autònomes (CCAA en endavant) han assumit competències vinculades a la norma. En aquest mateix sentit, també ens trobem amb controls i intervencions realitzades per les CCAA en l'execució de les seves competències sobre la gestió i ordenació del turisme (Ruiz Garijo, 2002).

En segon lloc, s'ha de destacar l'existència d'impostos autonòmics extrafiscals sobre grans superfícies, com és l'Impost sobre Grans Establiments Comercials de Navarra (Llei Foral 148/2001, de 7 de desembre), que coincideix d'alguna manera amb la taxa per llicència d'obertura, tenint una gran incidència sobre les empreses que s'ubiquen dintre d'aquests grans establiments, i que en gran part són empreses turístiques.

Taxes específiques

OCUPACIÓ DEL DOMINI PÚBLIC PER EMPRESES TURÍSTIQUES

Aquesta és una taxa municipal especialment susceptible d'incorporar criteris ambientals, ja que la determinació del fet imposable i la cobertura del deteriorament del domini públic causat per l'empresa turística així ho permeten..

La taxa està regulada pel Decret de 27 de maig de 1955, pel que s'aprova el Reglament de Béns de les Entitats Locals (RBEL en endavant). El seu fet imposable és l'ús o ocupació, en utilització privativa[13] i en aprofitament especial[14], del domini públic estatal, autonòmic o local per empreses de restauració, d'allotjament, de transport per cable, centres d'esquí i muntanya, etc.

La justificació del cobrament de la taxa rau en que les empreses turístiques que es beneficien no sols hauran d'assumir una contraprestació per la utilització del domini públic sinó que també hauran de compensar a la generalitat per la pèrdua o restricció en l'ús d'aquests béns.

La potencialitat que trobem en aquesta taxa a partir de la justificació anterior és molt àmplia, ja que, segons Ruiz Garijo és possible ampliar els supòsits d'aprofitament especial més enllà de l'establert al RBEL i incloure també l'ús comú o general de béns escassos (com els béns ambientals), encara que no fóra exigible liquidació prèvia. En aquest sentit existeixen sectors que demanden l'admissió de taxes per tolerància, que implicarien l'autorització administrativa d'activitats contaminats, i l'import de les quals estaria en relació amb el dany causat o amb l'estalvi que suposa el no evitar la contaminació exercida, tot i que la seva viabilitat legal és molt dubtosa.

A més a més, el pagament de la taxa per ús del domini públic no exclou la necessitat de satisfer altres quanties. Els articles 24.5 de la Llei 39/1998, de 28 de desembre, Reguladora de les Hisendes Locals i 20.2 de la Llei 8/1989, de 13 d'abril, de Taxes i Preus públics han establert un règim de responsabilitat quan l'ús del domini públic comporti la seva destrucció o deteriorament. Per tal de garantir el pagament existeix la possibilitat de que es pugui realitzar un dipòsit previ que financi la reconstrucció del potencial deteriorament, i ha de tenir-se present que molt sovint el factor que en major mesura desequilibra els sistemes del domini públic és la gran afluència de persones en breus espais de temps.

---

[13] Aquell ús que suposa una restricció total a l'excloure a la generalitat de l'utilització del bé en qüestió.

[14] L'ús del domini públic es realitza amb menor incidència, al permetre l'ús del bé per la resta.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ DE LA COBERTURA DEL DETERIORAMENT DEL DOMINI PÚBLIC CAUSAT PER EMPRESES TURÍSTIQUES.

Aquí podem preguntar-nos doncs, fins a quin punt podríem considerar responsables de la mala situació o destrucció de la major part dels sistemes dunars de les nostres illes a aquells establiments d'allotjament massificadors que tot i no estar edificats sobre el domini públic, l'utilitzen com a atractiu turístic que tenen els establiments per als seus clients? O fins i tot fins a quin punt no podria considerar-se responsable indirecte a tots aquells grans touroperadors i a tots i cada un dels establiments d'allotjament?

Les taxes específiques que afecten a l'empresa turística incloses dintre d'aquesta subcategoria son, entre d'altres, les següents (Ruiz Garijo, 2002):

BALNEARIS I ALTRES GAUDIMENTS D'AIGÜES QUE NO CONSISTEIXIN EN L'ÚS COMÚ DE LES PÚBLIQUES

A les Balears, degut a la seva geologia completament calcària i per tant molt porosa, i a la profunditat a la qual es situa el freàtic, son estranys els casos en que es donen afloraments extensos d'aigües freàtiques, i per tant els balnearis existents són molt escassos, i no en trobem cap dintre del municipi de Palma de Mallorca.

OCUPACIÓ DE TERRENYS D'ÚS PÚBLIC LOCAL

Sobre aquesta taxa municipal trobem dues ordenances que la regulen a Palma::

L'Ordenança Reguladora de la taxa per l'ocupació dels terrenys de titularitat publica local amb taules, cadires i altres elements, per extensió d'activitat aprovada per l'Ajuntament de Palma en Ple el 20/12/2002, i de vigència des del 01/01/2003.

El fet imposable de la mateixa és la utilització privativa o l'aprofitament especial dels terrenys de titularitat pública local amb taules, cadires i altres elements, per extensió d'activitat, sense considerar subjectes a aquesta taxa els actes de caràcter cultural o educatiu organitzats per entitats inscrites al Registre municipal d'entitats ciutadanes o bé quan l'assistència a aquests actes sigui gratuïta.

A aquells subjectes a la taxa no es contempla cap excepció, i la quota tributària es defineix en funció de la superfície, el període i el tipus de via en que es desenvolupi l'ocupació.

Tipus de via	Preu (euros/m^2/dia)
En vies de categoria especial	0.41
En vies de primera categoria	0.27
En vies de segona categoria	0.21
En vies de tercera categoria	0.12
En vies de quarta categoria	0.08

Quan l'ocupació es realitzi sobre béns de titularitat pública local que no siguin vies públiques, s'aplicarà la tarifa corresponent a la del carrer de superior categoria dels que hi tingui accés.

COMENTARIS

Tot i que aquesta taxa és de gran incidència dintre del sector turístic, i per aquest motiu havia de ser inclosa, ja que la majoria d'establiments de l'oferta complementària extenen la seva activitat sobre la via pública, bé per atreure una major atenció, bé per poder comptar amb terrasses exteriors, l'ocupació d'aquest espai no té cap incidència ambiental destacable.

I d'altra banda trobem **l'Ordenança Reguladora de la taxa per a l'Ocupació del Subsòl, Sòl i Vol dels Terrenys del Domini Públic Loca**l aprovada per l'Ajuntament en Ple el 20/12/2002.

El fet imposable de la mateixa el constitueix, com el seu títol indica, la utilització privativa o l'aprofitament especial del subsòl, sòl i vol dels terrenys del domini públic local, essent-ne els subjectes passius les persones físiques i jurídiques a les que es refereixen els articles 30 i següents de la Llei General Tributària a favor dels quals s'atorguin llicències, o les que es beneficiïn de l'aprofitament si es va procedir sense l'autorització oportuna.

COMENTARIS

Aquesta situació és oposada a la de l'anterior ordenança, ja que si bé l'incidència ambiental del domini públic pot ser rellevant, aquesta no incorpora empreses turístiques en els seus supòsits de subjectes passius (arts. 30 i següents de la Llei General Tributària).

PORTADES, APARADORS I VITRINES

Tot i la seva rellevància per a la empresa turística, en principi no té cap rellevància ambiental i queda exclosa de l'anàlisi.

CÀNON PER L'ÚS DELS BÉNS DEL DOMINI PÚBLIC HIDRÀULIC

Aquesta es tractarà a l'apartat de "Preus públics per al subministrament d'aigua i el tractament de les aigües residuals" del present estudi.

ÚS DEL DOMINI PÚBLIC MARÍTIMO-TERRESTRE

Aquest és una cànon de caire estatal regulada per la Llei 22/1988, de 28 de juliol, de Costes. En ella s'estipula que tota ocupació o aprofitament del domini públic maritimo-terrestre estatal en virtut d'una concessió o autorització, qualsevol que sigui l'administració que l'atorgui, comportarà el pagament d'un cànon a l'Administració de l'Estat, constituint-ne la base imposable el valor del bé ocupat o aprofitat.

El valor del bé ocupat es determinarà per equiparament al valor assignat a efectes fiscals als terrenys adjacents, i en cas d'obres i instal·lacions, al valor material de les mateixes.

Per als supòsits d'aprofitament, el valor del bé serà el dels materials aprofitats a preus mitjans de mercat.

El tipus a aplicar serà del 8% en els supòsits d'ocupació i del 100% en els d'aprofitament.

A banda del pagament del cànon, els peticionaris de concessions i autoritzacions en el domini públic marítimo-terrestre hauran de prestar una fiança provisional del 2% del pressupost de les obres o instal·lacions a realitzar. Una vegada atorgada la concessió o autorització, es constituirà una fiança definitiva del 5% del pressupost.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ.

Les situacions d'ocupació o aprofitament del domini públic marítimo-terrestre són prou heterogènies. En molts casos l'activitat que es desenvolupi pot comportar uns forts impactes ambientals sobre el sistema que ocupi o aprofiti.

A les Balears trobem gran nombre d'activitats turístiques ubicades dintre de l'espai públic marítimo-terrestre, i en molts casos la seva ubicació és del tot inapropiada. Trobem xiringuitos i semblants a molts indrets que fins al present s'havien mantingut prou al marge de l'explotació turística i per tant d'important valor ecològic i fins i tot a les franges de costa adjacents a Parcs Naturals, Reserves Naturals o zones ANEI.

La valoració dels espais explotats mitjançant l'equiparació amb els terrenys adjacents no sols ignora el valor ecològic dels mateixos, si no que implica una major valoració dels terrenys que llinden amb zones urbanes o urbanitzables que no amb d'altres menys alterats per l'acció humana, i per tant aquelles concessions o autoritzacions atorgades dins trams de costa que encara es

mantenen verges pagaran una quantitat relativament petita en comparació amb altres que s'ubiquin a espais periurbans i per tant més degradats.

Una solució podria ser la valoració econòmica dels espais a través d'estudis d'impacte ambiental que quantifiquin l'impacte físic, ecològic i també el socioeconòmic. Tot i les limitacions d'aquest tipus d'estudis i l'increment d'esforços que implicaria la seva obligatorietat com a tràmit de la concessió o autorització, poden constituir una eina eficaç per tal de gravar en la mesura del possible les activitats ambientalment pernicioses.

OCUPACIÓ O APROFITAMENT DEL DOMINI PÚBLIC PORTUARI

Segons la Llei de Ports, els ingressos de les Autoritats Portuàries hauran de respondre a l'objectiu d'aconseguir la rendibilitat global del conjunt del sistema portuari i de cadascun dels ports.

Dintre d'aquest objectiu trobem la implantació de cànons per l'ocupació o aprofitament del domini públic portuari en virtut d'una concessió o autorització, estant-hi subjectes, entre d'altres, activitats comercials dins l'àmbit portuari.

El desenvolupament d'una empresa turística en un port és una pràctica habitual- és freqüent que empreses de transport marítim, restaurants, hotels, cafeteries, etc. desenvolupin la seva activitat a la zona portuària.

Aquests cànons tendran la consideració de preus públics, determinant-se les seves característiques, quantia i condicions per ordre del Ministeri d'Obres Públiques i Transports, previ informe del Ministeri d'Economia i Hisenda.

COMENTARIS.

Les repercussions ambientals de la ubicació d'empreses dintre dels recintes portuaris no són més que les d'aquelles situades a primera línia dels terrenys urbans municipals, el problema en sí és la construcció de ports, que tenen unes repercussions ambientals més que significatives (Ros, 2001).

Afortunadament per legislació autonòmica es prohibeix la construcció de nous ports esportius, constituint la millor eina per evitar la proliferació d'aquest tipus d'instal·lacions.

Altres

Les taxes registrals, sobre empreses de transport i d'expedició de títols requerits per l'exercici de les activitats turístiques, no són especialment rellevants per al nostre estudi.

IMPOST SOBRE ACTIVITATS ECONÒMIQUES

L'IAE (impost sobre activitats econòmiques) és un impost municipal obligatori de caràcter anual regulat per la LRHL. El fet imposable del mateix és l'existència de l'activitat empresarial, professional o artística.

L'article 31 de la CE estableix el deure de contribuir conforme al principi de capacitat econòmica, i la configuració del fet imposable a partir del fet d'exercir una activitat econòmica allunya l'impost d'aquest principi. A través de la llei 51/2002 de reforma de la llei 39/1988 es crea un nou coeficient, a aplicar sobre les quotes de les tarifes, determinat en funció de la xifra de negocis del subjecte passiu, intentant, d'alguna manera, de tenir present el principi de capacitat econòmica.

A l'hora de tributar, la quota a pagar es defineix d'una manera o d'una altra en funció del tipus d'activitat, fins al punt que ni tan sols existeixen criteris homogenis per als diferents sectors empresarials, fent que el procediment de càlcul sigui molt complex. Centrant-nos en les empreses turístiques, la quantificació que resulta de les tarifes de l'impost és tal que contempla reduccions del 70% per aquelles empreses d'allotjament hoteler o extrahoteler que romanguin obertes per períodes inferiors als vuit mesos anuals, afavorint doncs les activitats de temporada. La idea de la reducció sorgeix de suposar que aquelles empreses que obren per períodes més curts obtenen un volum de beneficis anuals inferiors a aquelles que obren, per exemple, durant tot l'any. Aquest supòsit és com a mínim qüestionable, ja que són molts els casos en que no es compleix. A més a més, afavorir les empreses de temporada és una actitud força criticable, ja que com a mínim per a la realitat balear, l'estacionalitat genera tot un seguit de problemes i situacions no desitjables, que lluny de ser premiada hauria de penalitzar-se.

Dintre del territori de les Illes Balears està esdevenint igualment un important problema la dispersió del turisme lligada al turisme rural i d'allotjament a domicilis, que son activitats de gran controvèrsia dintre de la fiscalitat en general, per l'IAE en particular. Pel que fa al turisme rural, la seva tributació depèn dels serveis que ofereixi, i pel que fa a l'allotjament a cases rurals o d'allotjament a domicilis tributaran com establiments extrahotelers sempre que ofereixin serveis complementaris, ja que en cas contrari tributaran atenent a l'epígraf corresponent al lloguer de béns immobles.

Un segon factor que afavoreix, com a mínim amb la mateixa intensitat que el turisme rural, aquesta dispersió del turisme de la que parlàvem és el fenomen de les segones residències i lloguers de béns immobles. Així existeix un ampli mercat de lloguers estiuencs d'habitatges que representen un elevat volum econòmic que no és gravat, ja que per tal de que l'IAE els contempli cal que el valor cadastral dels béns immobles sigui igual o superior als 6.000.000 d'euros.

El darrer punt a tenir present en relació a les tarifes que han de fer front les empreses turístiques son les bonificacions, les reduccions de la tarifa que efectivament s'aplicarà, que actuen potenciant unes determinades característiques, a saber:

- Inici de **noves activitats empresarials**
- **Element superfície**: el que es pretén no és gravar qualsevol superfície relacionada amb l'activitat sinó gravar la superfície directament utilitzada. Es considera que dintre de les empreses turístiques existeixen nombroses instal·lacions que no han de computar-se al 100%, com poden ser jardins, aparcaments, etc.
- Es minora la quota de l'impost en funció de la superfície que els subjectes passius destinin al **serveis socio-cultural**s i **d'escola de braçol**.
- Exempcions a **l'estat**, les **Comunitats Autònomes** (CCAA) i als **Ens Locals**: sempre que l'explotació es realitzi de forma directa. En aquest sentit seria interessant conèixer si l'exempció inclou aquells espais de gestió militar, vestigi dels privilegis d'aquest sector, que encara avui resten a nombroses localitzacions a Balears.

I a més a més s'habilita als ajuntaments, a poder establir bonificacions per:

- Foment de la **creació de treball.**
- A aquelles empres amb **pèrdues o beneficis** inferiors al que determini l'ordenança fiscal.
- L'utilització o producció **d'energies renovables.**
- La realització **d'activitats industrials** fora dels nuclis poblats.
- L'establiment de plans que fomentin un **transport dels treballadors** eficient i menys contaminant.

Al desembre del 2002 l'IAE ha sigut substancialment modificat, al incorporar l'exempció del seu pagament a les petites i mitjanes empreses (PIMES), aquelles empreses amb una xifra de negoci inferior al milió d'euros, per tal d'afavorir la seva viabilitat econòmica front a les grans superfícies.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

A l'actualitat ens trobem front a un impost que no vol ser proporcional al volum d'ingressos, tot i la creació del recent coeficient estimat en funció de la xifra de negocis, però que sí contempla reduccions i tributacions diferents per aquelles empreses que es suposen amb menor capacitat

econòmica, com són les que obren per períodes inferiors als vuit mesos, incorrent en falsedats en els supòsits en els que es basa a l'hora de fer la diferenciació i per tant allunyant-se del principi de capacitat econòmica. Una possible solució, que tot i quedar fora del permès per la LRHL podria ser viable a través d'una modificació de la mateixa, seria diferenciar la base liquidable de l'imposable, essent la primera el resultat d'aplicar un índex sobre la base imposable per tal de fomentar la proporcionalitat a la capacitat econòmica efectiva de l'activitat empresarial, sense que l'obtenció de benefici sigui el fet imposable, per tal d'evitar redundància impositiva amb l'impost de societats. La variable que es podria prendre com a base imposable és la qualitat ambiental de l'activitat, especificada a través d'algun tipus de certificació ambiental o bé acreditant haver realitzat inversions de millora ambiental[15].

Pel que fa al turisme rural i cases d'hostes, son interessants les modificacions introduïdes per la Comunitat Autònoma del País Basc, que han redactat epígrafs específics per aquest impost. Especialment Guipúscoa recull dos epígrafs: un relatiu al servei d'hostes a fondes i cases de hostes i allotjaments agrícoles que no siguin declarats com activitat complementaria a una activitat agrícola, ramadera o forestal; i un altre relatiu a allotjaments turístics agrícoles. Essent aquesta una bona solució per al tracte específic per aquestes activitats evitant problemes interpretatius i d'analogia.

Una possible solució a l'altre punt de controvèrsia, el lloguer d'habitatges, seria avançar envers alguna forma de tributar que no es fixés en el valor cadastral dels bens si no en el benefici individual per arrendador que suposa el lloguer dels béns immobles i fixar un nivell d'ingressos per sobre del qual es consideri que sí és una activitat econòmica rellevant per a l'economia familiar.

Per últim, en referència a les bonificacions per superfície, personalment considero que són del tot inapropiades, ja que per molt que el seu ús no sigui intensiu, continua essent superfície de titularitat privada d'ús exclusiu per als clients de l'empresa, de manera que s'exerceix un ús privatiu sobre el bé superfície de la mateixa manera que si aquest es dedica, per exemple, a edificacions, i a més els tipus d'ús que es consideren subjectes a les reduccions són fortament pertorbadors del medi tot i que puguin ser relativament més reversibles.

[15] Criteris de la certificació ampliats a la proposta de modificació de l'IBI

INICI I DESENVOLUPAMENT DE DETERMINADES EMPRESES TURÍSTIQUES

Impost sobre les Construccions, Instal·lacions i Obres

L'ICIO és també un impost local, tot i que a diferència de l'IAE és de voluntària imposició per part de l'ajuntament, que en cas de decidir-se a aplicar-lo pot fixar el tipus impositiu dintre d'uns marges marcats per la LRHL. El seu fet imposable és la realització de qualsevol construcció, instal·lació u obra per a la qual s'exigeixi l'obtenció de llicencia d'obra o urbanística, s'obtingui o no la llicència essent-ne el subjecte passiu el propietari que realitza l'obra. Així doncs, no estan subjectes els projectes d'urbanització, donat que aquestes obres no necessiten llicència ja que és el propi projecte legalment aprovat l'acte que els legitima. Tampoc requereixen llicència la construcció de ports esportius, la construcció o reparació d'autopistes i la construcció d'estacions de peatge. (Ruiz Garijo, 2002)

La quota màxima única estipulada per la LRHL és del 4% del cost de l'obra, incloent-hi la urbanització. El municipi de Palma, a traves de les seves ordenances fiscals ha establert la quota en el 3.64%, i incorpora una bonificació del 95% a les construccions, instal·lacions o obres per incorporar sistemes per a l'aprofitament tèrmic o elèctric de l'energia solar per l'autoconsum.

No s'ha de confondre la taxa de la llicència d'obres amb l'ICIO. La primera és una taxa que en cap cas pot superar el cost del servei donat per l'administració i per contra l'ICIO té com a base imposable el cost real i efectiu de la construcció, instal·lació u obra.

La seva incidència sobre el sector turístic es centra principalment sobre les activitats de promoció immobiliària a zones turístiques i per aquelles empreses que construeixen infrastructures de transport.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ.

En un territori com les Balears, i especialment a la Badia de Palma, on la quantitat d'habitatges construïts i de places hoteleres existents ha més que superat les necessàries per allotjar tant a la població resident com als visitants, és important que l'Ajuntament hagi imposat l'ICIO, ja que la nova construcció hauria d'estar fortament penalitzada. En aquest sentit, seria interessant augmentar la quota fins al màxim legal.

Sovint a l'hora de plantejar estàndards de sostenibilitat per al fet urbà es pren com a objecte de la regulació a la nova construcció. Però és una necessitat evitar la construcció de cap més plaça d'allotjament turístic, i que l'únic que pugui fer-se sigui permutar places enderrocades

per noves places edificades. El que ha d'impulsar-se és la rehabilitació integral de les infrastructures turístiques per tal de minimitzar els impactes que aquestes, o els consums que se'n deriven, provocaran, tot tenint present que si bé les grans cadenes hoteleres sí que són capaces (econòmicament) de rehabilitar-se, els petits empresaris no poden fer front a grans inversions en manteniment o en incorporació de noves tecnologies arquitectòniques, i per tant hauran de buscar-se solucions que tinguin en compte aquestes realitats.

Més enllà de les consideracions purament legals, la quantia de l'impost hauria de ser molt més elevada. Aquesta no podrà, com a mínim amb la situació actual del mercat immobiliari, desincentivar la construcció ni amb els valors actuals ni amb valors bastant més elevats, però augmentant la quota i amb bonificacions s'introduiran incentius envers determinats tipus de construcció. Es podrien ampliar els supòsits subjectes a les bonificacions, a qualsevol instal·lació o obra que incorpori millores de caràcter ambiental, no només aquelles referents a l'energia solar, si no totes les incloses a la directiva europea de certificació d'edificis, o d'altres fixades per l'ajuntament[16] que incloguin necessàriament a més de criteris d'eficiència, altres de caire bioclimàtic, d'integració paisatgística, de reutilització de fluxos dintre de l'edifici o de mobilitat, entre d'altres, per tal de minimitzar l'impacte ambiental de la nova construcció tot garantint-ne la viabilitat econòmica a mig termini. Les bonificacions establertes constituirien un avantatge fiscal relatiu per a la nova construcció "verda" front a la tradicional, així com i per a les remodelacions es realitzin incorporant aquests criteris. Seria també interessant poder diferenciar a través de les bonificacions entre les obres que impliquin construcció de nova planta, que haurien d'estar especialment penalitzades, i aquelles construccions que impliquin la remodelació de construccions ja existents o que ocupin espais urbans, que no urbanitzables.

De tota manera, el problema referent a l'edificació, el consum de sòl i l'ocupació del sòl rústic o protegit, ha de ser tractat més aviat a través de la normativa urbanística que no a través de la incentivació econòmica. En aquest sentit establir unes moratòries urbanístiques ben elaborades, com pot ser la realitzada a l'illa de Lanzarote, acompanyades de mesures envers el màxim aprofitament dels habitatges i places hoteleres ja construïdes, serien iniciatives força interessants, però que han de ser elaborades de manera acurada per tal d'aconseguir aquest agosarats objectius i no introduir efectes sinèrgics negatius.

A banda de la seva funció com a instrument fiscal, l'ICIO pot esdevenir una bona font d'ingressos econòmics per tal de possibilitar l'atorgament de crèdits tous a aquells edificis ja construïts que vulguin incorporar criteris ambientals i/o adherir-se a la certificació ambiental per als edificis ja construïts.

[16] Criteris de la certificació ampliats a la proposta de modificació de l'IBI.

Tributs sobre el joc d'atzar

Aquest apartat tot i tenir una importància substancial sobre gran part de les empreses turístiques, no ens interessa en el present anàlisi per la seva escassa rellevància ambiental.

- Taxa fiscal sobre jocs d'envit i atzar.
- Taxa sobre rifes, tómboles i combinacions aleatòries.

Impost sobre determinats mitjans de transport

Aquest impost estatal, contemplat a l'article 65 de la Llei 38/1992, de 28 de desembre, de Impostos Especials (LIIE), grava la primera matriculació definitiva a Espanya de vehicles automòbils nous o usats, excepte (per al que a nosaltres ens interessa), la matriculació d'autobusos aptes per al transport col·lectiu de viatgers i que tinguin una capacitat inferior a nou places o una alçada total sobre el sòl superior a 1800 mil·límetres. Son igualment gravades les embarcacions, bucs d'esbarjo o esports nàutics que tinguin més de set metres i mig d'eslora.

La llei recull altres exempcions, com són les que actuen a favor dels vehicles automòbils quan la matriculació es realitzi exclusivament per a l'exercici d'activitat de lloguer. Dintre del territori balear aquesta exempció representa un elevadíssim volum de diners no recaptats per part de l'administració. El parc de vehicles de lloguer és prou considerable, i aquests vehicles molt possiblement circulen unes hores a l'any equiparables a les de qualsevol vehicle privat, comportant uns perjudicis ambientals igualment equiparables.

Trobem també una important deducció de la quota prevista dintre del programa PREVER. Segons aquest els titulars d'un vehicle automòbil de turisme usat amb una antiguitat igual o superior a deu anys i que el donin de baixa definitivament per al desguàs, tindran dret a practicar a la quota de l'impost exigible una deducció de 482 euros. S'afavoreix doncs canviar vehicles antics per altres de nous, que si be per una banda afavoreix la incorporació de majors mesures de seguretat i millors tecnologies (també en benefici mediambiental), manté el tracte preferencial del vehicle privat motoritzat al donar majors facilitats per la seva renovació.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

Des d'un punt de vista ambiental en relació a les tipologies de vehicles que es veuen exempts, seria més convenient deixar fora de la subjecció a l'impost exclusivament aquells

autobusos i autocars destinats al transport col·lectiu de viatger, dintre d'una voluntat de modificar els patrons de mobilitat afavorint el transport públic.

Com es defensa a l'estudi per l'ambientalització de Barcelona (Esquerrà et al; 2002), seria igualment interessant introduir una categoria especifica per als tipus de vehicles que es vulguin promocionar (com poden ser aquells que funcionen amb energies "netes o els d'emissions zero), que hauria d'estar especialment afavorida o fins i tot establint temporalment una exempció del tribut. Aquestes propostes estarien en la mateixa línia que les experiències d'alguns països europeus que han estat considerades molt favorables per l'Agencia Europea de Medi Ambient, essent el més destacat l'impost alemà sobre vehicles.

Impost sobre hidrocarburs

Es tracta d'un impost especial, regulat per al LIIE, de caire estatal, que incideix sobre la fabricació d'hidrocarburs. Tot i que la seva voluntat és gravar la fabricació dels hidrocarburs, la quantia de l'impost és assumida per els consumidors en forma d'impost indirecte, afectant, entre d'altres, a les empreses turístiques que es dediquen al transport de viatgers. Aquestes son prou nombroses i impliquen un volum total de consum d'hidrocarburs prou important com per estendre'ns en aquest punt.

Als supòsits d'aplicació de l'impost establerts per la LIIE s'hi apliquen una sèrie d'exempcions obligatòries que deriven de la Directiva 92/81CEE. Aquestes afavoreix als productes energètics subministrats per a la seva utilització com a carburant a la navegació internacional aèria i marítima. La motivació de l'exempció rau en la voluntat d'harmonitzar les estructures de l'impost especial sobre hidrocarburs, avantposant els principis del mercat comú a altres, igualment inclosos en el dret originari, com son el principi de correcció, que s'inclou ja a l'Acta Única Europea, i que implica l'obligació de pagar per la contaminació que generem i de gestionar la contaminació des del seu origen de producció, permetent que grans emissions de CO_2 i altres gasos contaminants siguin lliurades a l'atmosfera sense cap càrrec fiscal i de manera totalment deslocalitzada.

Juntament a aquest gravamen, la Llei 24/2001 de 27 de desembre, de Mesures Fiscals, Administratives i de l'ordre social, ha creat un impost sobre les vendes minoristes de determinats hidrocarburs, del qual estan excloses les vendes a embarcacions així com els territoris de Canàries, Ceuta i Melilla.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

El problema de les emissions de CO_2, així com d'altres gasos presumptament causants del canvi climàtic, està essent en els darrers anys una de les majors problemàtiques en els camps de la investigació i de negociació internacional, ja que l'elevat grau d'incertesa científica, juntament amb els enormes interessos econòmics existents arreu del mon, estan dificultant en gran mesura l'adopció d'acords. L'ús generalitzat de les energies fòssils pot ser la causa de l'efecte hivernacle i de les alteracions climàtiques que sembla que ja avui en dia patim i que potser patirem amb major virulència en el futur. En cas de que les previsions d'un molt ampli sector científic es compleixin, haurem de fer front a un escalfament molt sobtat del clima acompanyat de fenòmens meteorològics molt intensos, de manera que les pèrdues no seran sols ambientals, si no també econòmiques, de seguretat alimentària i vides humanes a conseqüència dels riscos ambientals. Fins al moment, usant la metodologia científica, no s'ha pogut establir una relació de causalitat entre l'ús d'energies no renovables i l'escalfament de la terra, però tot i així, les evidències existents i les greus conseqüències que es preveuen, fan que sigui urgent l'aplicació del principi d'incertesa respecte a l'utilització d'aquestes fonts energètiques.

Aquest argument és de per si prou consistent com per justificar la penalització del consum d'hidrocarburs, però se li ha d'afegir encara un altre. El principal consumidor d'hidrocarburs a les Balears és el sector del transport, que inclou automoció i aviació, sumant entre els dos un 45% del consum total de combustibles fòssils (Blázquez et al; 2002).

L'automoció suposa un 20%, i per tant un elevat volum d'emissions, però l'ús generalitzat del vehicle privat motoritzat[17] te altres conseqüències a nivell territorial derivades de la difusió de l'edificació. Si be és cert que la major part del parc de vehicles està destinat a l'ús dels residents, s'ha estimat que els vehicles de lloguer suposarien entre un 3.5-4% del mateix[18]. A aquest nombre de vehicles se'ls ha d'afegir els autobusos dels hotels, les empreses de navegació, i un llarg etcètera d'empreses lligades al turisme que depenen de l'ús d'hidrocarburs per al desenvolupament de la seva activitat.

Aquests arguments son prou significatius no sols per reclamar un fort, tot i que paulatí, augment de l'impost sobre els hidrocarburs, sinó que han sigut part de la justificació de la defensa de les reformes fiscal verdes, que han estudiat en gran detall els avantatges que els impostos sobre l'energia presenten respecte als impostos sobre el treball o la riquesa.

---

[17] Amb gairebé una mitja pròxima als 1000 cotxes/1000 habitants. Veure apartat "Parc mòbil de vehicles" dintre de "Els indicadors de sostenibilitat" .

[18] Veure apartat "Parc mòbil de vehicles" dintre de "Els indicadors de sostenibilitat" .

Més enllà de les possibilitats fixades pel text legal, l'increment dels impostos sobre les energies fòssils és una necessitat per tal de canviar les dinàmiques actuals en termes de sostenibilitat. Aquest augment ha de ser d'implantació paulatina, acompanyat de solucions alternatives a l'energia fòssil i ha de tenir present les realitats d'aquells treballadors autònoms que compten amb maquinària que utilitza hidrocarburs, tot donant-los-hi solució.

D'altra banda a les Balears el 25% de tots els hidrocarburs consumits ho son per part de l'aviació, i d'acord amb la directiva 92/81CEE estan exempts del pagament d'impostos. L'anul·lació d'aquesta exempció és força complicada, i per tant legalment s'està molt limitat. Tot i així podria avançar-se envers la modificació de la mateixa a nivell comunitari o be, des de la Comunitat Autònoma instaurar un nou impost sobre els desplaçaments aeris de caire finalista que dediqui els fons recaptats al foment de els energies alternatives arreu del territori.

FISCALITAT SOBRE EL PATRIMONI DE L'EMPRESA TURÍSTICA

Impost sobre el patrimoni

Aquest impost estatal, regulat per la Llei 19/1991, de 6 de juny, de l'Impost sobre el Patrimoni, grava la titularitat de patrimoni net per part de les persones físiques. Estaran exempts del mateix aquells béns i drets de les persones físiques necessaris per al desenvolupament de la seva activitat empresarial o professional, sempre que aquesta s'exerceixi de forma habitual, personal i directa pel subjecte passiu i constitueixi la seva principal font de renda. Aquest cas es donaria quan l'empresa no estigui constituïda en societat, si fos així, el patrimoni social no es trobaria subjecte a l'impost. De tota manera, sí podria estar-ho la representació de dit patrimoni en accions o participacions socials de les qual sigui titular la persona física que ostenti la condició de soci.

La finalitat d'aquestes exempcions es la de no perjudicar l'activitat empresarial, ja que l'impost sobre el patrimoni és un tribut que té la voluntat de recaure sobre les grans fortunes i no sobre l'empresa.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

Tot i així em demano perquè no es persegueixen per igual les grans fortunes personals que les grans fortunes empresarials, ja que per exemple l'immoble de les grans cadenes hoteleres quedarien exemptes de pagar l'impost en funció de quina fos la seva forma associativa, i proposo que es modifiqui aquest comportament.

Les grans cadenes hoteleres, que no són poques a les Balears, tenen un elevadíssim patrimoni pel qual no tributen. Aquestes mateixes empreses són les responsables de gran part de la conflictivitat social que es viu a la CAIB respecte a turisme i medi ambient, anteposant els (seus) beneficis econòmics immediats a la preservació del territori. No sols això si no que a més són aquests grans hotelers els que van transnacionalitzar el capital balear al Carib i a l'Àsia, tot seguint una estratègia d'abaratiment de costos (socials i ecològics), traslladant la balearització i fent del fenomen local un fenomen que, a la llarga, pot esdevenir una pauta de conducta generalitzada (Murray; 2003).

Si bé es cert que sí que han de tributar pels beneficis econòmics que obtenen, seria interessant que les activitats empresarials de tot tipus, haguessin de pagar pel seu patrimoni, fent-ho amb una tributació zero per sota d'un llindar prou ampli com per que les PIMES no hagin de satisfer-lo.

Impost sobre béns immobles

Aquest impost grava la propietat de béns immobles, tant rústics com urbans, essent els subjectes passius els titulars dels mateixos, ja siguin persones físiques o jurídiques. Per tant, quan en l'exercici de l'empresa turística concorrin béns immobles, s'estarà subjecte a l'impost.

Aquest és un tribut municipal que deriva del valor cadastral dels béns immobles. Afecta principalment a les empreses turístiques de promoció immobiliària. Com tots els impostos locals es regeix per al LRHL i la concreció diferencial a cada municipi es fixa a les ordenances fiscals aprovades anualment pels plens dels ajuntaments.

El tipus impositiu d'impost és discrecional dintre d'uns límits prefixats a la LRHL i es diferencien dos tipus diferents, l'un per la propietat rústica i l'altre per la propietat urbana.

En alguns casos la base liquidable és diferent a la base imposable, ja que es preveuen una sèrie de exempcions i rebaixes. Una important bonificació que preveu la LRHL és la reducció d'entre el 50 i el 90% en al quota per als immobles que constitueixin l'objecte de l'activitat de les empreses d'urbanització, construcció i promoció immobiliària, sempre que no figurin entre els béns del seu immobiliari, bonificació. L'Ajuntament de Palma incorpora el màxim d'aquesta bonificació, essent del 90%. És difícil trobar una justificació a aquesta bonificació diferent a la voluntat de no perjudicar l'activitat empresarial. Tot i així és qüestionable a l'actualitat, amb el present fenomen relatiu a la constant urbanització i continu encariment de l'habitatge fruit de l'especulació, que siguin necessàries aquestes reduccions quan el negoci sobre el qual s'aplica es demostra dia a dia més rentable.

Altres casos especials son les autopistes, en els quals la base liquidable és un 10% de la base imposable, i els edificis de l'administració, que se'n veuen exempts.

Al 2003 s'ha fet una nova incorporació a l'IBI, regulant en un tercer tipus impositiu les instal·lacions especials, on s'inclouen centrals elèctriques, preses, ferrocarrils, etc. (Riera, 2003).

Segons la LRHL el tipus de gravamen mínim i supletori i màxim seran:

- Tipus de gravamen per als béns urbans: 0.4% i 1.1%.
- Tipus de gravamen per als béns rústics: 0.3% i 0.9%.
- Tipus de gravamen per als béns de característiques especials: 0.4 i 1.3%.

Considerant també uns certs increments dels tipus fixats per part dels Ajuntaments amb determinades característiques:

	Punts Percentuals	
	Béns Urbans	Béns Rústics
Municipis que siguin capital de província o Comunitat Autònoma	0.07	0.06
Municipis en els quals existeixi servei de transport públic col·lectiu en superfície	0.07	0.05
Municipis els Ajuntaments dels quals prestin més serveis dels obligats segons el disposat a l'art.26 de la Llei 7/1985, de 2 d'Abril	0.06	0.06
Municipis en els que els terrenys de naturalesa rústica representin més del 80% de la superfície total del terme	0.00	0.15

Així mateix s'inclou la possibilitat per als Ajuntaments d'exigir un recàrrec del 50% de la quota líquida de l'impost per als immobles d'ús residencial que es trobin desocupats amb caràcter permanent.

Les ordenances fiscals de l'ajuntament de Palma estableixen els tres tipus de gravamen amb quotes diferenciades:

- Tipus de gravamen per als béns urbans: 0.612%
- Tipus de gravamen per als béns rústics: 0.50%
- Tipus de gravamen per als béns de característiques especials: 1.3%

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

Actualment l'IBI és un impost amb un tipus de gravamen únic, que sols admet la diferenciació fiscal que deriva del valor cadastral dels immobles. Donat que els edificis tenen un impacte ambiental variable, en aplicació del principi de "qui contamina paga", una proposta realitzada per a l'ajuntament de Barcelona per l'Ecoinstitut de Barcelona (Esquerrà et al., 2002) i que crec que seria igualment aplicable a Balears és la de convertir l'impost actual en un basat en la diferenciació tributaria en funció dels impactes derivats de cada immoble, seguint els criteris de la Directiva Europea de certificació d'edificis.

Una actuació, dintre del que la redacció actual de l'IBI permet, que sí que considero que seria molt favorable per a solucionar l'especulació i l'existència generalitzada d'habitatges sense ocupar o laxament ocupats en forma de segones residències, (problema que pren molta força a Balears però que està generalitzat per al conjunt del territori) i donat que no existeix edifici més insostenible que un edifici buit, és l'aplicació del màxim augment diferencial dels habitatges en funció de la intensitat d'ocupació. Així, de manera generalitzada podria augmentar-se els tipus fins als màxims fixats per llei tant per als immobles urbans com per als residencials. A partir d'aquí s'aplicaria el recàrrec del 50% per als habitatges buits per part dels Ajuntaments o fins i tot l'aplicació generalitzada del mateix a través de l'execució de les competències que la Comunitat Autònoma té en matèria legislativa de bases locals.

Tot i el que permet la llei, des d'una perspectiva ambiental seria desitjable poder establir una major diferenciació relativa entre la diferent intensitat d'ús dels habitatges, la qual cosa implicaria una modificació de la LRHL, tasca que competencialment recauria sobre el govern central de Madrid.

Seria també interessant, incorporar reduccions o bonificacions per als habitatges ocupats que incorporin arquitectura o tècnica d'eficiència en l'ús dels recursos. Per tal efecte hauria de crear-se un sistema de certificació ambiental per al conjunt d'edificacions existents. Aquesta certificació pot ser l'ISO 14001 o bé una certificació especifica atorgada per part del govern balear que les conselleries poden ampliar amb uns objectius ambientalment més ambiciosos. Hauran d'especificar-se tot un seguit de mesures i llindars quantitatius d'eficiència que aniran revisant-se anualment.

Les repercussions d'un sistema de certificació d'aquest estil podrien anar més enllà de l'IBI, i permetre als immobles que superin els requisits gaudir de reduccions en part dels tributs als que es veuen subjectes actualment.

Aquesta mesura tendria unes repercussions importants en el sector immobiliari, però també molt rellevants sobre les empreses turístiques, especialment les d'allotjament.

Aquestes reduccions suposen en si mateixes incentius econòmics per tal d'ajustar-se als estàndards fixats. Tot i així, en molts casos els esforços en capital necessaris per poder adherir-se a la certificació seran prou importants com per que les empreses optin mantenir la seva situació present. Una possible solució seria establir un sistema de crèdits blans (amb un molt baix interès) per tal de realitzar aquells projectes necessaris per assolir els estàndards fixats. En aquest cas serà necessari tenir elaborat un pla d'actuació amb els objectius a assolir i la temporalització, els quals hauran d'anar-se complint per mantenir el préstec.

A més dels incentius en reduccions fiscals han de tenir-se presents els incentius en reduccions dels costos en energia, aigua i tractament de residus derivats de les reduccions dels consums.

Impost sobre vehicles de tracció mecànica

Aquest impost municipal obligatori, regulat per l'article 93 i següents de la LRHL, constitueix la segona font d'ingressos locals. És un impost directe que grava la titularitat de qualsevol vehicle de tracció mecànica que compti amb llicència de circulació, essent-ne el subjecte passiu el propietari del vehicle, tant si aquest és una persona jurídica o física, de manera que les empreses turístiques que siguin titulars de qualsevol tipus de vehicle se'n veuran subjectes. En aquest sentit, els rentacar son les empreses a les quals afecta amb major intensitat, ja que el nombre de vehicles que tenen a la seva titularitat és molt elevat.

La quota anual a pagar presenta un cert caràcter discrecional dintre del segment fixat per la LRHL, essent la quota a pagar proporcional als cavalls fiscals en turismes i tractors (que són alhora proporcionals als cavalls de vapor de potència del vehicle), nombre de places per als autobusos i quilograms de càrrega útil per camions.

Existeixen dues qüestions de caràcter ambiental en aquest impost. D'una banda, l'exempció de la que gaudeixen els autobusos urbans adscrits al servei de transport públic en règim de concessió administrativa atorgada pel municipi. I d'altra banda, la previsió per part de la LRHL que les ordenances fiscals municipals puguin regular les bonificacions de la quota en funció del tipus de carburant que consumeixi el vehicle atenent a la incidència ambiental del mateix, i de les característiques dels motors dels vehicles i la seva incidència ambiental. Son cada vegada més els municipis espanyols i també a les Balears que ja han traslladat aquesta possibilitat a les seves ordenances, per exemple, Barcelona, Madrid, Calvià i també Palma.

L'Ordenança fiscal Reguladora de l'Impost sobre vehicles de tracció mecànica de l'Ajuntament de Palma estableix un conjunt d'exempcions i bonificacions, de les quals la més rellevant per al present estudi és la bonificació del 75% per als vehicles elèctrics i els que utilitzin pel seu funcionament exclusivament fonts d'energia no contaminant.

PROPOSTES DE MODIFICACIÓ.

Les empreses de lloguer de vehicles seran aquelles que es veuran majorment afectades per qualsevol modificació que pugui realitzar-se de l'impost, i fins i tot petits canvis en el mateix poden esdevenir prou importants per a una empresa, ja que al haver-hi gran nombre de vehicles, l'efecte acumulat serà notable. Així doncs, mesures aplicables a molt curt termini per tal de

desincentivar l'ús d'automòbils, com pot ser augmentar la quota de l'impost màxim legal per a cada tipus de vehicle, tot mantenint, i potser augmentant, les bonificacions als vehicles "nets", com poden ser els elèctrics, els d'energia d'hidrogen o aquells inclosos a programes de compartició de vehicles[19], constitueix un incentiu envers la substitució paulatina del parc actual de vehicles de lloguer per altres que puguin incloure's en els supòsits bonificats.

A nivell municipal i supramunicipal seria molt positiu pressionar per una reforma del text de l'impost seguint el model de l'impost Alemà de vehicles, que té un caràcter estatal i incorpora les variables ambientals, constituint un exemple de modulació fiscal atenent a paràmetres ambientals. Aquest impost ha sigut considerat molt favorable en els informes sobre impostos ambientals de l'Agencia Europea del Medi Ambient (European Environment Agency 1996, 2000).

Tot i així ha de tenir-se present que l'ús del vehicle (tant de lloguer com privat) té altres conseqüències a banda de les emissions, i que si bé en un primer moment aquestes bonificacions poden ser adequades per generar incentius per reduir la contaminació, hauran d'anar acompanyades d'altres mesures adreçades a la reducció del transport privat.

En aquesta línia seria interessant la implementació de noves figures fiscals referents a la mobilitat com son els peatges públics (que és una branca del "road pricing"), una política ambiciosa de *road pricing* i l'increment dels preus d'aparcament (o zones blaves).

Els sistemes de *road pricing* estan especialment dissenyats per implementar-se dintre de les àrees urbanes i inclouen un conjunt de mesures encaminades a fer pagar per l'ús de l'automòbil, en tant aquest té uns costos socials de congestió, ús de la via pública, renou, contaminació... que resten en forma d'externalitats, i que per tant té sentit l'establiment d'un incentiu econòmic que persegueixi reduir-los (Esquerrà, et al.; 2002).

Tot i així cal assenyalar que la major part de les mesures de *road pricing* que s'han desenvolupat fins al moment actual han tingut una voluntat més aviat recaptadora i de disminució de la congestió, que no pas ambiental, tot i que els beneficis obtinguts s'hagin destinat a la millora i ampliació del transport públic.

El grau de sofisticació de les experiències desenvolupades fins al moment actual és molt divers. Existeixen exemples altament avançats on a través de sistemes més o menys elaborats de targes magnètiques o similars i aparells intel·ligents de control d'infraccions es modula el pagament en funció de la congestió i de les franges horàries, o altres iniciatives més modestes de pagament de peatges a l'entrada de diferents "anells" com son el *toll ring* de la ciutat noruega de Trondheim, o l'experiència londinenca.(Esquerrà et al.; 2002).

---

[19] També anomenats programes de car-sharing. www.compartir.org

Un segon conjunt de mesures serien aquelles adreçades a la generalització i encariment dels preus en concepte d'aparcament, que es justifiquen a partir de l'ús privat de la via pública per part d'aquells usuaris que hi estacionen. Aquesta és la forma més immediata d'encarir la circulació en cotxe a les ciutats, tot i que es trobarà també amb un cert rebuig social. Una manera de reduir-lo seria aplicar de manera generalitzada la iniciativa impulsada pel municipi de Palma i Calvià, entre d'altres, a través de la qual els residents de la zona tenen la possibilitat d'adquirir tiquets anuals a baix cost (uns 18 euros al municipi de Palma) per poder aparcar a determinades zones de la seva barriada.

Ha de tenir-se present que és molt difícil aconseguir l'acceptació social de les mesures que encareixen l'ús del cotxe, en principi perquè no segueixen el principi de capacitat econòmica i en definitiva aquells amb major capacitat econòmica podran continuar utilitzant el vehicle privat i la resta de la població se'n veurà exclosa, com passa amb la major part dels tributs ambientals. És tal el rebuig que pot donar-se socialment que es prefereixin altres mesures més radicals però igualitàries com pot ser l'ampliació de les zones ACIRE (Àrea de Circulació Reduïda) o la peatonalització dels centres de les ciutats. Al municipi de Palma, a més de la delimitació i senyalització de les zones ACIRE, s'ha restringit la circulació en alguns d'aquests sectors mitjançant el control del accés amb pilons retràctils.

Dintre del territori balear, i sobre tot en els darrers anys, com vàrem veure a l'apartat de parc de vehicles de la diagnosi de situació, s'estan realitzant fortes inversions en faraòniques ampliacions de carreteres existents fins a convertir-les en autopistes i autovies, de manera que es potencia l'augment de la mobilitat al reduir-se el temps efectiu que separa dos indrets. Però a diferència de les autopistes peninsulars, a les Balears, lluny d'haver-se de pagar per al seu aprofitament, son totes i cada una gratuïtes, existint un sol peatge a tota la CAIB, que és el del túnel de Sóller. Així, hauria de plantejar-se seriosament la generalització del cobrament per els trajectes realitzats per macro-carreteres, contemplant sempre l'existència d'un camí alternatiu gratuït, i destinar els ingressos obtinguts a ampliar i millorar les xarxes de transport públic. Així, si es complementés aquesta mesura amb la prohibició de construir noves carreteres, s'aconseguiria que una part important de les carreteres que encara conserven la seva estètica rural (i que actuen en menor mesura com a barrera paisatgística i ecològica) quedessin protegides, i d'altra banda es desincentivaria la construcció d'autopistes a partir de les carreteres existents.

Totes aquestes mesures adreçades a encarir la utilització del vehicle privat motoritzat no seran realment efectives en tant no es precedeixin per una millora del sistema de transport públic tant dintre de les ciutats com entre els diferents nuclis urbans. Serà doncs necessària una inversió pública inicial que més endavant es recuperarà a través de les mesures de penalització del vehicle privat.

Impost municipal sobre despeses sumptuàries

Aquest és un impost municipal de caire voluntari regulat per la RLHL i concretat a través de la corresponent ordenança municipal. En un principi aquest provenia dels tributs sobre els impostos de luxe, anteriors a la LRHL, i una vegada aprovada aquesta la majoria dels supòsits que contemplava passaren a formar part de l'impost sobre el valor afegit. El que resta actualment de l'impost de despeses sumptuàries és purament residual.

El fet imposable el constitueix l'aprofitament de vedats privats de caça, qualsevol que sigui la forma d'explotació o gaudiment, essent els titulars dels vedats els que es veuran obligats al seu pagament. La base de l'impost la constitueix el valor de l'aprofitament cinegètic que fixi l'Ajuntament mitjançant la classificació de finques segons el seu rendiment, a la qual se li aplicarà una quota del 20%.

COMENTARIS

Més enllà de l'opinió que cadascú pugui tenir sobre la caça, des de la perspectiva ecològica aquests suposen un ús del sòl força compatible amb les dinàmiques naturals. Als propietaris dels terrenys els interessa mantenir un bosc en bon estat ecològic per tal de que els conills, perdius, tords, tórtores i coloms que cacen es desenvolupin satisfactòriament, i tenen cura de que això sigui així. L'únic comentari que faríem al respecte és la necessitat de controlar la no introducció d'espècies i la gestió de l'ús públic d'aquests espais, que han de respectar l'accés als terrenys privats regulat per llei.

Des de la perspectiva de la fiscalitat no existeix justificació per augmentar la quota de l'impost, i tampoc de reduir-la, ja que el 20% actual no suposa una desincentivació de la creació de vedats i suposa una font d'ingressos per a l'administració pública.

FISCALITAT SOBRE EL BENEFICI

SUBVENCIONS

El foment de les empreses turístiques, com hem vist, pot realitzar-se a través de l'ús de mesures fiscals. A més d'aquestes, les subvencions desenvolupen un important paper.

L'article 40 de la CE obliga als poders públics a promocionar les condicions favorables del progrés social i econòmic per a una equitativa distribució de la renda regional i personal. Així mateix, l'article 46 de la CE vetlla per que els poders públics garanteixin la conservació i la promoció de l'enriquiment del patrimoni històric, cultural i artístic dels pobles d'Espanya- d'aquesta manera s'entén que el foment de els empreses turístiques, en quant a activitat d'utilitat o interès social, pot realitzar-se a través d'aquesta modalitat directa de despesa pública, distinta a la que es realitza a través dels beneficis fiscals.

La concessió d'aquest tipus d'ajuts pot partir de tots els poders públics, tant dins l'àmbit estatal, autonòmic i local amb càrrec als seus pressupostos generals. En aquest punt no han d'oblidar-se les subvencions que parteixen de la Unió Europea a través dels fons estructurals i dels programes horitzontals comunitaris. Aquests ajuts permeten implantar i millorar els sistemes de seguretat, la reducció del consum i el millor aprofitament de l'aigua i l'energia, la millora mediambiental d'establiments turístics, etc.

D'altra banda, s'ha de tenir present que també dins l'àmbit comunitari s'ha establert la prohibició dels ajuts d'estat, en tant incompatibles amb el mercat comú, tot i que existeixen vàries exempcions que permeten salvar aquesta prohibició que fan que a l'àmbit de les empreses turístiques les subvencions atorgades siguin nombroses i no plantegin problemes amb el dret comunitari. Així es permet facilitar el desenvolupament de determinades activitats, sempre que no alterin les condicions dels intercanvis en sentit contrari a l'interès comú, i els ajuts al sector turístic amb caràcter general, susceptibles de ser concedits a empreses sigui quina sigui la seva localització sectorial o regional.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

Hem de demanar-nos, però, fins a quin punt és convenient la promoció de l'empresa turística. Per tal de desenvolupar-la es prenen els articles 40 i 46 de la CE, emperò rellegint-los podem qüestionar fins a quin punt la promoció turística afavoreix o be constreny els seus objectius. Un turisme moderat aporta riquesa, progrés social i incentius per a la conservació del patrimoni i la cultura, però les realitats turístiques dintre de l'estat son moltes i molt diferents. Personalment crec que la promoció no ha de ser en un continu creixement de l'activitat turística, si no que més aviat ha de ser envers una gestió d'aquest sector que permeti obtenir els beneficis que aporta tot minimitzant les seves conseqüències negatives. En aquest sentit és força interessant l'estudi sobre

l'estalvi públic derivat de la contenció del creixement de l'oferta turística a Lanzarote (Calero, Márquez; 2002) al que ja ens hem referit anteriorment.

Així, les empreses subvencionades normalment estan obligades a materialitzar l'import de la subvenció en un determinat sentit, prèviament establert per aquell que atorga l'ajut. Des del punt de vista de la sostenibilitat aquests ajuts no son bons o dolents de *per se* sinó que més aviat dependrà de quines siguin les conductes que potenciïn. Una ambientalització dels projectes susceptibles de ser subvencionats seria un pas endavant envers una millor gestió del sector turístic.

IMPOSTOS

Dintre de la fiscalitat existent avui en dia al territori espanyol, els impostos sobre el benefici són aquells que a més de la funció recaptatòria tenen una voluntat redistributiva, i per tant uns objectius socials.

Les propostes d'ambientalització dels instruments fiscals actualment vigents tenen un caràcter regressiu que ja mencionarem a l'apartat dedicat als impostos ecològics[20], de manera que quant major sigui la capacitat econòmica de l'agent sobre el qual recauen, menor és el percentatge de la renda que implica el seu pagament. Així doncs, per compensar aquest efecte seria necessari un augment de l'eficiència de l'Impost sobre Societats i sobre tot de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques en la redistribució de capital seguint els criteris d'equitat.

Impost sobre societats

Aquest impost estatal progressiu, regulat per la Llei 43/1995, de 27 de desembre de 1995, de l'Impost sobre Societats, grava el fet d'obtenir beneficis per part de les empreses turístiques que presentin la forma de persona jurídica. La base imposable és per tant el resultat comptable obtingut per la societat.

A la quota tributaria s'hi apliquen un seguit de deduccions, de les quals, les que afecten a l'empresa turística son:

- **serveis públics** turístics locals.
- disseny i elaboració de **mostrari.**

[20] "Els Impostos Ecològics" dintre de "La intervenció pública: Diferents modalitats".

- deducció per activitats **d'exportació**: publicitat, propaganda i concurrència a fires internacionals.
- accés i millora en la utilització de **noves tecnologies.**
- **formació** professional dels treballadors.
- protecció del **medi ambient**: podran gaudir d'una deducció del 10% aquelles inversions que es destinin a instal·lacions que evitin o redueixin la contaminació atmosfèrica, que evitin o redueixin la càrrega contaminant que es vessada a les aigües superficials, subterrànies i marines, o que afavoreixin la reducció, recuperació o tractament correctes des del punt de vista medioambiental dels residus industrials. Així mateix podran ser beneficiaris de la deducció les inversions en vehicles comercials de transport per carretera nous que compleixin els requisits sobre emissions de gasos, partícules contaminants i fums establerts per la Directiva 88/77/CEE..

Segons Ruiz Garijo (2002), resulta summament útil i recomanable la introducció d'incentius fiscals per les inversions destinades a la protecció del medi ambient ja que aquests incentius orientats específicament a les empreses turístiques poden evitar la necessitat de configurar tributs ecoturístics de caire generalista, que es veuen envoltats d'una polèmica notable. Tot i que això sigui cert, com ja hem exposat anteriorment, ha de tenir-se present que l'ús d'incentius econòmics sols té sentit per a les conductes legalment tolerades que pretenen reduir-se a un determinat nivell, que l'activitat turística madura comporta un dèficit públic al qual han de fer front els residents del municipis turístics, trobant-se subjectes a una doble fiscalitat (Calero, Márquez; 2002)[21].

- Implantació **d'empreses a l'estranger.**
- Activitats de **transport de viatgers.**
- Promoció del << **Fòrum Universal de les Cultures de Barcelona 2004**>>.
- **Reinversió** dels beneficis extraordinaris: La bonificació d'aquelles empreses que reinverteixen aquests beneficis en elles mateixes porta a una potenciació de l'activitat. Una experiència en aquest sentit molt interessant per les seves nefastes conseqüències ambientals és el Règim per Inversions a Canàries (RIC), que suposava una exempció a l'impost de societats condicionada a la reinversió d'aquests diners.

[21] Veure apartat "Introducció de noves figures" .

Per tal que la reinversió de capital en la pròpia empresa impliqui una deducció de la tributació de l'impost hauria de condicionar-se a que els diners es destinessin a la millora de infrastructures o serveis de l'empresa i no al creixement de la mateixa, amb la qual cosa podria incentivar-se l'augment de la qualitat de les empreses i la introducció de reformes que incorporin criteris d'eficiència, en la línia del que mencionàvem a l'analitzar l'IBI.

PROPOSTA DE MILLORA

Pel que fa a l'apartat ambiental de les deduccions considero que aquestes haurien de ser d'un major percentatge, ja que les inversions susceptibles de ser deduïdes son operacions molt costoses econòmicament i que en principi només poden afrontar empreses molt potents. Així considero que aquest hauria de pujar-se fins al 25% igualant-lo a les deduccions de promoció de les empreses turístiques, ja que son objectius que com a mínim haurien d'equiparar-se. En aquest sentit podria reduir-se el percentatge dedicat a la promoció fins al 10% que actualment té l'apartat ambiental, i fer créixer el d'aquest segon fins al 25%. Aquestes bonificacions hauran de correspondre en tot cas a aquelles conductes ambientalment més ambicioses que les fixades per la normativa, sense que això impliqui que la normativa hagi de fer-se més laxa ni que hagi de parar d'avançar envers una major protecció.

Impost sobre la renda de les persones físiques

L'IRPF és un impost central directe progressiu regulat per la Llei 40/1998, de 9 de desembre de 1998 de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques i per altres normes Tributaries.

El text legal contempla la tributació per quota zero per aquelles persones físiques que ingressin per sota dels 21.000 euros anuals, i a partir d'aquest límit inferior es tributa per blocs amb un tipus mitjà (no marginal) mínim del 15% que va augmentant a mesura que augmenten els ingressos anuals fins arribar a un màxim del 45% al darrer bloc, que és a partir dels 60.000 euros anuals.

La tributació de l'empresa turística a l'IRPF es produeixen principalment en dos àmbits. El primer, la tributació de l'empresari turístic, persona física, pels rendiments d'activitats econòmiques. El segon, els deures formals dels empresaris turístics en relació a les rendes que satisfan als seus treballadors.

Al rendiment net de les empreses turístiques se li pot establir una sèrie de minoracions, i al rendiment net minorat se li apliquen una sèrie d'índex correctors.

D'entre les minoracions destaquen aquelles realitzades per incentius al treball i per incentius a la inversió. Aquestes segones permeten deduir determinades quantitats per la depreciació dels elements patrimonials de l'activitat.

En quant als índex en trobem dos d'especial rellevància: l'índex per a les empreses de petita dimensió, que s'atorga en funció de la població a la qual es desenvolupa l'activitat; i l'índex corrector per activitats de temporada. Aquest darrer es tal que a menor durada de l'activitat s'aplicarà un major coeficient corrector. S'estableix segons Ruiz Garijo (2002) la presumpció que la rendibilitat és major quant menor és la durada de la temporada, la qual cosa, segons l'autora no sempre és cert.

PROPOSTES DE MODIFICACIÓ.

En quant a les minoracions i correccions sols apuntar l'important potencial que tenen les minoracions per incentius a la inversió, ja que es podrien ampliar els conceptes que permetessin l'adhesió a aquestes deduccions fent que no sols s'incorpori la depreciació del patrimoni de l'activitat si no que permeti també incorporar aquelles quantitats destinades a la modernització dels establiments, en concret per a la seva millora ambiental

En quant a l'índex corrector per activitats de temporada no crec que sigui necessari incorporar una penalització per aquelles empreses que operen sols uns mesos a l'any. Considero que seria més apropiat incorporar algun tipus de reducció de la tarifa a pagar per aquelles empreses turístiques que romanguin obertes durant tot l'any, ja que permeten una major estabilitat laboral i actuen contra l'estacionalitat del fenomen turístic.

Ha de posar-se de manifest que en els darrers vint anys el tipus marginal màxim de l'impost ha anat reduint -substancialment, passant del 65% al 1980 a un 48% al 2001 i a un 45% al 2003. És força preocupant que amb el pas del temps disminueixin els tipus màxims, ja que demostra una tendència envers la reducció de les penalitzacions als grans ingressos anuals, provocant un afavoriment relatiu en el temps envers les grans riqueses, que al meu entendre hauria d'invertir-se. Com ja hem comentat anteriorment, aquest és dels pocs impostos progressius de l'estat espanyol, i en el marc d'una reforma fiscal que generalitzi la implantació d'impostos ambientals (que son regressius respecte la renda), les eines de redistribució de riquesa, com poden ser aquest impost, hauran d'aprofundir en la seva funció, augmentant la seva progressivitat en lloc de disminuir-la.

Una proposta molt interessant és l'exposada per Ruiz Garijo respecte a la definició del terme "municipi turístic" i la creació d'una categoria especifica per al qual es sotmetria a una major tributació a les activitats que en ells s'hi desenvolupessin, al entendre que els rendiments dels establiments turístics son diferents en aquests que en altre tipus de municipis.

Per últim hauria d'analitzar-se acuradament tots i cada un dels casos susceptibles de generar una rebaixa en el tipus a pagar de forma efectiva i promoure una ambientalització dels criteris que es segueixen a l'hora d'elaborar el llistat d'actuacions afavorides.

RÈGIMS ESPECIALS EN LA TRIBUTACIÓ DEL BENEFICI TURÍSTIC

La tributació del benefici de les empreses turístiques gaudeix d'un tracte fiscal específic en diversos territoris, com és el cas dels territoris històrics (País Basc i la Comunitat Foral de Navarra), que tenen la seva pròpia regulació de l'IRPF i del IS.

Aquests règims especials permeten un elevat marge d'autonomia per a les comunitats, no sols en l'àmbit recaptatori si no també a la realització de polítiques fiscals, i en concret, d'aquelles que poden contribuir a millorar la gestió del fet turístic.

El més clar exemple son les Illes Canàries que tradicionalment han gaudit d'un règim econòmic i fiscal específic al considerar que la seva llunyania, insularitat, superfície reduïda, relleu i dependència econòmica d'un reduït nombre de productes perjudiquen greument la seva capacitat de desenvolupar-se.

PROPOSTA

És interessant observar com les Illes Balears compleixen la majoria d'aquests criteris, diferenciant-se únicament per la menor distància que les separa de la península Ibèrica. Reclamar per a les Balears un règim tan específic com el de Canàries és potser massa agosarat, i també força arriscat (Roca et al.; Inèdit), però no ho és pas reivindicar una major autonomia fiscal únicament per tal de poder usar el sistema fiscal per constituir polítiques econòmiques que ambientalitzin la vida a l'arxipèlag. Alguna cosa semblant a la legislació ambiental, de la qual l'estat en té les competències però deixa marge a les Comunitats Autònomes per fer polítiques més estrictes ambientalment.

FISCALITAT SOBRE EL TRÀNSIT TURÍSTIC

Impost sobre el valor afegit

L'Impost sobre el valor afegit (IVA) és un impost central indirecte, regulat per la Llei 37/1992, de 28 de desembre, de l'Impost sobre el Valor Afegit. Dintre de la Unió Europea l'existència d'un impost sobre el consum és un fet comú a tots els estats, tot i que els tipus que comporten no estan unificats. Així, el tipus normal de l'IVA espanyol es situa al 16%, però trobarem també tipus reduïts per aquells béns considerats bàsics o de primera necessitat, i tipus ampliats, que recauran sobre els béns de luxe i poden arribar a ser aproximadament del 28%.

Potser per tractar-se d'un impost summament casuístic, sí permet disposar d'un tracte especial per a cada una de les empreses que s'inclouen dintre del trànsit turístic.

Nosaltres ens fixarem especialment en les empreses d'allotjament i de restauració. Als hotels, restaurants i cafeteries se'ls aplicarà un tipus del 7%, sense cap tipus de discriminació entre ells per la categoria de l'establiment.

Novament, al tractar els arrendaments de cases rurals i apartaments turístics tornem a trobar-nos amb una forta controvèrsia, centrada en un primer moment sobre si el lloguer de les cases rurals i els apartaments turístics poden ser entesos com serveis d'hostalera o no. Existeixen altres punts d'incertesa i d'àmbit de debat entre juristes, fins al punt que la seva regulació s'ha tingut present des de la Unió Europea, essent la tendència, atenent al dret comunitari, la seva equiparació als establiments hotelers.

Els habitatges d'aprofitament per torns i els balnearis es veuran subjectes a un tipus reduït del 7%.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

Al meu parer el punt més fluix de l'IVA és la injusta definició dels tipus per a cada activitat i/o bé consumit. Caldria avançar envers una ferma voluntat de que els béns de luxe fossin gravats amb tipus més elevats i els béns necessaris de consum diari tinguessin un tipus reduït.

Els establiments de restauració haurien de veure's sotmesos a un tipus diferenciat en funció de les forquilles de l'establiment, ja que la capacitat econòmica d'aquell que fa un àpat a un restaurant de cinc forquilles és substancialment diferent a la d'aquell que el fa a un bar de barriada.

Pel que fa als lloguers de cases rurals i d'apartaments, com ja s'ha esmentat en altres apartats d'aquesta anàlisi de la fiscalitat, tot i que el dret comunitari els entengui de cada vegada més com serveis d'hosteleria, cal no oblidar que existeixen supòsits en que, per a les cases rurals, l'activitat no és purament turística, si no que més aviat és complementaria de l'activitat agrícola,

ramadera o d'aprofitament forestal. En aquest cas, el sistema fiscal en general i l'IVA en particular hauria de ser prou lax com per que aquestes cases que desenvolupen una funció tan important per al camp com és evitar-ne el seu despoblament i abandó comptin amb les facilitats necessàries com per assegurar-ne la seva rendibilitat, i hauria d'incorporar alhora incentius per tal de que les cases rurals que no tinguin activitat ramadera, agrícola o forestal les incorporin. Tot i així no ha d'oblidar-se que l'activitat agrícola i ramadera és en molts casos important focus de deteriorament ambiental, de manera que podrien fixar-se una sèrie de criteris de compatibilitat amb el medi per tal de poder beneficiar-se dels descomptes fiscals.

Per últim crec que hauria de modificar-se l'IVA general dels establiments hotelers, d'aprofitament per torns i de balnearis, incrementant el tipus general i contemplant una sèrie de rebaixes per aquells establiments destinats a un públic amb menor capacitat econòmica o bé que incorporin paràmetres ambientals. En aquest sentit podria crear-se una figura fiscal pròpia per als establiments que comptessin amb una determinada certificació ambiental (com poden ser les ISO 14001 o bé una certificació específica creada pel legislador) i que permetés una rebaixa del tipus al qual l'activitat es veu subjecta.

Impost sobre l'increment de valor dels terrenys de naturalesa urbana

Aquest tribut local voluntari grava l'increment del valor que experimenten els terrenys de naturalesa estrictament urbana, durant el període impositiu, i es posi de manifest a conseqüència de la transmissió de la propietat, o de qualsevol altre tipus de dret real de gaudiment.

L'Ajuntament de Palma, a través de les seves ordenances municipals ha establert una quota del 27% sobre l'increment del valor que es determini, i així mateix contempla bonificacions de fins el 99% en les operacions de fusió o escissió d'empreses.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ

És molt interessant que existeixi un impost que gravi l'increment dels terrenys de natura urbana, ja que d'aquesta manera s'intenta lluitar contra l'especulació del sòl, que afecta tan fortament a gran nombre de ciutats, i entre elles, a Palma. Així doncs, tot i que el tipus fixat per l'Ajuntament és prou alt, aquest hauria d'incrementar-se fins al màxim legal únic per a tots els municipis fixat per la LRHL, que és del 30%.

Una possibilitat d'ambientalització seria poder diferenciar els terrenys urbans en funció del temps que estan exempts de qualsevol ús, és a dir, que no hi hagi edificació o be que l'edificació estigui desocupada. El primer supòsit pot semblar positiu des de la perspectiva ambiental, però un sòl urbà sense construir, tenint en compte la forta demanda de sòl existent, implica la construcció

d'un sòl edificable, el qual segurament estarà més allunyat del centre (major mobilitat obligada), tendrà possiblement un major interès ecològic i en ell s'hi edificarà molt possiblement de manera difosa, front a la construcció vertical, indiscutiblement més eficient sota termes de sostenibilitat, que es dona als centres de les ciutats. Així, quant més temps porti un terreny urbà sense ésser destinat a l'edificació, o a la construcció d'equipaments o zones verdes, podem entendre que haurà implicat un major deteriorament ambiental, i per tant la quota a pagar hauria de ser substancialment major.

En referència a la bonificació per a la fusió de les empreses em remeto al dit a l'apartat de Proposta de modificació de l'Impost sobre operacions societàries, i considero que no és correcte bonificar aquelles transmissions de capital que impliquen la constitució de grans empreses que generen , a més de les externalitats derivades de la seva pròpia activitat, un conjunt d'externalitats socials, econòmiques i fins i tot polítiques, al esdevenir agents amb massa capacitat d'intervenció en la vida balear.

Impostos sobre el tabac i les begudes alcohòliques

Aquests impostos no son rellevants per al nostre estudi, ja que si bé afecten a les empreses turístiques, no afecten al medi ambient de manera substancial i no son susceptibles d'incorporar criteris ambientals.

PREUS PÚBLICS I TAXES MUNICIPALS

Al meu parer, les empreses municipals de serveis haurien d'obtenir un benefici net anual igual a zero. La funció d'aquestes empreses hauria de ser la de dotar als ciutadans dels serveis bàsics necessaris per poder desenvolupar-se, i no la d'obtenir beneficis econòmics. Així doncs, aquestes empreses haurien de refer les seves comptes anuals, tot cobrant unes tarifes que garanteixin que el conjunt de la població pugui accedir a la quantitat mínima d'aigua, llum, gas i generació de residus, i que alhora els comportaments malbaratadors de recursos siguin penalitzat amb tarifes suficientment progressives.

Haurà de diferenciar-se també entre els consums de les persones, dels habitatges particulars, i els consums de les empreses, ja que els primers són necessaris per a la supervivència en el sentit estricte i els segons son necessaris per a l'economia, de manera que els primers hauran de ser prou més econòmics que els segons en un context en el que els recursos son escassos.

La diferenciació entre els consums i la generació de residus en funció de l'activitat i del volum individual consumit o generat hauran de ser el punt de referència per a les modificacions que es plantejaran.

PREU PÚBLIC PER SERVEIS DE TEMPORADA A LES PLATGES

Aquest es veu regulat per l'Ordenança reguladora del preu públic per serveis de temporada a les zones delimitades de les platges del terme municipal, aprovada per ple municipal el 20/12/2002.

L'objecte d'aquest preu públic és que els usuaris puguin gaudir, d'elements no fixos, com hamaques, gandules, etc. a zones determinades de la platja que hagin sigut degudament delimitades, amb uns preus fixos que es detallen a continuació:

Durant la present temporada turística s'han deixat sentir critiques al mitjans de comunicació sobre els elevats preus als que han de fer front els visitants per tal de poder accedir a aquests elements. És cert que cada municipi fixa quina serà la quantia a pagar dintre del seu terme municipal, i que Palma no és dels municipis més cars.

Concepte	Preu
Hamaques	3.90 euros/dia
Velomars normals	5.40 euros/hora
Velomars grossos	8.10 euros/hora
Taules de surf	9.00 euros/hora
Esquí nàutic	18.50 euros/quinze minuts
Esquí bus	7.10 euros/recorregut a la platja

Des d'un punt de vista ambiental és necessari que l'ús d'aquests elements comporti una despesa econòmica importat, ja que els serveis que comporten no són ni molt menys necessaris, si no més aviat "de luxe", i comporten un fort perjudici per als fràgils i cada vegada més escassos sistemes dunars de les illes. Així doncs, tot i que de manera generalitzada es desincentivi el seu ús, pot ser una solució per a la preservació de les platges millor conservades que, o be en elles se'n prohibeixi la seva ubicació, o be els preus que se'ls fixin siguin desorbitats. Així s'incentivaria econòmicament a que aquells usuaris que vulguin gaudir d'aquests elements acudeixin a les platges més malmeses, que tret d'excepcions són les de la Badia de Palma.

Mantenir uns preus elevats tot i que inferior a la de la resta de municipis em sembla, a banda de la prohibició de la seva instal·lació, l'opció més correcta.

RECOLLIDA I TRACTAMENT DELS RESIDUS SÒLIDS URBANS

La gestió dels residus urbans a l'illa de Mallorca ve regulada per el Pla Director per a la Gestió dels Residus Urbans a Mallorca, revisat al febrer del 2000. En ell es fixen com a competències del Consell Insular de Mallorca amb caràcter de servei públic insularitzat, pel que fa als residus sòlids urbans (RSU):

- El transport dels RSU des de les estacions de transferència fins a les plantes de tractament.
- El tractament unitari i integrat dels RSU.
- La coordinació amb els Ajuntaments per a la posada en marxa de la recollida selectiva a mesura que les plantes de tractament es trobin operatives.
- Aprovar una tarifa única per a la gestió dels residus urbans, amb independència de la distància del centre productor i el centre de tractament, i inclourà

els costos derivats de la informació, vigilància i controls per a una gestió ambientalment correcta i adequada a la legislació.

RECOLLIDA DE FEMS	
QUOTA ANUAL	
Habitatge.	9.75
Comerç.	17.56
Bar.	39.1055
Restaurant per plaça any.	18.6665
Hotel per plaça any.	24.5177
QUOTA VARIABLE	
Consums d'aigua superiors a 20m^3	0.0856 (euros/m3)

En el Pla Director s'especifica també que els Ajuntaments posaran en funcionament mecanismes per incentivar mesures de reducció i de recollida selectiva dels residus, tot intentant adaptar les taxes corresponents en funció de la producció dels mateixos, basant-se en estudis que hauran d'elaborar el Govern de les Illes Balears i el Consell Insular de Mallorca per tal de fomentar el reciclatge i la reducció dels residus a partir del pagament per generació en forma de taxes.

Entre els objectius fixats per el Pla són especialment rellevants l'estabilització en la producció de residus i l'augment dels percentatges de recollida selectiva dels RSU fins al 56% per a la fracció orgànica, el 30% per a la paper, el 41% per al vidre i el 22% per als envasos lleugers.

Per tal de poder realitzar la recollida selectiva domiciliària dels RSU, el pla estableix que el seu posseïdor haurà de separaren les diferents fraccions per a les quals s'han fixat percentatges de recollida, i aquests podran recollir-se o be en vorera, mitjançant contenidors específics per a la fracció orgànica i per a la resta, o be en àrees d'aportació, on es recolliran paper i cartró, vidre i els envasos lleugers.

Es contempla també la possibilitat de que els ens locals puguin realitzar, si escau, la recollida selectiva porta a porta dels generadors singulars de residus, els quals hauran de destinar, dins les seves instal·lacions, una zona específica per a la recollida selectiva dels residus. Aquest sistema fou implantat al municipi de Calvià, amb una molt bona acceptació i uns resultats força interessants[22].

A més a més, previ acord amb el Consell Insular de Mallorca, els ens locals podran realitzar la recollida selectiva dels residus urbans mitjançant altres sistemes que no utilitzin

[22] Veure Annex Tercer.

contenidors, sempre i quan es garanteixi la segregació en les cinc fraccions estipulades anteriorment.

Tot i així la major fracció recollida continua essent la de recollida en massa, i fins que no estiguin en marxa les plantes de tractament diferencial dels residus sembla que ni ajuntaments ni Consell realitzaran vertaders esforços envers el reciclatge. Des del 6 de novembre del 2000 els residus recollits en massa, segons el Pla de Residus de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, s'eliminaran a Son Reus (Palma). Aquest tractament dels RSU és notablement més car per als ajuntaments que altres tipus de gestió, que son alhora ambientalment més respectuoses. Aquest augment en la despesa associada al tractament dels residus repercuteix i ha repercutit ja en un augment de la taxa de residus. Les tarifes per al 2003 pel tractament dels residus sòlids urbans a habitatges, apartaments turístics, despatxos de professionals i locals comercials i industrials són les següents:

CONCEPTE		
Habitatges particulars, apartaments i despatxos professionals.	52.79	euros/any
Oficines, establiments i locals comercials i industrials fins a 100m2 de superfície.	84.93	euros/any
Establiments i locals compresos a l'epígraf precedent amb una superfície útil superior als 100m2 i en els quals hi treballin o tinguin alta a Seguretat Social d'1 a 5 persones.	0.34	euros/m2/any
Els mateixos en els quals hi estiguin empleades de sis a deu persones.	0.36	euros/m2/any
Els mateixos en els quals hi estiguin empleades d'onze a vint-i-cinc persones.	0.4	euros/m2/any
Els mateixos en els quals hi estiguin empleades més de vint-i-cinc persones.	0.45	euros/m2/any

En cap cas la quantia de la quota total a satisfer per les oficines, establiments i locals comercials o industrials, qualsevol que sigui la seva superfície i nombre de persones que hi treballin serà inferior a 84.93 euros ni superior a 1898.08 euros.

Bars, cafeteries, gelateries, orxateries, tavernes i establiments similars en els quals no es serveix menjar, amb una superfície útil no superior a 100m2.	189.15	euros/any
Els mateixos, quan la superfície útil superi els 100m2..	1.89	euros/m2/any
Casinos, cercles, clubs, societats recreatives, etc. amb una superfície útil no superior als 100m2.	84.93	euros/any
Els mateixos, quan la superfície útil superi els 100m2.	0.84	euros/m2/any
Llocs de venda a la via pública fires, mercats públics, platges, etc.	0.03	euros/m2/dia

Hamaques i similars a les platges.	0.03	unitats/dia
Hotels, residències, hostals, pensions, apartaments turístics, etc. en els quals es faciliti al públic tant el servei d'allotjament com el de menjar, amb subjecció o no al règim de pensió completa.	19.78	euros/plaça/any
Hotels, residències, apartaments turístics, hostals, motels, campaments turístics, etc. en els quals no es presti el servei de menjador.	12.14	euros/plaça/any
Restaurants i establiments en els quals es serveix menjar (cafeteries, restaurants, cellers, barbacoes, etc.)	15.06	euros/plaça/any
Sales de ball o de festes, discoteques, bingos i similars, amb superfície útil fins a 100m2.	282.18	euros/any
Els mateixos, quan la superfície útil superi els 100m2.	1.9	euros/m2/any

En cap cas la quantia de la quota total a satisfer podrà ser superior a 1898.08 euros anuals, ni inferior a 282.18 euros/anuals.

La recollida dels residus sòlids urbans del municipi de Palma es porta a terme per l'empresa municipal EMAYA, que és també l'empresa municipal de subministrament d'aigua i de clavegueram. Al casc antic del municipi la s'ha implantat durant la legislatura del pacte de progrés un sistema de recollida pneumàtica que diferencia la fracció orgànica de la resta, i fins i tot per diferents tipus d'usuaris.

A la resta del municipi la recollida es realitza mitjançant contenidors situats a la via pública, bàsicament contenidors per a la recollida en massa. Els contenidors per al paper i cartró i per al vidre es troben en un nombre significativament menor, i els d'envasos lleugers són purament anecdòtics.

PROPOSTA DE MODIFICACIÓ.

De manera qualitativa proposo un canvi integral en la gestió de residus que parteixi del sistema de recollida i es mantingui fins al tractament que es realitzi dels residus.

Pagament per generació.

A l'hora de dissenyar una taxa, la qüestió més important és quina és la base imposable. Aquesta pot coincidit amb el fet imposable o bé estar constituïda per alguna variable que correlacioni amb el fet imposable, utilitzant aquestes variables com una aproximació general i indirecta del fet imposable, que haurà de ser necessàriament la generació de residus.

Es justament el fet que no existeixi una relació biunívoca entre les variables del fet imposable i les de la base imposable el fet que aquestes taxes siguin incapaces de generar incentiu entre els ciutadans per avançar envers la reducció i el reciclatge. (Alcantudet al.; 2002). En aquests casos, reduir o reciclar, a banda de l'esforç extra que comporta, no implica pagar menys.

Els sistemes de pagament per generació son una alternativa substancialment diferent a la resta de metodologies disponibles, ja que és la única en que es realitza una estimació directa del fet imposable, i que per tant possibilita generar incentius envers la reducció, reutilització i el

reciclatge de les deixalles domestiques, al disminuir el pagament a realitzar en cas d'adoptar aquestes conductes.

Les modalitats bàsiques son el pagament per bossa, pagament per adhesiu o pagament per pes, ja que son les que compten amb un major nombre d'experiències pràctiques que en demostren la viabilitat.

Experiències prou interessants de pagaments segons generació a nivell internacional les podem veure a Berlín, Lansing (EEUU) i Bolzano (Itàlia). Dintre del territori espanyol, la primera iniciativa al respecte que s'ha posat en marxa ha sigut la de Torrelles del Llobregat, a partir del 14 de gener del 2003, i de la qual ja s'estan obtenint els primers resultats, que son prou satisfactoris (Puig, 2002).

Tot i així, cal posar de manifest que existeixen un seguit de problemes logístics lligats a la seva implementació –principalment derivats del model urbanístic -, però que en la seva majoria son susceptibles de resolució (Romano i Barrenechea, 2001), i per contra, els problemes lligats als mètodes de liquidació a partir d'altres bases imposables són intrínsecs a ells mateixos i deriven de les aproximacions que s'assumeixen.

Els mètodes de pagament per generació no son sols aplicables als residus domèstics, si no que poden ser especialment adequats per als residus comercials i industrials, tot i que per funcionin de manera efectiva en qualsevol d'aquests àmbits cal una prou important acceptació ciutadana –i que no sempre és fàcil d'aconseguir, degut a que en molts casos el canvi de model implica un augment de la quantia que el ciutadans han de pagar per la gestió dels seus residus- i en cas contrari es posen de manifest problemes com el turisme de residus o la conflictivitat social.

Incentius envers la selecció en origen.

De tota manera, les iniciatives de pagament per generació no son les úniques que es poden portar a terme i que incorporin incentius envers la reducció i la separació en origen. Existeixen altres experiències, substancialment més senzilles que les anteriorment exposades, que aconsegueixen prou bons resultats. Un exemple molt proper és el programa de recollida selectiva portat a terme al municipi de Calvià.

Si be el punt feble del mateix han sigut les polítiques de recollida dels residus domèstics, el punt estrella ha sigut la recollida selectiva dels residus comercials, concretament els de l'oferta complementària i els hotelers[23]. Així, després de negociacions entre ajuntament i empresaris es consensua un mètode a través del qual es solucionen els problemes de capacitat d'emmagatzemar

[23] Veure Annex Tercer.

residus per part dels comerciants i hotelers alhora que s'evita la necessitat d'emplaçar contenidors a la via pública i es fomenta la separació en origen. La solució passa per estipular horaris de recollida per cada fracció de la brossa: paper i cartró, i vidre (no envasos) per a la separació dels quals se'ls faciliten contenidors de tamany relativament petit que poden tenir dintre de l'establiment, de manera que si no estàs disposat a recollir de forma diferenciada hauràs d'acumular tota la brossa en massa fins al dia de la setmana que passin a recollir aquesta fracció. Als hotels fins i tot se'ls facilita una compactadora de cartró en títol de préstec.

Tant per hotels com per establiments de l'oferta complementaria l'ajuntament potencia els incentius per als empresaris d'adherir-se al sistema a través d'una disminució del 15% en la taxa de residus a més de considerar-se com una mesura impulsora de la millora de la qualitat turística. Així, per adherir-se han d'estar disposats a col·laborar amb els programes impulsats i sotmetre's a una comissió de seguiment.

Per últim, aquells establiments que s'adhereixin al sistema rebran una acreditació com a "Comerç adherit a la recollida selectiva". En l'actualitat més del 50% dels hotels i el 90% dels comerços s'han adherits als programes consensuats entre aquests i l'ajuntament.

Els dos problemes fonamentals de les mesures incentivadores a través de bonificacions o reduccions quan parlem de taxes és veure'n el finançament i la manca d'incentius envers la reducció.

Si en principi les taxes han de tenir una quantia que en cap cas pot superar el cost del servei prestat, en aplicar reduccions de fins al 15% de la quantitat a pagar, i que l'adhesió al programa sigui masiu, ens trobarem amb un dèficit en la gestió dels residus. Però és igualment cert que al canviar el sistema de gestió passant de la incineració dels residus en massa al reciclatge dels residus, es dóna un abaratiment del tractament dels mateixos, de manera que sí seria viable econòmicament aplicar importants reduccions a la taxa d'escombraries a pagar. El problema rau en que el preu que percep el ciutadà per la incineració dels residus no coincideix amb els costos de la mateixa (incloent l'amortització de les infrastructures) i al canviar el model i fer correspondre els costos de la gestió dels residus a la recaptació, pot comportar un increment del pagament efectiu percebut pels ciutadans.

Seria necessari realitzar un anàlisi quantitatiu de quina és la diferència en el cost del tractament unitari entre els tractaments finalistes aplicats i el reciclatge dels residus, per tal de poder fixar les reduccions a aplicar en una quantia tal que faci que el que efectivament es paga es correspon al cost del tractament dels residus.

Si bé aquest primer problema pot ser solucionat, la manca d'incentius envers la reducció és una limitació intrínseca al model.

PREUS PÚBLICS PER EL SUBMINISTRAMENT D'AIGUA I EL TRACTAMENT DE LES AIGÜES RESIDUALS

A les Balears la gestió de l'aigua ha de considerar-se com una de les temàtiques més urgents i complicades. Urgent perquè existeix la necessitat real de ser capaços de donar resposta a les demandes d'aigua que existeixin per part dels usuaris. I complicada, perquè no és suficient aplicar mesures de gestió de l'oferta, ja que aquesta és una espiral envers l'insostenibilitat, i així ho va reconèixer el Sr. Antoni Rodrigues Perea[24], a les terceres Jornades Catalanes per una Nova Cultura de l'Aigua.

El sector turístic bé és cert que no és el consumidor exclusiu de recursos hídrics, i és igualment cert que els altres consums no són ni de bon tros negligibles front al turístic. Però sí és cert que és, a banda del consum residencial, l'únic consum que en gran part és sumptuós. La diferència bàsica rau en que, com vàrem dir a l'apartat de "Diagnosi de situació del territori balear", és que un turista mitjà consumeix al voltant dels 880l/dia front als 250 l/dia dels residents. Aquests majors consums individuals dels visitants arriben a suposar un volum de consum absolut prou elevat als mesos d'estiu com per fer créixer les dotacions (l/persona/dia) durant la temporada alta.

Així doncs és lícit revisar quina és la situació hídrica actual i quines són les previsions de gestió, per tal de valorar fins a quin punt es diferencia (o no) entre consums sumptuosos i els consums necessaris a l'hora de pagar per el be aigua, així com quins esforços es fan envers la reducció de les demandes.

Al municipi de Palma, la gestió de l'aigua està regulada pel Reglament del servei d'Abastament d'aigua així com del Reglament Municipal sobre l'ús de la xarxa de clavegueram sanitari.

La companyia pública EMAYA és l'encarregada de portar a terme els dos serveis, que inclouen l'abastament d'aigua a la població del terme municipal de Palma, la recollida de les aigües brutes i el subministrament d'aigua residual regenerada. Però també té la competència d'efectuar inversions, realitzar estudis i plans, redactar projectes, formular suggeriments, propostes i sol·licituds a les administracions competents per a la millor prestació del servei, i molt especialment, per procurar la disponibilitat de recursos hídrics suficients.

Aquesta, així mateix, té la competència de fixar les tarifes de preus i definir l'estructura tarifària necessària per a la gestió d'ambdós serveis, essent possible establir diferents condicions econòmiques entre els usuaris en raó de la seva capacitat econòmica i dels diferents usos del fluid, amb la finalitat de procurar l'estalvi d'aigua o racionalitzar-ne el consum, contemplant-se de manera

[24] Director general de Recursos Hídrics de la Conselleria de Medi Ambient.

explicita als reglaments corresponents que aquestes puguin ser progressives, sense perjudici de les competències administratives en llur aprovació. A l'Annex Quart es detallen de manera quantitativa quines són les tarifes, quotes i cànons a satisfer.

Les tarifes de consum i de servei de clavegueram

Aquestes tarifes es diferencien en els usos d'habitatge particular per una banda i d'industrial i comercial per l'altra.

Les tarifes a les que es veuran subjectes els habitatges particulars són fortament progressives, passant de 0.4 euro/m^3 per al consum i 0.1euros/m^3 per al clavegueram en el primer tram fins a 4.3 euros/m^3 en el consum i 1.98 euros/m^3 per al consum per sobre dels 120m^3, havent-hi un total de sis trams intermitjos.

Per contra, la resta de tipologies d'usuaris pagaran una quantitat fixa per consum i clavegueram independentment del consum i de l'ús que se'n doni.

Quotes de servei d'aigua i clavegueram

En aquest cas la situació és sensiblement diferent. Els habitatges particulars satisfaran una quantia única independentment del consum realitzat, i seran en canvi els locals comercials i els hotels els que veuran com l'import a pagar varia substancialment en funció dels mil·límetres de cabal contractat, per als primer, i de les estrelles i el nombre de places hoteleres per als segons.

Cànon de sanejament (Govern Balear)

Segons els dos reglaments anteriorment esmentats, es podran imposar uns cànons amb caràcter general a tots els abonats –tot i que diferenciant-los en categories- que seran de naturalesa finalista i temporal, per poder afrontar inversions en infrastructures específiques.

Així trobem que a la pràctica s'han instaurat dos canons diferents: un de fix, que diferencia entre el tipus d'usuari, i un de variable. Aquest segon, a més de diferenciar per tipus d'usuari, ho fa en funció del cabal contractat per als locals comercials i per les estrelles i el nombre de places per als hotels.

PROPOSTES DE MODIFICACIÓ

Modificació de les tarifes de consum

En el municipi de Palma de Mallorca, la principal deficiència en el sistema de tarifes és la no progresivitat en els consums dels comercials. Tot i que de manera estricta hauria de criticar-se també la no progresivitat de les quotes als habitatges, aquest fet pot legitimar-se en base a que les variables que determinen la variabilitat de les quotes presenten valors aproximadament constants, ja que el cabal contractat i el nombre de persones que viuen a un habitatge no varia substancialment.

En canvi la no progresivitat ni diferenciació de les tarifes d'aigua i clavegueram per a les diferents tipologies comercials i industrials no són justificables.

Així doncs seria necessari diferenciar certs grups de categories empresarials que presentin característiques semblants i dintre de cada grup establir trams de consum que es considerin baixos, mig , alt, molt alt, i així successivament, i per cada tram fixar un preu del metre cúbic. El valor dels llindars es fixarà en funció de les necessitats de l'activitat empresarial, de l'ús que de l'aigua se'n donarà i de les condicions en que serà retornada a la xarxa de clavegueram.

Les empreses turístiques en aquest cas haurien de tenir un preu de l'aigua consumida superior a la de la resta de la població i fins i tot bastant superior a la d'aquelles activitats empresarials no contaminants, ja que en primer terme han de quedar garantides les necessitats de la població resident i dels sectors productius deslligats del turisme, per tal de no implicar forts creixements dels costos de les escasses indústries (en cas de que no siguin contaminants, repeteixo) ni per a l'agricultura.

En el cas específic de les empreses d'allotjament haurien de determinar-se quins son els consums que es consideren necessaris (en sentit estricte de la paraula). Segons l'Estratègia Balear per a la Sostenibilitat (a l'apartat titulat "Cap a la Nova Cultura de l'Aigua"), s'han de prendre els 160 l/hab/dia com la dada de consum domèstic sostenible. Aquesta quantitat haurà de ser igual per turistes i residents, però tot i així, com que l'aigua consumida per els turistes s'utilitza per a l'obtenció d'un benefici econòmic privat que alhora implica fortes externalitats, i no per a la supervivència intrínseca de les persones, i per tant hauria de cobrar-se força més cara que els primers 160l/persona/dia per als residents, i per sobra d'aquest valor hauria de penalitzar-se el consum més que fortament i de manera molt progressiva.

En principi aquests canvis de les tarifes no haurien de presentar cap problema legal, ja que el Reglament Municipal del Servei d'abastiment d'aigua així ho permet. Tampoc hauria d'existir cap impediment tècnic rellevant, ja que les tipologies que no presenten una tarifa progressiva per al

subministrament d'aigua sí que la presenten per al clavegueram i per les quotes de servei, de manera que l'únic problema a solucionar seria la quantificació monetària del preu del metre cúbic per cada tram de consum.

Un objectiu més agosarat podria ser el de garantir la dotació mínima diària necessària, prenent els 160 l/hab/dia com la dada de consum domèstic sostenible. Així, per consums menors o iguals a aquest valor es fixaria una tarifa zero, ja que aquest volum de consum és imprescindible per al correcte desenvolupament de la quotidianeitat per part de tot individu. A partir dels 160l/hab/dia es percebrien tarifes progressives més que proporcionals al volum d'aigua consumit, de manera que es dissuadissin els consums elevats, i amb l'ingrés extra obtingut d'aquests es poguessin finançar els consums mínims necessaris.

Certament aquesta iniciativa implicaria una reducció dels beneficis de EMAYA, però com ja hem dit al començament de l'apartat de Preus Públics, considerem que les empreses públiques han de gestionar-se en base a uns beneficis nets anuals igual a zero. Partint d'aquest principi, aquest tipus de tarifació no ha de comportar cap problema de finançament per a EMAYA, ja que les dotacions actuals es situen per sobre dels 300 l/hab/dia (Estratègia Balear per a la Sostenibilitat). Tot i així potser a la llarga s'aconsegueixen reduccions dels consums tan importants que deixa de ser viable econòmicament aquest sistema. A partir de llavor haurà de plantejar-se començar a cobrar a la població pels costos de mantenir els subministraments mínims (a més de la progresivitat per sobre dels mateixos), o bé l'administració pot subvencionar a EMAYA en una quantitat igual a la mínima necessària en cada període com perquè el subministrament gratuït de fins a 160 l/hab/dia sigui viable.

Aquest subministrament gratuït hauria de quedar també garantit per als treballadors de les empreses, i per sobre del volum necessari per als seus treballadors aplicar-los les tarifes fixades segons el sector d'activitat i els consums.

Pel que fa als cànons de sanejament, haurien de reconfigurar-se els mateixos de manera que no tots els usuaris haguessin de fer-se càrrec per igual del cost de les obres i projectes de millora, ja que fent-ho així, entre el conjunt de la ciutadania es paga la construcció de les infrastructures necessàries per poder subministrar aigua i clavegueram a les urbanitzacions allunades del nucli de la ciutat (que solen ser d'elevat poder adquisitiu). Així mateix, haurien de centrar-se esforços en la millora de les xarxes de subministrament, a les quals les pèrdues son notables, així com la introducció de millors tecnologies per a la recuperació de pluvials i la regeneració d'aigua, entre d'altres. Els cànons del govern, juntament amb ajuts per part de govern i ajuntament podrien ser una bona eina de finançament.

Mesures fiscals

Al llarg de anàlisi dels diferents tributs hem anat parlant en diferents casos com la introducció d'una certificació ambiental de les empreses turístiques en particular (però que podria ser estesa al conjunt d'empreses de les balears) podria permetre tot un conjunt exempcions, reduccions i/o bonificacions per a un conjunt de tributs ja existents a l'actualitat, aportant així una avantatge relativa a les empreses que incorporin aquests criteris ambientals. Un bloc important de qüestions a valorar a l'hora d'atorgar aquesta certificació hauria de ser necessàriament el referent a l'eficiència hídrica, la recuperació i la reutilització de les aigües; per tal d'assolir aquests objectius haurà d'incorporar noves tecnologies, i per a tal efecte es poden establir un sistema de crèdits tous.

LA NOVA OFERTA TURÍSTICA

Una perspectiva general per al conjunt de la reforma pot ser la idea de iniciar un pla de marketing intern, com defensa Joan Carles Avia (ONA nº 17) però que serveixi per promocionar les Illes sota el paradigma de la sostenibilitat. Es tracta de poder oferir al visitant la nova idea d'un territori ambientalment respectuós, on la seva estada no impliqui necessàriament una degradació del medi, i on els residents no el percebin com a causa del deteriorament territorial.

Aquesta idea podria materialitzar-se a través d'alguna iniciativa que permeti abaratir costos per als visitants alhora que s'incentivin les conductes sostenibles a les empreses d'allotjament turístic. De manera voluntària, els propietaris de les empreses d'allotjament turístic podrien instal·lar comptadors d'electricitat i aigua a les habitacions i cobrar al visitant en funció de les seves lectures, de manera que cada turista pagui sols en funció dels consums que realitza, generant incentius envers l'estalvi de recursos.

INTRODUCCIÓ DE NOVES FIGURES

Segons l'estudi de Calero et al. (2002) sobre l'estalvi públic derivat de la contenció del creixement de l'oferta turística per a l'illa de Lanzarote, el **creixement del dèficit públic** a les destinacions turístiques és degut a que la despesa que han de realitzar els organismes públics és induïda pel conjunt de la població flotant, i en canvi, molts dels ingressos més importants són sols generats per la població resident. Aquest fet és el que s'ha anomenat la **doble fiscalitat** (Roca et al., Inèdit) a la que estan subjectes els residents dels municipis turístics, ja que a través dels seus impostos han de finançar-se les infrastructures necessàries per al pic de població flotant, que acaben esdevenint sobredimensionades i de les quals els visitants no en perceben els costos econòmics.

A més de les despeses del manteniment urbà, les administracions hauran de fer front a tot un altre seguit de costos. El dèficit de les administracions augmenta a mesura que es desborda la pressió humana sobre el sistema insular, i quant majors són les externalitats induïdes, ja que es produiran uns impactes que hauran de ser corregits, en cas que sigui possible, per les pròpies administracions, i els seus costos econòmics seran més que notables (Calero et al. 2002).

Per tal d'evitar aquests impactes, com ja hem exposat anteriorment, una solució a considerar són els impostos ecològics. Però entre les limitacions dels mateixos trobem que existeixen processos degradatius del medi per als quals és difícil definir qui en concret n'és el causant, o bé que no és possible per qüestions tècniques penalitzar a aquells que els causen, promocionen o perpetuen, i per tant no es pot prevenir la materialització d'aquests impactes. En són un exemple fenòmens com l'abocament de brossa difusa tant a terra com a la mar, la degradació de les platges, la massificació d'espais o altres realitats com aquestes, que si bé són també conseqüència dels residents, els visitants també tenen una responsabilitat parcial, i constitueixen un creixent percentatge de les queixes sobre el "producte turístic" [25](Aguiló, 2002).

A més a més, sovint altres tipus de mesures correctores, com són la normativa o la conscienciació ciutadana, tampoc resulten gaire efectives en aquests casos, de manera que la gestió d'aquestes conductes per part de l'administració es limita a corregir-ne els efectes, i per tal efecte és necessària una dotació suficient de fons.

Aquests arguments, tan simples i coneguts, juntament amb la demostració de Calero et al. que els beneficis obtinguts del turisme no compensen els costos en despesa pública que generen, haurien de ser suficients com per motivar la creació d'algun tipus d'impost purament recaptatori que

[25] Els principals aspectes que, segons les enquestes realitzades per el Govern de les Illes Balears, s'han de millorar son: Excés de turisme i construcció, i excés de brutor a l'entorn.

recaigui sobre els turistes que visiten les Illes. El turisme sostenible és un objectiu de primer ordre, però, no pot assolir-se sense una dotació de recursos financers suficients (Ruiz Garijo, 2002).

La concreció de la forma és sens dubte una qüestió complicada, ja que encara resta a l'ambient la crispació que va suscitar l'ecotasa, però ben segur que és possible trobar algun mode d'aplicació pràctica que sigui mínimament acceptada per tots els actors.

El tema és sens dubte molt interessant, però també prou complex com per constituir l'objecte d'un altre treball de finalització dels estudis de Ciències Ambientals.

CONCLUSIÓ

En el clima posterior a les eleccions del 25-M del 2003, caracteritzat epr el conflicte i la manca d'alternatives en ecofiscalitat sorgeix el present projecte, com una mesura per tal d'ambientalitzar la fiscalitat i els preus públics als que es veuen subjectes les empreses del sector turístic a les Balears, i en concret, al municipi de Palma de Mallorca.

Amb aquesta voluntat, i més enllà del que l'ecotaxa perseguia, es pretén la introducció d'incentius econòmics envers conductes d'empresaris i de visitants més sostenibles, que permetin una major compatibilització del mediambient i el turisme, i la reconciliació de part de la societat balear amb el sector. De tota manera es te present que la gestió territorial ha d'estar constituïda per tot un conjunt de mesures encaminades a revertir els processos degradatius, entre elles, els incentius econòmics, però no les úniques, i que en molts casos la millor gestió per a la preservació és una simple prohibició.

La metodologia utilitzada es basa en primer lloc en la identificació d'aquells impostos, tases, subvencions i preus públics que afecten directament a les empreses turístiques, tot analitzant-ne les seves repercussions ambientals. A continuació, per cadascun d'ells, es plantegen unes propostes de modificació per tal d'incentivar conductes ambientalment desitjables, contemplant en la seva majoria en dos horitzons temporals. D'una banda es troben aquelles mesures que poden desenvolupar-se dintre del marge que la legislació permet al les administracions competents, i per tant, amb una visió a més curt termini. D'altra banda, es proposen un conjunt d'actuacions més agosarades en els seus objectius ambientals, que requeririen d'una modificació dels textos legals vigents, que si be no és probable que trobin recolzament polític, no es veuen subjectes a cap limitació tècnica en la seva aplicació.

La majoria de les propostes de reforma van encaminades a aprofundir en l'aplicació dels principis de "qui contamina paga", aprofitant els beneficis del doble dividend, al traslladar part de la càrrega fiscal dels impostos sobre el treball als impostos ecològics; i del principi de "capacitat econòmica", tot preveient que la generalització de l'aplicació d'impostos ecològics, regressius sobre la renda en la seva majoria, poden implicar una pèrdua relativa de capacitat econòmica dels agents amb menys recursos. Per tal de minimitzar aquest efecte es planteja la possibilitat d'augmentar la progressivitat dels impostos sobre el capital, afavorint doncs una major redistribució de la riquesa.

El present projecte s'entén com una primera passa envers una vertadera reforma fiscal ecològica que prengui com a àmbit d'abast el conjunt de les Illes Balears i que entri, en el futur, en els necessaris anàlisis quantitatius. L'objectiu últim és poder construir un nou model turístic, renovat, menys dispers, que incorpori les millors tecnologies disponibles i que permeti pagar als

visitants en funció de l'impacte propi i no del col·lectiu, afavorint alhora la reducció dels consums i la generació de residus, i la reducció de costos per al sector, augmentant-ne la seva competitivitat. En definitiva, plantejar una primera aproximació envers el que podria ser un nou model de turisme, el turisme sostenible.

BIBLIOGRAFIA.

Referències:

- Aguiló, E. et al. (2002): *La Despesa Turística. Govern de les Illes Balears*. Conselleria d'Economia, Comerç i Industria; Conselleria de Turisme.
- Ajuntament de Calvià (1997): *La sostenibilidad de un municipio turístico, Plan de Acción.*
- Alcantud, A., Esquerrà, J., Puig, I., Roca, J. Ecoinstitut de Barcelona. (2002): *Estudi sobre la fiscalitat dels residus domèstics i el finançament del Programa de gestió de residus municipals de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Resum. Àrea metropolitana de Barcelona.* Entitat del Medi Ambient.
- Alonso Olea, M.; et al. (2002): *Legislación sobre Medio Ambiente*. Ed. Civitas.
- Arroyo, I.; et al. (1994): *Legislación marítima y fuentes complementarias*. Ed. Tecnos.
- Blazquez, M.; Murray, I.; Garau, J.M.; (2002): *El tercer boom.*CITTIB
- Calero P., Márquez M. (2002): *Evaluación del ahorro público producido por la contención del crecimiento de la oferta turística en Lanzarote. Estrategia Lanzarote en la Biosfera*.
- Casado Ollero, G.; et al. (2003): *Código de las Haciendas Locales*. Ed. Thomson Aranzadi.
- Comissió Europea (1993): Llibre Blanc sobre el Creixement, la Competitivitat i el Treball de la Unió Europea.
- Diversos autors(2000): *Principles of Environmental and Resource Economics. A guide for estudents and decision-makers*. Ed. MPG Books Ltd. 2ª edició.
- Dobson, A. (1999): *Pensamiento verde: una antologia*.. Ed. Trotta. Serie medio ambiente.
- Esquerrà J., Roca, J., Puig I., Tello E. (2002): *Estudi per a la introducció de la tributació ambiental a l'ajuntament de Barcelona*; Ecoinstitut de Barcelona. Documents 5. Agenda 21 BCN. Ajuntament de Barcelona.
- European Environment Agency (1996): *Environmental Taxes*. Environmental issues series nº1, Copenhagen.

- European Environment Agency (2000): E*nvironmental Taxes: recent developments in tools for integration*. Environmental issues series nº18, Copenhagen.
- Franco Sala, Luís. (1995): *Politica Económica del Medio Ambiente. Análisis de la Degradación de los Recursos Naturales*. Ed. Cedecs.
- Gorga Cabada, P; (2003): *Impuestos Especiales*. Cuadernos de Legislación Fiscal. Ed. La Ley.
- JACOBS, M. (1997): *La economía verde*, Barcelona, Icaria, 2ªed. Citat a *Fiscalidad ambiental i "reforma fiscal ecológica".* Jordi Roca. Cuadernos Baekaz, Economía y ecología, nº 27, 1998.
- L.H. Lovins I A. B. Lovins (1997): *Factor 4. Duplicar el bienestar con la mitad de los recursos naturales*. Barcelona. Círclo de lectores/Galaxia Gutenberg.
- Manuel Naredo, J. (1996): *La burbuja inmobiliaria- financiera en al coyuntura economica reciente (1985-1995)*.. Siglo veintiuno de españa editores S.A.
- Meaurio, A. (Inèdit): Eco-Tax
- Muñiz, I. (2002): Material docent de l'assignatura Economia Territorial; Ciències Ambientals.
- Murray Mas, I. (2003): *ESTRATÈGIA BALEAR PER LA SOSTENIBILITAT. Fòrum per a la Sostenibilitat de les Illes Balears, Pla d'Acció per a la Sostenibilitat de les Illes Balears.* Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears
- Murray Mas, I. (Inèdit): *"The ecological footprint of the Balearic Islands. The impact of mass tourism"* Memòria d'investigació.
- Murray Mas, I. (Inèdit) : *The ecological footprint of the Balearic Islands. The impact of mass tourisim.* Memòria d'investigació de la Universitat de les Illes Balears.
- Pearce i Markanda,(1989): Citat a Franco Sala, Luís. (1995):*Politica Económica del Medio Ambiente. Análisis de la Degradación de los Recursos Naturales*. Ed. Cedecs.
- Puig Ventosa, I. (2001): Definición de tasas municipales de gestión de residuos para incidir en la reducción y el reciclaje. ENT Medi Ambient i Gestió.
- Puig Ventosa, I. (2002): *Pago por generación de Residuos municipales en Torrelles del Llobregat*. Equipamiento y Servicios Municipales. Nº104.
- Riera, Pere (2003): Material docent de l'assignatura de Tècniques d'Avaluació d'Impacte Ambiental; Ciències Ambientals.

- Roca,J.;(1998): *Fiscalidad ambiental i "reforma fiscal ecológica".*Cuadernos Baekaz, Economía y ecología, nº 27.

- Roca, J.; Puig, I.; Hercowitz, M.; Hernández, O. (Inèdit): *Fiscalidad y medioambiente en la isla de Lanzarote*. Consejo de Reserva de la Biosfera. Cabildo de Lanzarote.

- Romano, D. y Barrenechea,P. (coord) (2001): *Instrumentos Económicos para la prevención y reciclaje de residuos urbanos*. Bakeaz-Fundación Ecología y Desarrollo. Capítol de Puig Ventosa,I.: *Definición de tasas municipales de gestión de residuos para incidir en la reducción y reciclaje*.

- Ros, J (2001): *Vora el mar broix*. Problemàtica ambiental del litoral medierrani. Editorial Empuries S.L.

- Rullan Salamanca, O. (1999): *De la Cova de Canet al Tercer Boom turístic. Una primera aproximació a la geografia històrica deMallorca.* A El medi ambient a les Illes Balears. Qui és qui?. Palma SA NOSTRA. Citat a Blazquez, M.; Murray, I.; Garau, J.M.; (2002): *El tercer boom.*CITTIB

- Samuelson, Paul; Nordhaus, William *(1999): Economía. Ed. McGraw Hill, decimosexta edición.*

- Valdivielso, J.; et al (2001): *¿A qué llamamos ECOTASA?*. Ed. Monograma

- Weizsäcker, E.U. i J. Jesinghaus (1992): *Ecological Tax Reform. Policy Proposals for Sustainable Development*. Londres, Zed Books.

- Informe econòmic i social de les Illes Balears. (2001,2000,1981) SA NOSTRA, Caixa de Balears.

- Pla Director per a la Gestió dels Residus Urbans a Mallorca, revisió de febrer de 2000, BOCAIB num 25, 26/02/2000 pags 3019 a 3070

- Pla Director Sectorial de Carreteres. 2000

- ¿P*orque se hace una guerra? Los entresijos del ataque americano a Irak en 1991*. Curso de "analisis de modelos y gestión de los recursos naturales1". Politecnico de milan.

- Revista ONA: Quadern de debat. Nº 10 (Maig 1993), 11 (Juny 1993), 12 (Juliol 1993), 17 (Febrer 1994)

- *Segones jornades catalanes per una nova cultura de l'aigua, una nova gestió de l'aigua a catalunya*. 5 abril del 2002.
- *Terceres jornades catalanes per una nova cultura de l'aigua, una nova gestió de l'aigua a catalunya*. 5 abril del 2003.

Conferències

- Petrella, R.; Conferència en el cicle de conferències *"Per què no s'erradica la pobresa?"* de la fundació Alfonso Comín del 7 d'abril del 2003.
- Grassa, R.; Conferencia de de 1 abril de 2003 a la Sala de Graus de la facultat de Psicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Legislació

- Llei 7/2001, de 23 d'abril, de l' Impost sobre les estades a Empreses Tuístiques d'allotjament, destinat a la dotació del Fons per la Millora de l'activitat Tusíttica i la preservació del Medi Ambient.
- *Llei 9/99 del 6 d'octubre, de mesures cautelars i d'emergència relatives a l'ordenació del territori i l'urbanisme a les Illes Balears*
- La constitución Española (1991) Ed. Valbuena

Pagines Web:

Pàgina web del Govern de les Illes Balears

www.caib.es agost-semptembre 2003.

Pàgina web de l'Ajuntament de Palma de Mallorca

www.a-palma.es septembre 20003

Pàgina web del Consell de Mallorca

www.conselldemallorca.es septembre 2003

Pàgina web del Cabildo de Lanzarote

www.cabildodelanzarote.com septembre 2003

Pàgina web del programa Projecte Life de l'illa de Lanzarote 2001-2004

WWW.cabildodelanzarote.com/areas/`presidencia/lifelanzarote/lifelanzarote.htm

Pàgina web del Govern de les Illes Baleras d'informació sobre l'Ecotasa[26]

www.ecotasa.org febrer, agost 2003

Pàgina web del Grup d'Ornitologia Balear

www.gobmallorca.com abril 2003

Pàgina web de l'institut Nacional d'Estadiística

www.ine.es març 2003

[26] Aquesta plana web fou clausurada per el nou govern Matas.

ANNEXES

Que és l'ecotasa?[1]

L'ecotasa és l'impost sobre estades en empreses turístiques d'allotjament. La recaptació d'aquest impost estarà destinada a la dotació del Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics, amb la finalitat de finançar els projectes o les actuacions que persegueixen alguns dels objectius següents:

Remodelar i rehabilitar zones turístiques.

Adquirir, recuperar, protegir i fer una gestió sostenible d'espais i de recursos naturals.

Defensar i recuperar béns integrants del patrimoni històric i cultural.

Revitalitzar l'agricultura com a activitat econòmicament competitiva.

Fer una gestió sostenible dels espais naturals que permetin conservar el medi ambient.

Per què l'ecotasa

Les raons:

Les Illes Balears són una potència turística en què:

- El 84% de la riquesa es relaciona, directament o indirectament, amb l'activitat turística. És la columna vertebral de l'economia i el principal generador d'ocupació.
- El creixement del PIB entre 1997 i 1999 va ser de l'11,3%.
- La població balear ha augmentat un 7,28% entre 1991 i 1996.
- El creixement de l'afluència de turistes entre 1997 i 2000 va ser del 16,4%.
- L'any 2000 van visitar les Illes Balears 10,8 milions de turistes, cosa que va suposar una despesa turística de 6.085.831.219,81 €.

[1] www.ecotaxa.org 20/06/2003

Això suposa un elevat cost que implica:

- La pèrdua de recursos vitals: el nivell d'extracció d'aigües subterrànies ha caigut 90 metres entre 1975 i 1999.
- El consum de béns amb voracitat: la producció de residus domèstics és la més alta d'Espanya i el doble de la mitjana nacional.
- La intensificació d'ús d'energia: el consum elèctric ha augmentat a l'illa de Mallorca el 37% entre 1993 i 1998.

Les amenaces amb què s'ha d'enfrontar el territori balear són reals:

- El creixement de destinacions competidores de la conca mediterrània, com Tunísia, Croàcia i Egipte.
- La falta d'imatge del producte turístic balear.
- El 34% de les queixes del turistes estan motivades per la massificació i el medi ambient.

Per això, el Govern de les Illes Balears creu necessari i oportú preparar les Balears per al futur mitjançant un canvi de model turístic.

Cap a un nou model turístic: fonaments de la creació de l'impost ecoturístic

Un nou model turístic basat en un desenvolupament sostenible que millori la qualitat de vida de turistes i residents. Un turisme respectuós amb el medi ambient, la naturalesa, el patrimoni i la cultura de les Balears, els principals atractius de les Illes i, en aquests moments, un dels aspectes que més queixes genera dels visitants. Un turisme de qualitat, els beneficis del qual es distribueixen entre tots.

Però, per aconseguir-ho, són necessaris uns recursos econòmics que permetin finançar les polítiques adients per dur endavant aquest canvi, i les administracions de les Illes Balears no disposen d'un pressupost suficient com per fer front a les necessitats bàsiques dels habitants i invertir en la recuperació i el manteniment del patrimoni natural i cultural.

L'impost ecoturístic proporcionarà aquests recursos financers, que nodriran el Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics. És, per tant, una eina de millora i conservació de la principal font de riquesa i d'ocupació de les Illes Balears: el turisme.

L'impost ecoturístic és necessari perquè:

- Les Illes han de millorar la qualitat del seu producte turístic per mantenir el liderat com a destinació de vacances d'Europa.

- S'han de preservar els recursos naturals, amb la retirada de sòl urbà de l'especulació, la limitació del creixement de places, la compra de terrenys i finques per protegir zones d'interès i de valor ambiental.

- S'han de menester nous recursos per poder continuar destinant els de les Illes a millorar la cobertura de serveis bàsics, com la sanitat, l'educació o els serveis socials, que també beneficien el turista.

Beneficis de l'impost ecoturístic: Hi guanyam tots!

- S'aconseguirà molt per molt poc. L'impost suposarà una quantitat petita per turista, entre els 2 i 0,25 € per persona i dia, és a dir:

  > un 0,9% del preu d'una estada de 7 dies en un hotel de quatre estrelles i mitja pensió.

  > un 2% de la despesa diària mitjana d'un turista.

- És un mecanisme de solidaritat. El turista contribueix a mantenir el territori on es desenvolupa l'activitat turística, l'espai on ell mateix gaudeix de les seves vacances.

- Es tracta d'un impost finalista, la qual cosa significa que està perfectament fixat on s'invertirà el que es recapti. Turistes i residents gaudiran dels resultats.

- Augmentarà la competitivitat del sector turístic. La indústria turística es beneficia de la recuperació i revalorització de recursos perquè suposa una millora de la qualitat del producte, imprescindible per mantenir les empreses en el mercat i per continuar atraient turistes.

Per a què

El Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics

El Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics va ser creat per la Llei 12/1999, de 23 de desembre, de mesures tributàries, administratives i de funció pública i econòmiques. L'article 20 d'aquesta Llei diu:

1. Es crea el Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics com a mecanisme financer destinat a remodelar i rehabilitar zones turístiques i a recuperar recursos i espais naturals de rellevància turística.

2. La dotació final del Fons quedarà afectada exclusivament a les despeses directament relacionades amb el objectes inclosos a l'apartat anterior. El Govern promourà la participació dels diferents agents representatius del sector turístic en la gestió del Fons.

La Llei 7/2001, de 23 d'abril, estableix que la recaptació de l'impost ecoturístic serà destinada a dotar el Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics, per finançar totalment o parcialment els projectes o les activitats que persegueixin algun dels objectius següents:

- Remodelar i rehabilitar zones turístiques per potenciar-ne la qualitat, incloent-hi la introducció, en aquest sector, de sistemes d'estalvi i d'eficiència de l'aigua, així com de tècniques d'estalvi, d'eficiència i de desplegament d'energies renovables.

- Adquirir, recuperar, protegir espais i recursos naturals i fer-ne una gestió sostenible.

- Defensar i recuperar els béns integrants del patrimoni històric i cultural en zones d'influència turística.

- Revitalitzar l'agricultura com a activitat competitiva, potenciant-hi especialment la utilització de l'aigua derivada de la depuració terciària.

- Fer una gestió sostenible dels espais naturals que permeti conservar-ne la biodiversitat. En especial, desenvolupar les figures de reserva de la biosfera, parcs naturals i d'altres previstes en la legislació vigent.

Com es gestionarà el Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics

L'impost ecoturístic és una iniciativa democràtica i transparent. El conseller competent en matèria de turisme fa una selecció i una proposta dels projectes o de les actuacions que s'han de finançar amb el Fons. Una vegada seleccionats, se'n sol·licita un informe preceptiu al Consell Assessor de Turisme de les Illes Balears, òrgan que incorpora les institucions i el representant dels diferents col·lectius ciutadans, i als consells insulars de Mallorca, Menorca i Eivissa i Formentera.

Juntament amb aquests informes, el conseller competent en matèria de turisme eleva la proposta a la Comissió Interdepartamental de Turisme, i és aquesta Comissió que els aprova o denega.

Com es recapta i on?

L'impost sobre les estades en empreses turístiques d'allotjament es grava segons les estades de persones físiques en empreses d'allotjament turístic, comptades per dies o fracció. El subjecte passiu n'és el visitant, no l'empresa, encara que sí ho farà en cas que el visitant no ho faci. Per una altra banda, els nins menors de 12 anys i les persones grans que vinguin dins d'un programa social no paguen.

La base imposable està constituïda pel nombre de dies de l'estada, i es determina per:

- Estimació directa.

- Estimació objectiva.

Per estimar la base imposable en el règim d'estimació objectiva, es podran utilitzar, entre d'altres: el tipus i la categoria de l'establiment, el període d'obertura, la temporada o l'estació en què l'establiment romangui obert, el grau d'ocupació i la localització geogràfica de l'establiment dins el territori de les Illes Balears.

La quota exigible (€/dia) des de l'1 de gener de 2003 és:

- Hotels i hotels apartaments de 5 estrelles: 2,05
- Hotels i hotels apartaments de 4 estrelles: 1,03
- Hotels i hotels apartaments de 3 estrelles: 1,03
- Hotels i hotels apartaments de 2 estrelles: 0,51
- Hotels i hotels apartaments d'1 estrella: 0,51
- Apartaments turístics de 4 claus: 2,05

- Apartaments turístics de 3 claus: 1,03
- Apartaments turístics de 2 claus: 1,03
- Apartaments turístics d'1 clau: 0,51
- Habitatges turístics de vacances: 1,03
- Arrendament de béns immobles amb serveis complementaris propis dels establiments hotelers: 1,03
- Càmpings o campaments de turisme: 0,77
- Hotel rural: 1,03
- Hotel d'interior: 1,03
- Agroturisme: 0,26

On es recapta

L'impost sobre les estades en empreses turístiques d'allotjament es recaptarà a les empreses d'allotjament turístic que, segons la Llei, a aquest efecte, són:

- Els hotels d'1, 2, 3, 4 i 5 estrelles.
- Els hotels apartaments d'1, 2, 3, 4 i 5 estrelles.
- Els apartaments turístics d'1, 2, 3 i 4 claus.
- Els habitatges turístics de vacances.
- Els càmpings o campaments de turisme
- Els hotels rurals.
- Els establiments de turisme d'interior i els d'agroturisme.
- Els altres establiments que, d'acord amb la Llei 2/1999, de 24 de març, general

turística de les Illes Balears, tinguin la consideració d'empresa turística d'allotjament.

- Aquells que, per llei, els sigui atribuïda aquesta condició.

Organ polític de decisió

L'òrgan polític de decisió sobre el Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics és la Comissió Interdepartamental de Turisme (Decret 211/1999, de 24 de setembre), presidida pel president del Govern de les Illes Balears i composta pels consellers següents:

- El conseller de Turisme, que n'exercirà la vicepresidència.
- El conseller competent en matèria d'Hisenda i Pressuposts.
- El conseller competent en matèria de Treball i Formació.
- El conseller competent en matèria d'Obres Públiques, Habitatge i Transports.
- El conseller competent en matèria d'Educació i Cultura.
- El conseller competent en matèria de Medi Ambient.
- El conseller competent en matèria d'Agricultura i Pesca.
- El conseller competent en matèria d'Innovació i Energia.

Respostes a interrogants sobre l'impost ecoturístic

- Per què un impost sobre el turisme si els turistes ja paguen els serveis que reben?

  El turisme és el principal consumidor d'infraestructures i serveis a les Illes, ja que amb els imposts que paguen 760.000 persones s'han de sufragar inversions en infraestructures per 10,8 milions de persones més (el nombre total de turistes que ens visitaren l'any 2000), per la qual cosa és necessària la solidaritat dels turistes perquè ajudin a finançar les inversions en conservació mediambiental i a remodelar les zones

turístiques que s'han de menester.

- Castiga les empreses d'allotjament que el recaptin?

L'impost el pagaran els visitants, no els empresaris, que podran acollir-se a un sistema d'estimació objectiva que en facilitarà la recaptació.

- Hi haurà un elevat percentatge de turistes que no el pagaran perquè no s'allotjaran en establiments hotelers?

La xifra no serà significativa, ja que l'impost el pagaran els que s'allotgin en establiments turístics: hotels, hotels apartaments, apartaments turístics, habitatges turístics de vacances, arrendaments de béns immobles amb serveis complementaris propis dels establiments hotelers, càmpings o campaments de turisme, hotels rurals, hotels d'interior i agroturismes. Dels 10,8 milions de turistes que visitaren les Balears l'any 2000, el 85% s'allotjà en establiments turístics, i només el 15%, en apartaments i cases particulars.

En qualsevol cas, la Conselleria de Turisme, conjuntament amb la d'Hisenda, està fent una exhaustiva campanya per detectar l'oferta no reglada existent.

- Cobrar l'impost ecoturístic pot llevar competitivitat a l'oferta turística balear?

Al contrari. L'experiència demostra que les empreses situades en zones que han millorat el seu entorn hi guanyen competitivitat.

- Quan començarà a aplicar-se?

La Llei de l'impost sobre estades en empreses turístiques d'allotjament va ser aprovada pel Parlament de les Illes Balears el 10 d'abril de 2001 i, segons la llei mateixa, l'impost ha de començar a aplicar-se als 6 mesos d'haver-se publicació en el Butlletí Oficial de les Illes Balears.

El 14 de gener de 2002, el Tribunal Constitucional va aixecar la suspensió cautelar de l'impost i va argumentar l'esmentada decisió en la primacia de l'interès general sobre el particular. Tot això va permetre que l'1 de maig de 2002 s'activàs el cobrament de l'impost que permetria dotar el Fons de Rehabilitació d'Espais Turístics amb els recursos necessaris per desenvolupar seus objectius.

VIII Coloquio de geografía del turismo, ocio y recreación de la Asociación de Geógrafos Españoles

Santiago de Compostela 7-8 de noviembre de 2002

¿A qué se destina la ecotasa?

Macià Blázquez Salom. Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears. mblazquez@uib.es. Vocal de la Comisión Técnica del Consejo Asesor del Turismo de las Islas Baleares

INTRODUCCIÓN Y RESUMEN

No podemos permitirnos pasar por alto el Año Internacional del Ecoturismo[27], sin aplicar los conceptos de su análisis global a nuestro entorno más inmediato. Este ejercicio escalar –de aplicación local de propuestas de alcance global– tomará como punto de partida, por un lado, la "Declaración de Québec sobre el Ecoturismo"[28], de alcance internacional. Al extremo local del enfoque situaremos el análisis de Sostenibilidad turística realizado en las Islas Baleares[29], frente a las políticas públicas de respuesta mediante las inversiones del fondo recaudado con el impuesto sobre las estancias en empresas turísticas de alojamiento de las Islas Baleares, denominado popularmente "ecotasa".

La conclusión que se alcanza diferencia dos acepciones del Ecoturismo. En primer lugar, la promovida por la Declaración de Québec, que no se compromete con la resolución a largo plazo de los problemas socioambientales, y sólo pretende dar continuidad a la mercantilización turística, en este caso de culturas y naturaleza exóticas. Por otro lado, la concepción más estricta del Ecoturismo, que aquí proponemos, se aproxima a los propósitos de la Sostenibilidad, promoviendo la reducción del consumismo y de los

[27] El Año Internacional del Ecoturismo fue declarado por resolución, 1998/40, de la sesión plenaria de las Naciones Unidas, celebrada en Nueva York el 30 de julio de 1998.

[28] La Declaración de Quebec es fruto de su Cumbre Mundial, organizada por la Organización Mundial de Turismo –por encargo del Programa de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente, PNUMA–, el pasado mes de mayo (el documento es consultable en la dirección de Internet http://www.ecotourism2002.org).

[29] Blázquez, M.; Murray, I. i Garau, J.M. (2002). *El tercer boom. Indicadors de sostenibilitat del turisme de les Illes Balears 1989-1999,* Centre d'Investigació i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears, Lleonard Muntaner Editor, Palma.

desplazamientos, y la inversión en conservación del equilibrio ecológico y del patrimonio, así como en la mitigación de los errores del libre comercio que contribuyen al riesgo ambiental y a la desigual distribución de la riqueza.

A la luz de estas definiciones del Ecoturismo, se critican tanto la Declaración de Québec, como parte de los objetivos políticos en los que se invierten los fondos recaudados con la ecotasa.

Crítica al proceso del Año Internacional del Ecoturismo

La Declaración de Québec sobre el Ecoturismo tiene por objeto la promoción del ecoturismo como acicate al desarrollo. Sus propuestas promueven, ante todo, el libre comercio internacional y su liberalización, en la más pura línea de defensa del capitalismo como panacea para la resolución de los problemas de distribución desigual de la riqueza y de degradación ambiental. Sus conclusiones adoptan las máximas postfordistas a la actividad turística, mediante la adopción del reclamo "eco" para incorporar nuevos productos de consumo turístico en los trópicos y en otros destinos que, hasta hoy, se han mantenido al margen de la globalización económica. No cuestiona, en ningún momento, el modelo de consumo exacerbado de recursos energéticos, hídricos, materiales o territoriales que promueve el capitalismo, y tan sólo desarrolla mecanismos de promoción del ecoturismo como nuevo producto de consumo de masas. Para conseguirlo recomienda mecanismos de financiación, comercialización, formación laboral y crédito empresarial. Aunque, en un ejercicio de corrección de deseconomías y de contribución a la prosperidad mediante el estímulo de la compasión, también incluye la recomendación de medidas de atenuación de los impactos socioambientales, como puedan ser la cooperación al desarrollo –en términos de combatir el "círculo vicioso de la pobreza" con el "circulo virtuoso de la producción"– o el incremento de la satisfacción intelectual del consumidor. Aunque este último también se aprovecha como atributo competitivo frente a la oferta de otros productos turísticos.

Se echa en falta la asunción de propuestas más comprometidas con la prevención del riesgo ambiental y la resolución de los problemas de inequidad en la distribución de la riqueza. En esta línea, serían de esperar de las Naciones Unidas, propuestas de reducción del consumismo y de los desplazamientos, que tanto caracterizan a los modelos

ecoturísticos promovidos por la liberalización comercial internacional. Para ilustrar esta aseveración nos remitimos a la presencia mayoritaria, en la Cumbre de Québec, de representantes de destinos ecoturísticos emergentes, que se caracterizan por tratarse de espacios de alto valor ambiental, en estado cuanto más virgen mejor, y a cual más alejado de los principales centros emisores de turistas. Esta flagrante contradicción entre esta concepción liberalizadora del ecoturismo y la propia de la sublimación del Turismo Sostenible hizo que se manifestase durante la Cumbre la paradoja de que se consumía más energía en un viaje anual, que viviendo un año en el hogar, debido al alejamiento de los destinos ecoturísticos.

No cabe duda que la causa primera de la situación de colapso socioambiental por la que transita hoy nuestro mundo son los modelos de conducta despilfarradores e insaciables del consumo de masas, que sólo nos podemos permitir los privilegiados moradores de los países del Centro. La alternativa favorable a la minimización de los desplazamientos está claramente definida por la ordenación de los sistemas territoriales para crear complementariedad, mediante la diversidad y vecindad de funciones, con el objeto de crear proximidad. Mientras que, en pro de la Sostenibilidad, el consumo debería regirse por las máximas de "vivir sencillamente, para que otros puedan sencillamente vivir" y mediante la promoción del comercio justo.

Los argumentos atenuantes de los efectos negativos del turismo no obtienen protagonismo alguno en la Declaración, marginando los criterios de respeto, dignificación, supervivencia y autodeterminación –mediante el respeto a la alteridad y no mediante el dominio– de los pueblos que se han mantenido fuera del alcance de la globalización económica y cultural.

Escasean, además, si no son ausentes por completo, las recomendaciones regulatorias, paliativas o preventivas. El caso más flagrante se refiere al principal recurso que es objeto de promoción de uso: los espacios naturales. Su función primordial, establecida por el propio PNUMA[30], es la conservación de la biodiversidad y de los procesos ecológicos esenciales. Otras funciones de uso deben estar condicionadas y subordinadas a dicho propósito esencial. Para que también suceda así con el turismo, las

[30] Por ejemplo, en el informe Brundtland (1987) *Nuestro futuro común*, Alianza Editorial, Madrid.

actividades de ocio sólo pueden realizarse en tanto que relacionadas con dichos valores de conservación; es decir, en tanto que se trate de actividades de interpretación de valores naturalísticos, limitando de esta manera su intensidad y sus efectos negativos sobre el entorno.

En resumen, la participación de los asistentes a la Cumbre fue insatisfactoria, por tratarse tan sólo de un "simulacro" de participación pública; con la Declaración final prediseñada y dificultándose su debate y modificación. A ello fue debida la falta de refrendo unánime de la Declaración por parte de los asistentes.

La conexión local: el proceso de participación e inversión del fondo de la ecotasa en las Islas Baleares

No se entiende la aplicación de esta reflexión global en torno al Año Internacional del Ecoturismo sin una conexión local respecto de nuestro día a día. A continuación establecemos los vínculos del análisis con el proceso de recaudación e inversión ambiental iniciado en el archipiélago balear, mediante la recaudación finalista de un tributo sobre las estancias turísticas.

OBJETIVOS Y PROCEDIMIENTO DE INVERSIÓN

La Ley balear 7/2001 establece un impuesto sobre las estancias en empresas turísticas de alojamiento de las Islas Baleares, que se debe destinar a dotar el fondo para la mejora de la actividad turística y la preservación del medio ambiente.

Según la propia Ley, los objetivos de dicho fondo son:

- La remodelación y rehabilitación de zonas turísticas, incluyendo la implantación de medidas de ecoeficiencia en el consumo de agua y de energía.
- La adquisición, recuperación, protección y gestión sostenible de espacios y recursos naturales
- La defensa y recuperación del patrimonio histórico y cultural
- La revitalización de la agricultura
- La gestión de espacios naturales

Por otro lado, las expectativa públicas depositadas en las inversiones del fondo son muy exigentes. Esto es debido, en buena medida, al revuelo de la campaña mediática que la defiende, con la promesa del eslogan: "Ecotasa, un tributo a la Naturaleza". En cualquier caso, se acepta generalmente el impuesto porque se apela al espíritu conservacionista del contribuyente, del que ningún sector social quiere renegar.

El proceso ha generado una intensa expectación social, que evalúa los propósitos de todos y cada uno de los proyectos a financiar por el fondo. Pero los requisitos de participación ciudadana en la planificación y en la ejecución de la inversión del fondo, aunque aparentemente existentes, son manifiestamente insuficientes. Primeramente, reserva al Consejero de Turismo "la selección y la propuesta de los proyectos". A continuación, los proyectos seleccionados siguen el trámite de participación mediante el informe preceptivo del Consejo Asesor de Turismo de las Islas Baleares y la aprobación o denegación por parte de la Comisión Interdepartamental del Turismo.

Análisis de la primera propuesta de proyectos

Los objetivos del fondo antes mencionados son suficientemente amplios como para permitir un elevado contenido político en la selección de los proyectos de inversión. A falta de una declaración pública de los criterios directores de la inversión del fondo, evaluamos los proyectos presentados por el Consejero de Turismo en su primera remesa –que se prevé que corresponda a la recaudación del impuesto durante los primeros 3 años– para establecer los elementos de análisis de dicha elección política.

Los criterios políticos que fundamentan los proyectos presentados a la financiación del fondo se pueden clasificar entre los de:

- **Conservación** del patrimonio natural y cultural, criterio orientado a cumplir el compromiso con la Sostenibilidad –mitigando la inequidad y el riesgo ambiental– y con el legado que posibilite el desarrollo de las generaciones futuras.
- **Mitigación** de los efectos negativos de la actividad turística, estableciendo medidas de producción de energías limpias o ahorro de agua, o rebajando la capacidad de alojamiento en zonas en declive, mediante

actuaciones de esponjamiento urbano, que también contribuyen a "desfacer entuertos" del hoy desfasado crecimiento urbanístico desordenado.

- **Promoción** de nuevos productos de consumo turístico. Por extraño que nos pueda parecer, constatamos que bastantes proyectos mencionan explícitamente su propósito de incrementar la oferta complementaria, para contribuir a la diversificación de la oferta turística y a la desestacionalización.

Concretando el análisis en una muestra representativa de los proyectos presentados, representamos su distribución según las tres prioridades sintetizadas.

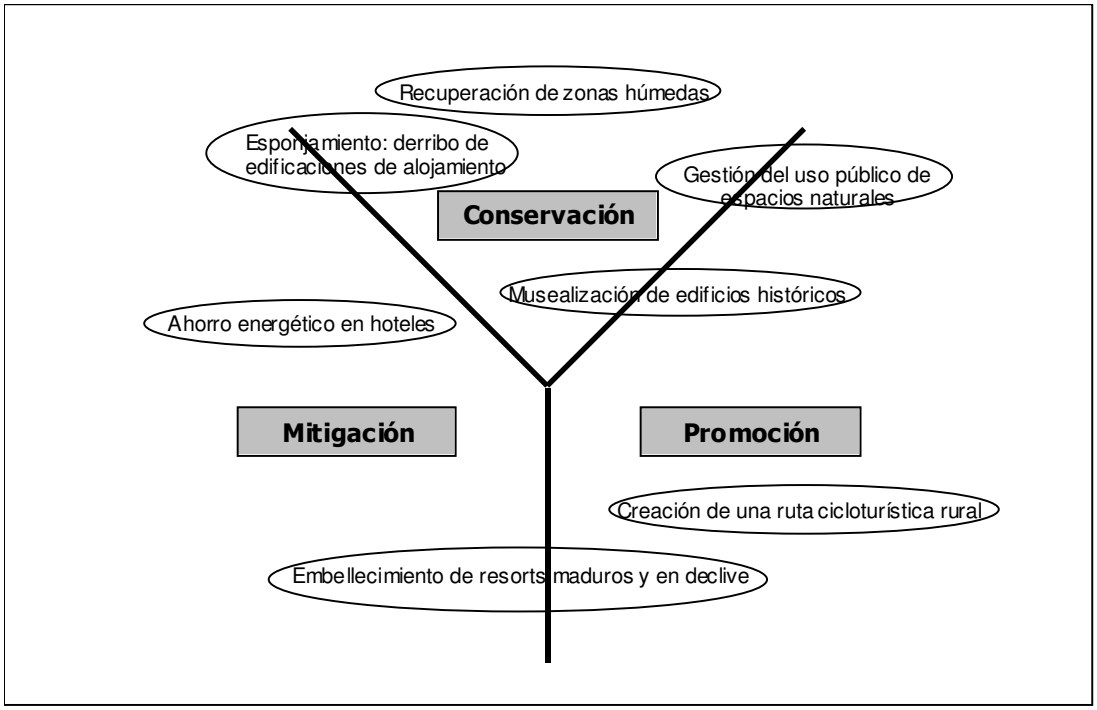

La **conservación** de la naturaleza y del patrimonio cultural es la finalidad más loable y altruista a la que se puede destinar este "ecoimpuesto". El ejemplo empleado en la ilustración que acompaña es el de la inversión en la recuperación de hábitats naturales menospreciados hasta la actualidad, que albergan un elevado valor natural y, al mismo tiempo, un potencial de uso público y de mejora del entorno y del paisaje. Otros ejemplos de esta misma índole se comprometen a adquirir y restaurar sistemas dunares y terrenos en parques naturales, casas señoriales, iglesias y elementos de la ingeniería popular rural, a

potenciar la agricultura y la ganadería ecológicas, reponer frutales de secano –como los famosos almendros baleares– o demoler de edificaciones obsoletas que dañan el paisaje. Estos proyectos complementan la función primordial de su conservación con la de su **promoción** como objetos de consumo turístico, en tanto que también sirven para promover el interés del turismo cultural –con la restauración de espacios naturales, la construcción de centros de interpretación, itinerarios o museos–. Mientras que, remediando errores urbanísticos –mediante el derribo de edificaciones o compra de suelo urbano, denominado "esponjamiento", o con la restauración de segundas líneas de complejos turísticos–, complementan su función de conservación con la de **mitigación** de los males provocados por el turismo.

En un segundo estadio de compromiso ambiental, más provechoso para el negocio turístico que puramente filantrópico, un buen número de proyectos proponen medidas de **mitigación** de los impactos negativos de la actividad turística. El ejemplo más paradigmático lo representa la promoción de medidas de ahorro energético e hídrico en establecimientos hoteleros y comercios, o de reutilización de las aguas residuales. Las inversiones de apoyo a las actividades agrarias parten del propósito de compensar su baja competitividad comparativa respecto al turismo, que ha originado su declive en las Islas Baleares; aunque también se escoja, en gran medida, el apoyo a actividades que generan externalidades positivas para el turismo, por su aportación al mantenimiento de elementos claves en el paisaje rural, como es el arbolado de secano –directamente, mediante la financiación de su reemplazo o con el apoyo a la transformación de sus frutos– o la ingeniería popular (barreras, norias, aljibes, barracas, eras, pozos y paredes de mampostería), y para mitigar la degradación paisajística de las infraestructuras –con el soterramiento de líneas eléctricas–, para remediar el exceso de agua depurada generada en parte por el propio turismo, o producir derivados artesanos. Otros proyectos que compaginan esta prioridad inciden en el embellecimiento de núcleos turísticos, coincidiendo así con el propósito de su **promoción** comercial, o en las operaciones de esponjamiento, que contribuyen a propósitos puramente de **conservación**, en tanto que reducen la capacidad de alojamiento y su consiguiente consumo de recursos.

Finalmente, la selección de proyectos destinados a la **promoción** turística ha marcado la controversia de la inversión de este impuesto. De hecho, cuatro proyectos de

construcción o remodelación de centros de convenciones y un balneario, y un proyecto de eliminación de impactos visuales y barreras arquitectónicas en núcleos turísticos, se retiraron tras la recomendación del órgano técnico consultivo. Se mantuvo el acondicionamiento de viales para el turismo, que inicialmente se supone será sólo no motorizado y la restauración de edificaciones de valor histórico –casas señoriales, conventos, mataderos, molinos, fortalezas, torres, etc.– o emblemático –faros, canteras o antiguos cuarteles militares– y de yacimientos arqueológicos que la afluencia turística sea mejor acogida. Ya se ha comentado, además, el interés por hacer coincidir los propósitos más apropiados para el fondo –tanto según la previsión que se desprende del articulado de la Ley, como del eslogan propagandístico del Govern de les Illes Balears– de **conservación** y de **mitigación** con este último de promoción.

Discusión

Dos cuestiones ponen en duda la bondad de este proceso político: la falta de participación pública en la selección inicial de los proyectos y en la determinación y la aplicación de los criterios políticos para su elección.

Al respecto de nuestro análisis de la aplicación de criterios políticos a la selección de la primera remesa de proyectos, es cuestionable la profusa inclusión del criterio de promoción turística; o ,alternativamente –si se nos permite el sarcasmo–, se plantea la necesidad de cambiar la denominación popular del impuesto por el de “turistasa”.

La inversión en **conservación** del patrimonio cultural y natural y en **mitigación** de los efectos negativos del turismo en la naturaleza y en el medio rural coincide plenamente con los objetivos que para este fondo prevé la Ley y con las expectativas que en él ha puesto la ciudadanía balear, incluyendo al empresariado encargado subsidiariamente de su recaudación.

En cambio, no parece congruente con la Ley, ni con el compromiso popular con el impuesto, que la inversión del fondo se destine a **promoción**, que repercute en la extensión o la intensificación de la presión antrópica sobre el medio balear. Los términos de esa confrontación política quedan suficientemente claros ante la reclamación del empresario hotelero mallorquín Miguel Fluxà, en una entrevista al Diari de Balears publicada el día 11 de agosto de 2002:

"Ante una situación crítica como ésta, sería partidario de gastar el dinero de la primera recaudación de la ecotasa en hacer una campaña de imagen durante dos o tres años, dentro del mercado europeo para que la gente vea que le queremos."

Por otro lado, de los centenares de proyectos presentados a la Consejería de Turismo, el Consejero seleccionó 81, que fueron presentados a los órganos de participación: comisión técnica, consejo asesor y consejo interdepartamental. Sólo 7, de esos 81 proyectos, fueron rechazados. Pero difícilmente se sostiene la denominación de proceso participativo, si la elección inicial, de entre los centenares que se presentaron, se reserva al criterio político del Consejero. Este y otros análisis formales de las propuestas surgidas y tramitadas "orgánicamente" por las administraciones públicas baleares –y en especial por el Consejero de Turismo del Gobierno de las Islas Baleares– deben enriquecer los elementos de juicio y la selección política de futuros proyectos de inversión. En resumen, la clarificación de los criterios que guían la selección de los proyectos de inversión de la ecotasa debe favorecer el diálogo y la información pública para mejorar su continuidad en el futuro.

Las Islas Baleares tienen un nivel de desarrollo económico boyante y su población ya pide mejoras cualitativas –de bienestar y calidad de vida–, así como mejorar la integridad ética de su relación con otros pueblos y con el medio, para prevenir el riesgo ambiental y mitigar la inequidad. La acepción del ecoturismo que tiene más aplicabilidad, frente a esta petición popular, es la de contribuir a la disminución del consumismo y de los desplazamientos, que vimos que se obvian en la Declaración de Québec. También se impone la contribución de los negocios turísticos, que en el caso de la ecotasa son sólo los de alojamiento, a la conservación del patrimonio y a la mitigación de los impactos ambientales de esta actividad. Mayores cotas de inversión en promoción de la afluencia turística y en la mercantilización de nuevos valores patrimoniales para el uso turístico, no sólo conculcan esta opción hacia la Sostenibilidad, si no que además engañan a los ciudadanos que reciben con su aliento iniciativas como la de la ecotasa, promovida como un "tributo a la Naturaleza".

Agradecimientos

La investigación conducente a esta comunicación se financia con el proyecto de “Indicadores de Sostenibilidad del Turismo de las Islas Baleares” del CITTIB, y con el proyecto de investigación titulado "Gestion turística del patrimonio natural y cultural y desarrollo local" (BSO2001-3302-C02-02) del Ministerio de Ciencia y Tecnología del Gobierno Español.

LA GESTIÓ DELS RESIDUS SÒLIDS URBANS AL TERME MUNICIPAL DE CALVIÀ

La gestió dels residus sòlids urbans al municipi de Calvià ha sofert una inflexió en els darrers anys, d'ençà de la clausura de l'abocador a l'estiu del 1998 i la construcció d'una nova Estació de Transferència de Residus.

Fins a aquest moment els esforços s'orientaven exclusivament en la "neteja", sense incorporar criteris de gestió dels residus en sí, que es limitava a sadollar, sense alternatives raonables, els abocadors municipals, tant és així que efectivament aquests varen haver de ser clausurats.

La recollida selectiva era pràcticament inexistent en aquells moments, ja que si be és cert que des de el Consell es pagava la instal·lació de **Parc Verds**, els ajuntaments eren els encarregats de gestionar-los, de manera que tot i impulsar-se la recollida selectiva no hi havia un pla al darrera que fes que aquesta pràctica prengués força.

A més a més, amb aquest tipus de gestió es renuncia a recuperar la matèria orgànica, que pot ser utilitzada bé per a la generació de compost com per a la generació de biogas, recurs energètic ric en metà, gas amb elevat poder calorífic, del qual es composa principalment el gas natural. El compost es considera en el territori de Calvià un bé especialment valuós degut a la pobresa dels seus sòls i a les elevades pèrdues de matèria orgànica que encara sofreixen els sòls del municipi.

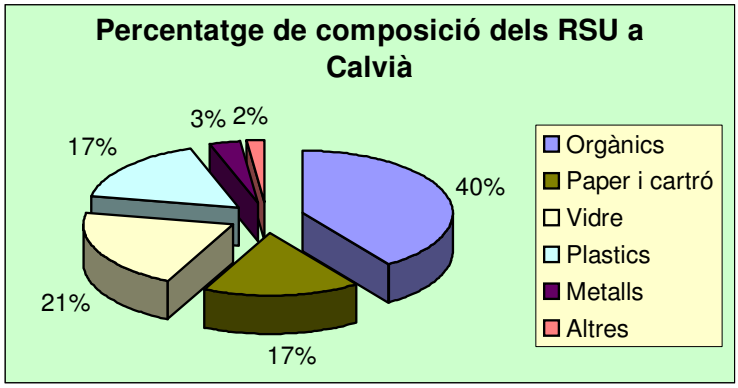

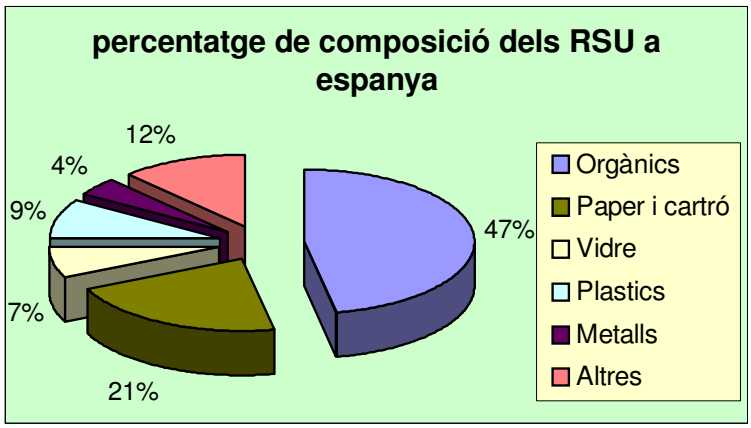

A partir del 1998 s'inicia un canvi en la política de gestió de residus al posar-se en marxa els programes derivats de l'A21 que es decanta, de cada vegada més, envers la recollida selectiva. Si bé la decisió d'impulsar la reducció, reutilització i reciclatge és de caire polític, es veu afavorida pel fet de que una vegada tancat l'abocador municipal, el conjunt de la brossa hauria de ser portat a la **incineradora de Son Reus** per realitzar-li un tractament de caire finalista. Des que va finalitzar la vida útil de l'abocador de Ses Barraques (Calvià), s'han posat en marca els mecanismes necessaris per a segellar adequat del mateix segons les garanties legals establertes.

Des del 6 de novembre del 2000 els residus recollits en massa, segons el Pla de Residus de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, s'eliminaran a Son Reus (Palma). Aquest tractament dels RSU és notablement més car per a l'ajuntament que altres tipus de gestió, que son alhora ambientalment més respectuoses i es contemplen a l'A21 . Aquest augment en la despesa associada al tractament dels residus repercuteix i ha repercutit ja en un augment de la taxa de residus, fet que no els interessa en absolut a l'ajuntament, ja que això repercuteix en una davallada de la seva imatge.

L'Estació de Transferència es situa allà on abans s'hi emplaçava l'abocador, i recull tota la brossa generada al ponent de l'illa, de manera que d'allà es carreguen els grans camions que es dirigeixen a Palma.

Per tal de cercar alternatives a les polítiques desenvolupades fins a aleshores es redacta el **Pla Director d'Escombreries**, que es planteja de manera diferenciada qui son els generadors de fems, quin tipus de brossa generen i quina és la problemàtica associada a cada client. Així doncs, es diferencia entre establiments hotelers, de l'oferta complementaria (bars, comerços i restaurants) i urbanitzacions (públic en general).

Els objectius marcats per l'Agenda Local 21 son de recuperació en recollida selectiva del 70% de les escombraries generades per a l'any 2007, i tot i que les tendències de percentatge recuperat van en paulatí augment, estan encara lluny dels ambiciosos objectius de l'A21.

	1997	1998	2002
Recollida selectiva (%)	1.9	3	15

Per tal de poder assolir les fites fixades, s'ha fet una fortíssima aposta mediàtica a través de sensibilització de la població envers la recollida selectiva. Així es posen en marxa tres programes diferenciats per a la gestió de la recollida selectiva dels residus i una campanya de Compostatge Familiar a les cases amb jardí del municipi en el marc de la iniciativa 34. Aquestes son mesures que s'entenen a mig termini, de manera que d'ara en endavant haurien de començar a donar fruit els esforços realitzats en els darrers anys envers una gestió sostenible dels recursos.

PROGRAMES DE RECOLLIDA SELECTIVA.

Es diferencien les necessitats, interessos i problemàtica associada a les llars, en establiment d'oferta turística complementaria i en hotels.

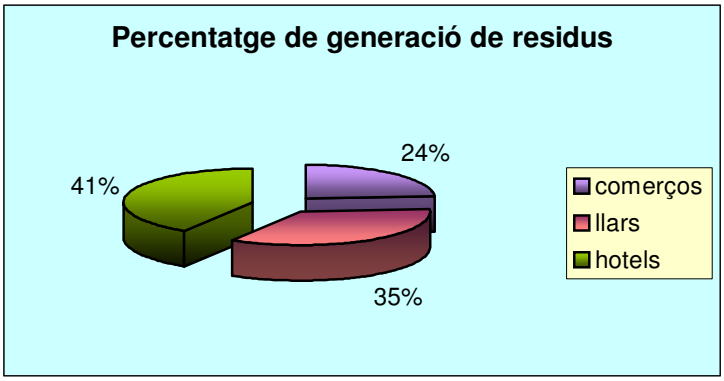

En el cas de les llars és potser en l'àmbit en que Calvià destaca menys a l'hora d'impulsar la recollida selectiva, ja que si be la campanya mediàtica ha sigut molt forta, així com els esforços en aconseguir que els contenidors diferenciats es situïn en el màxim nombre possible d'enclavaments, s'han deixat de banda mesures més capdavanteres que incentivin al consumidor a

reciclar i no sols es confiï en la seva col·laboració voluntària, que si be és importantíssima, moltes vegades no és suficient com per assolir uns elevats percentatges de recuperació.

El cas establiments d'oferta complementaria és substancialment més interessant d'estudiar. Ja que les seves problemàtiques principals estan associades a la manca de capacitat per emmagatzemar residus i que l'ajuntament no està disposat a tenir contenidors per els carrers més turístics del municipi que estan pensats a mode d'avingudes, s'estipulen horaris de recollida per cada fracció de la brossa: paper i cartró, i vidre (no envasos) per a la separació dels quals se'ls faciliten contenidors de tamany relativament petit que poden tenir dintre de l'establiment, de manera que si no estàs disposat a recollir de forma diferenciada hauràs d'acumular tota la brossa en massa fins al dia de la setmana que passin a recollir aquesta fracció.

Els hotels presenten també aquestes dificultats d'acumulació de les escombraries, principalment del cartró, ja que en son grans generadors. Per tal de solucionar-ho, l'empresa encarregada de la gestió dels residus, CALVIA2000 S.A., ha subministrat a títol de préstec una compactadora per paper i cartró, de manera que és també més eficient el transport associat a la recollida del cartró en aquest tipus d'establiments, ja que se'n recull una major quantitat en massa per viatge. En aquests establiments es recull separadament el paper i cartró, el vidre i els envasos

Tant per hotels com per establiments de l'oferta complementaria l'ajuntament potencia els incentius per als empresaris d'adherir-se al sistema a través d'una disminució del 15% en la taxa de residus a més de considerar-se com una mesura impulsora de la millora de la qualitat turística. Així, per adherir-se han d'estar disposats a col·laborar amb els programes impulsats i sotmetre's a una comissió de seguiment.

Per últim, aquells establiments que s'adhereixin al sistema rebran una acreditació com a "Comerç adherit a la recollida selectiva". En l'actualitat més del 50% dels hotels i el 90% dels comerços s'han adherits als programes consensuats entre aquests i l'ajuntament

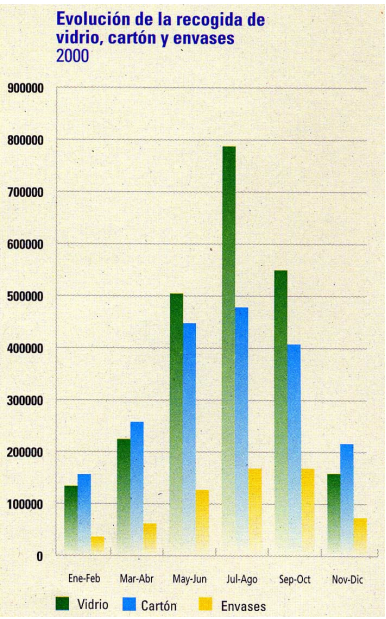

En tots tres casos, a més a més de impulsar la separació en origen de la brossa generada, s'anima als consumidors a utilitzar envasos reciclats i reciclables, així com sistemes de dipòsit devolució i retorn en lloc dels productes de "usar i tirar".

PROGRAMES DE COMPOSTATGE FAMILIAR

La funció d'aquests programes que s'inicien al 1999 i s'emmarquen en la iniciativa 34 de l'A21 amb una finalitat més aviat de sensibilització de la

població, d'educació ambiental, més que de gestió dels residus en si. Així, s'adreça a les més de 4000 cases amb jardí que hi ha al municipi a les quals se'ls ofereix la possibilitat de generar compost a casa. Per tal de fer-ho se'ls facilitaria una compostadora de 400 litres, que permet la generació de 2.118kg de matèria orgànica compostada a l'any per part d'una família de cinc membres, així com se'ls facilitaria, en cas de que es demanés expressament, una trituradora a títol de préstec, per a la fracció del compost seca, és a dir, per a les branques i altres materials llenyosos. Igualment com en el cas de les Brigades Blaves, un equip de voluntaris induiria a les famílies que desitgessin adherir-se al programa en la metodologia de fer compost, farien conjuntament el primer abocament de materials i els proporcionarien el compost madur necessari per actuar com a catalitzador de la reacció.

Així, tot i que la quantitat de residu orgànic no abocat serà important, no constituirà un valor significatiu en comparació amb la quantitat total de matèria orgànica de rebuig generada.

PROPOSTES DE FUTUR.

Altres mesures que pretenen adoptar-se a curt termini són la creació d'una deixalleria, que seria la primera instal·lació d'aquest tipus amb la que comptaria l'illa. Aquesta sorgeix de la necessitat d'instruments que assegurin l'eficàcia del procés d'implementació d'un sistema integral per a la separació, reciclatge i recuperació de materials. Aquesta es situaria al polígon de Son Bugadelles i disposarà juntament amb àrees de separació i reciclatge una aula de formació medioambiental.

A la vegada que s'està valorant la idea de crear una planta de compostatge de la matèria orgànica generada en l'àmbit municipal. Aquesta es situaria a la zona d'abocadors que, a tal efecte, es delimita i classifica com a sistema general.

CONSIDERACIONS GENERALS:

A l'hora d'emprendre qualsevol política de gestió dels residus sòlids urbans han de tenir-se presents determinades particularitats de la realitat calvianenca front a altres indrets. Degut a l'elevat pes del turisme en la zona, les dinàmiques de generació de residus tenen una forta component de estacionalitat.

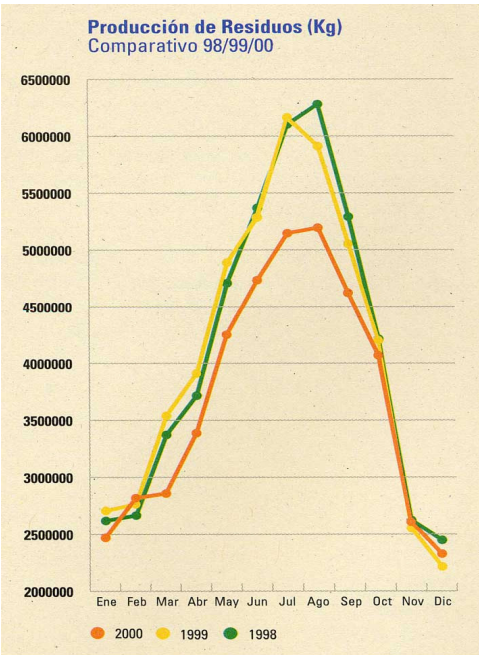

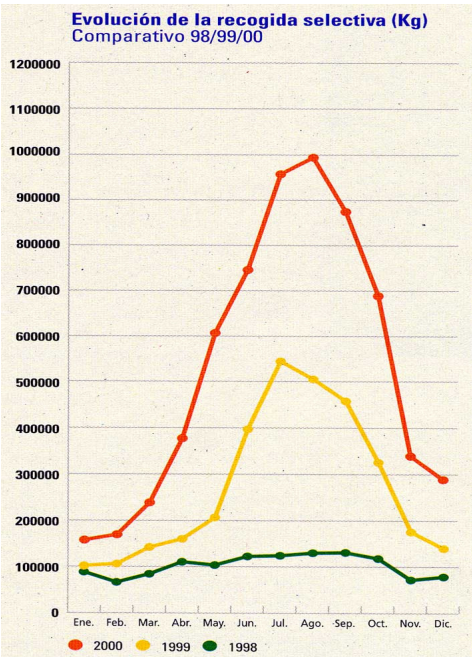

És doncs imprescindible no oblidar la forma de les corbes de generació de residus al llarg de l'any a l'hora de plantejar qualsevol mesura en la gestió o en infrastructures. És de vital importància l'actuació dels hotelers i l'oferta complementaria, que sumen entre els dos un 65% de la brossa generada al llarg de l'any. Així, no s'han de fer esforços per conscienciar sols la població resident, si no que s'ha de potenciar la mentalització al respecte dels visitants que arribin a Calvià.

Així mateix, ha d'avaluar-se quina hauria de ser la capacitat de les plantes de tractament dels residus una vegada s'impulsi definitivament la seva construcció. Han de pensar-se macroplantes que siguin capaces d'absorbir el 100% de la generació de residus durant tot l'any, inclòs el pic estival, i per tant estar funcionant a nivells mínims la resta de l'any, o per contra han d'entendre's infrastructures que satisfacin les necessitats de la major part de l'any però que a l'estiu no donin a bastament? Aquesta és una qüestió que des de l'administració municipal haurà de valorar-se i debatre's amb la població.

Annex Quart: TARIFES DE CONSUM I CLAVEGUERAM

Les factures s'emeten dada dos mesos naturals, de manera que es llegiran els comptadors per aquests períodes i s'hauran de satisfer les quantitats fixes també cada dos mesos.

CONSUMS	
Habitatges particuars	
Consums(metres cúbics)	Preu (euros/metre cúbic)
De 1 a 10	0,480209
De 11 a 20	0,655704
De 21 a 40	1,058082
De 40 a 80	2,343346
De 80 a 120	4,303547
Superior a 120	4,303547

CLAVEGUERAM	
Habitatges particulars	
Consums(metres cúbics)	Preu (eu
De 1 a 10	
De 11 a 20	
De 21 a 40	
De 40 a 80	
De 80 a 120	
Superior a 120	

Industrial i Comercial	
Consum (metres cúbics)	Preu (euros/metre cúbic)
qualsevol	0,714002

Industrial i Comercial	
Consum (metres cúbics)	Preu (eu
qualsevol	

QUOTES DE SERVEI			
	Aigua	Clavegueram	cànon variable
Tipologia	Preu (euros)	Preu (euros)	Preu (euros)
HABITAGES PARTICULARS			
Qualsevol consum	7.72*	1,3734	7,72
COMERÇOS (segons calibre comptador):			
De 13mm	17,38	3,09	1,03
De 15mm	17,38	3,09	20,60
De 20mm	30,90	5,49	27,48
De 25mm	463,45	82,40	82,44
De 30mm	695,18	123,61	137,40
De 40mm	1235,87	219,74	206,12
De 50mm	2317,26	406,02	412,20
De 80mm	6173,37	1098,72	1030,54
De 100mm	9269,05	1648,08	1030,54
De 200mm	32441,67	5768,28	1030,54
De 250mm	47890,09	8515,08	1030,54

	QUOTES DE SERVEI			
		Aigua	Clavegueram	cànon variable
	Tipologia	Preu (euros)	Preu (euros)	Preu (euros)
	HOTELS (unitats equivalents)			
5/4 estrelles	1 plaça =1.2 habitatge	9,267607	1,6480	5,49343200
3 estrelles	1 plaça =0.8 habitatge	6,178404	1,0988	2,75288800
	1 plaça =0.5 habitatge	3,868594	0,6868	1,37027000

* descompte per a families nombroses, que hauran de pagar 6.61 euros

CANON FIX GOVERN BALEAR	
Habitatge particular	5,493432
Comerç	20,603452
Bars	20,603452
Restaurant	41,526284